

Літаратура і Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.

№ 8 (2587)

ПЯТНІЦА

25

лютага 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

«Ліму» —

40 год

НА ПАЭТЫЧНАЙ ПАВЕРЦЫ—
ВЕРШЫ Пятра ПРЫХОДЗЬКІ

Стар. 5

НА ПАРАДКУ ДНЯ
ПІСЬМЕННІЦКАГА ПЛЕНУМА—
ПРАБЛЕМЫ КРЫТЫКІ

Стар. 6—9

Уладзіміру КАРПАВУ — 60

Стар. 8

ВЫКЛАДАЕЦА
У ШКОЛЕ
МАЛЯВАННЕ

Чытач працягвае размову

Стар. 10—11

ПАЭЗІЯ — НЕ ТОЛЬКІ СЛОВА...

Новая п'еса П. МАКАЛЯ на сцэне тэатра юнага гледача.

Стар. 10

ДА «ПЫТАННЯ» ПРА СУМ

Роздум пісьменніцы І. КЛІМА-ШЭУСКАЙ.

Стар. 12—13

НА ПЛАНШЭТАХ
«БЕЛГПРАГАНДЛЮ»

Стар. 14

Чыё сэрца не ўстрапянецца ад першых жа гукаў імклівай, звонкай «Лявоніхі»? Мільгаюць вясёлыя дзявочыя твары, пераліваюцца рознакаляровыя беларускія ўборы... Дзяржаўны ансамбль танца БССР выступае з новай праграмай. Нататку пра яе чытайце на стар. 5.

30 СНЕЖНЯ 1972 года рабочие нас, калгаснае сьляства, працоўная інтэлігенцыя, увесь савецкі народ будуць адзначаць 50-годдзе ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

50-годдзе ўтварэння СССР — вялікае свята нашага шматнацыянальнага народа.

Надрыхтоўка да гэтага юбілея праходзіць пад удзелам ідэй і раішэнняў XXIV з'езда КПСС. Вялікі працоўны і палітычны ўздым, з якім працоўныя выконваюць вызначаныя з'ездам планы, з новай сілай дэманструе маральна-палітычнае адзінства нашага грамадства, маналітную згуртаванасць партыі і народа, непарушную дружбу і брацтва супрацоўніцтва ўсіх народаў Вялікага Савецкага Саюза. Ідэй з'езда садзейнічаюць далейшай кансалідацыі сусветнай сацыялістычнай сроднасці, камуністычнага і рабочага руху, робяць плённы ўплыў на ўсю міжнародную абстаноўку, на ўмацаванне міру і бяспекі народаў.

Перамога Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі з'явілася галоўнай палітычнай умовай ажыццэўлення карэнных сацыяльна-эканамічных пераўтварэнняў, ажыццэўлення ленінскай праграмы па нацыянальным пытанні, узнікнення савецкіх рэспублік. Агульным інтарэсам працоўных розных нацыянальнасцей, якія сталі на шлях будаўніцтва новага грамадства, іх імкненне да аб'яднання намаганняў і брацтвага супрацоўніцтва знайшлі сваё практычнае ўвасабленне ў стварэнні ў снежні 1922 года адзінай шматнацыянальнай дзяржавы — Саюза ССР.

Утварэнне СССР па сваёй палітычнай значнасці і сацыяльна-эканамічных выніках займае выдатнае месца ў гісторыі Савецкай дзяржавы. Гэта гістарычная падзея — пераканаўчая перамога ідэй пралетарскага інтэрнацыяналізму, плённы вынік ажыццэўлення ленінскай нацыянальнай палітыкі Камуністычнай партыі. Утварэнне Савецкага Саюза з'явілася адным з рашучых фактараў, якія забяспечылі спрыяльныя ўмовы для перабудовы грамадства на сацыялістычных асновах, уздыму эканомікі і культуры ўсіх савецкіх рэспублік, ўмацавання абароннай магутнасці і міжнародных пазіцый шматнацыянальнай дзяржавы працоўных.

Савецкі Саюз увасабляе ў сабе небывалыя рапней у гісторыі адносіны адзінства і дружбы свабодных народаў. Гэта дружба — адна з найвялікшых завабў сацыялізма, магутная рухавіца сіла савецкага грамадства, невычэрпная крыніца творчай дзейнасці працоўных усіх нацыянальнасцей СССР у імя самай высакароднай мэты — пабудовы камунізма.

Найвялікшая заслуга ў стварэнні шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржавы належыць правяду партыі і народа Уладзіміру Ільічу Леніну. Творца развіваючы ідэй К. Маркса і Ф. Энгельса, ён стварыў строінае вучэнне па нацыянальным пытанні, распрацаваў навуковыя прынцыпы нацыянальнай палітыкі Камуністычнай партыі. Марксізм-ленінізм раскрыў месца і ролю нацыянальнага пытання ў рэвалюцыйным пераўтварэнні свету, паказаў яго падпарадкаванасць інтарэсам класавай барацьбы пралетарыяту, інтарэсам сацыялізма. Неад'емнай часткай ленінскай нацыянальнай праграмы з'явілася патрабаванне пабудовы партыйных і іншых арганізацый пралетарыяту па інтэрнацыянальнай прымеце. У тэорыі і на практыцы была даказана жыццёвая неабходнасць аддзялення пралетарыяту ўсіх нацыянальнасцей у барацьбе супраць капіталістычнага рабства, за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне.

Народы нашай краіны стагоддзі сумесна змагалі супраць царызму, сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёта. Гэта вызваленчая, рэвалюцыйная барацьба набыла яшчэ большы характэр з зараджэннем рабочага руху і асабліва са стварэннем У. І. Леніным бальшавіцкай партыі. Магутным фактарам мабілізацыі і арганізацыі народаў Расіі па барацьбе супраць самадзяржаў і капіталізму сталі ідэй марксізма-ленінізма, прынцыпы пралетарскага інтэрнацыяналізму. Нынэ ўзбагацілі скарбніцу тэорыі і практычнага вопыту міжнароднага камуністычнага і рабочага руху.

Пад кіраўніцтвам партыі ў класавых бітвах зарадкалася, мацнела і загартоўвалася адзінства і баявое таварыства ўсерайскага пралетарыяту. Рабочыя Пецярграда і Масквы, Кіева і Адэсы, Іванава-Вазнясенска і Ніжняга Ноўгарада, Харкава і Екацерынаслава, Баку і Тифліса, Мінска і Вільня, Рыгі і Рэвелі, Казані і Растоўна-Донс, Данбаса і Урала, многіх іншых прамысловых цэнтраў выступалі як магутная інтэрнацыянальная рэвалюцыйная сіла.

Свядомы пралетарыяты пастаянна дабіваліся прысваення згуртаваным рабочым, бяднейшымі сямейства ў барацьбе з рэакцыяй, адмятаючы прэч любыя формы буржуазна-нацыяналістычнай ідэалогіі, ці гэта былі вялікадзяржаўны шавінізм або мясцовы нацыяналізм, нацыянальна-фабрыцыстасць або нацыянальны нігілізм, антысэмітызм або сіянізм. Старому свету класавая і нацыянальнага прыгнёту, нацыянальнай варожасці і адасоблення Камуністычнай партыі, рабочы клас проціпаставілі новы свет адзінства працоўных, у якім няма месца для якога б там ні было прыгнёту чалавека чалавекам, адной нацыі другой, для якіх-небудзь нацыянальных прывілеяў.

Ленінская партыя, рабочы клас рануча адстаялі раўнапраўе ўсіх нацый і народнасцей, права нацыі на самавызначэнне аж да стварэння самастойных дзяржаў у імя ўсталявання цеснага добраахвотнага саюза раўнапраўных народаў. «Мы патрабуем свабоды самавызначэння, г. зн. незалежнасці, г. зн. свабоды аддзялення прыгнётачых нацый не таму, што мы марым аб гаспадарчым раздзяленні або аб ідэале дробных дзяржаў, — пісаў Ленін незадоўга да Кастрычніцкай рэвалюцыі, — а, наадварот, таму, што

мы хочам буйнейшай дзяржавы збліжэння, нават зліцця нацый, але на сапраўды дэмакратычнай, сапраўды інтэрнацыяналістычнай базе, немагчымай без свабоды аддзялення» (Поўны збор твораў, т. 27, стар. 68).

Вошты ўтварэння шматнацыянальнай дзяржавы новага тыпу паказвае, што толькі сацыялістычная рэвалюцыя забяспечвае цеснае аб'яднанне ўсіх народных сіл на чале з рабочым класам з мэтай ліквідацыі сістэмы капіталістычнай эксплуатацыі і разам з ёю — сістэмы нацыянальнага прыгнёта. Рашучай палітычнай перадумовай выканання гэтай гістарычнай задачы, фарміравання сацыялістычнага спосабу жыцця нацый і народнасцей краіны з'явілася ўстанаўленне дыктатуры пралетарыяту, а галоўнай эканамічнай перадумовай — усталяванне грамадскай уласнасці на сродкі вытворчасці.

Выдатнае значэнне для з'яднання народаў у шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржаве мела стварэнне ў ходзе рэвалюцыйных выступленняў мас такой формы ўлады працоўных, як Саветы. Дзякуючы іх блізкасці і даступнасці ўсім слаям працоўнага насельніцтва Саветы даі магчыма аб'ядналі вакол рабочага класа шматмільённыя масы сялянства, усіх працоўных розных нацыянальнасцей. Сама інтэрнацыянальная прырода Саветаў прымушала працоўныя масы рэспублік стварыць адзіную дзяржаву. Вошты дзейнасці Саветаў паказваў, што рабочыя і

касаці ўсіх савецкіх народаў на чале з рабочым класам пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі. Цяга працоўных савецкіх рэспублік да аб'яднання ў адной дзяржаве мацнела ў жорсткіх сутычках з сіламі знешняй і ўнутранай контррэвалюцыі. Ваенна-палітычны саюз, які склаўся ў ходзе грамадзянскай вайны, самай цеснай каардынацыі знешнепалітычнай дзейнасці, сумесных намаганняў па аддзяленні народнай гаспадаркі, эканамічным развіцці і ўмацаванні абароназдольнасці, натуральна садзейнічалі пераходу да аб'яднання раўнапраўных народаў у адну сацыялістычную сямю.

Гэты прагрэсіўны гістарычны працэс не быў лёгкі і просты. Давялося пераадолюваць немалыя цяжкасці, звязаныя з эканамічнай і культурнай адсталасцю, змагацца супраць спроб контррэвалюцыйных выкарыстанняў у сваіх мэтах спадчыну ранейшай нацыянальнай варожасці, буржуазна-нацыяналізму і вялікадзяржаўна шавінізму, супраціўленне нацыяналістычнаму ўнутры партыі. Галоўным выразнікам тэндэнцыі да аб'яднання, вядучай сілай гэтага працэсу, як і сацыялістычнай рэвалюцыі, выступалі рабочы клас. Пралетары пад кіраўніцтвам бальшавіцкіх арганізацый уносілі ў масы працоўных дух класавай, інтэрнацыянальнай салідарнасці, згуртоўвалі іх на агульнай палітычнай платформе Савецкай улады і барацьбы за сацыялізм.

Утварэнне СССР з'явілася вынікам тэарэтыч-

ПАСТАНОВА ЦК КПСС

АБ ПАДРЫХОЎЦЫ ДА 50-ГОДДЗЯ ЎТВАРЭННЯ САЮЗА САВЕЦКІХ САЦЫЯЛІСТЫЧНЫХ РЭСПУБЛІК

Сяляне могуць паспяхова кіраваць дзяржавай на аснове самага шырокага і паслядоўнага дэмакратызму, поўнай нацыянальнай роўнасці.

У нашай шматнацыянальнай краіне нацыянальнае пытанне выступала як адно з карэнных пытанняў будаўніцтва сацыялістычнага грамадства. Ад яго правільнага вырашэння ў многім залежаў лёс новага ладу. Толькі Камуністычная партыя, якая выражае надзённыя інтарэсы рабочага класа, усіх працоўных і якая праводзіць ленінскую нацыянальную палітыку, магла з'яднаць усе нацыі і народнасці ў адзінае інтэрнацыянальнае брацтва і накіраванне іх намаганняў на стварэнне новага грамадства. Яна з гонарам выканала гэту гістарычную задачу таму, што няўхільна кіравалася тэорыяй марксізма-ленінізма.

У прынятых пасля перамогі Кастрычніка Дэкларацыі правоў народаў Расіі, Дэкларацыі правоў працоўнага і эксплуатаемага народа, Канстытуцыях РСФСР і іншых савецкіх рэспублік абвешчаны асноўныя прынцыпы палітычнага, эканамічнага і культурнага будаўніцтва ў эпоху дыктатуры пралетарыяту. Усім савецкім рэспублікам, створаным у ходзе рэвалюцыі народамі былой царскай Расіі, было ўласціва натуральнае імкненне да федэратыўнага аб'яднання. Стаўшы на шлях пабудовы сацыялізма, яны ўсё цесней згуртоўваліся вакол Расійскай Сацыялістычнай Федэратыўнай Савецкай Рэспублікі, якая з'явілася своеасаблівым правабрамам Саюза ССР. Па працягу першага пяцігоддзя Савецкай улады былі набыты багаты вопыт развіцця новых, сацыялістычных узаемаадносін і супрацоўніцтва паміж нацыямі і народнасцямі.

Утварэнне шматнацыянальнай дзяржавы рабочых і сялян — працяг справы Вялікай Кастрычніцкай, рэвалюцыйных пераўтварэнняў у маштабах усёй краіны. Яно дыктавалася аб'ектыўным ходам гістарычнага развіцця. На аснове глыбокага навуковага аналізу У. І. Ленін паказаў, што:

«без самага цеснага саюза савецкіх рэспублік немагчыма адстаяць іх існаванне перад найўнасцю сусветнага імперыялізму; захаванне і ўмацаванне Саюза Сацыялістычных Рэспублік — гэта мера, якая «нам патрэбна, як патрэбна сусветнаму камуністычнаму пралетарыяту для барацьбы з сусветнай буржуазіяй і для абароны ад леўнтры» (т. 45, стр. 360);

без саюза савецкіх рэспублік, іх цеснага эканамічнага супрацоўніцтва неажыццывіма аддзяленне разбураных імперыялізмам прадукцыйных сіл, стварэнне адзінай, рэгулюемай па агульным плане, сацыялістычнай гаспадаркі, забеспячэнне рацыянальнага грамадскага надзелу працы і эфектыўнае выкарыстанне прыродных багаццяў на карысць усіх народаў краіны;

без цеснага саюза савецкіх рэспублік немагчыма забяспечыць няўхільны рост дабрабыту працоўных, усебаковае развіццё і росквіт культуры ўсіх нацый і народнасцей краіны.

Усе гэтыя аналітычныя ўладарна патрабавалі аб'яднання савецкіх рэспублік у адну саюзную дзяржаву, здольную забяспечыць і знешнюю бяспеку, і ўнутраны гаспадарчы вялікі поспех, і свабоду нацыянальнага развіцця народаў.

У. І. Ленін усебакова распрацаваў пытанне аб нацыянальна-дзяржаўных адносінах ва ўмовах дыктатуры пралетарыяту. Ён неспарэдна накіроўваў будаўніцтва сацыялістычнай дзяржаўнасці, абязваў вялікую дапамогу камуністам усіх рэспублік.

Утварэнне шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржавы — выдатны вынік рэвалюцыйнай твор-

чай і палітычнай работы партыі, рознабаковага вопыту савецкіх народаў і аднастроўвала іх спадзяванні. Ленінская ідэя стварэння Саюза ССР была гарача падтрымана рабочым класам, працоўным сямействам, перадавой інтэлігенцыяй і ўвасабілася ў сапраўды ўсерадны аб'яднальны рух. Пытанне аб аб'яднанні савецкіх рэспублік шырока абмяркоўвалася на губернска-павятовых і валасных з'ездах Саветаў, на шматлюдных мітынгах і сходах. Масы працоўных усіх нацыянальнасцей выказалі непахісную волю і рашучасць згуртаваць свае сілы і рэсурсы для дасягнення агульнай мэты — пабудовы сацыялізма і камунізма.

Рашэнні аб аб'яднанні ў саюз былі прыняты а'ездамі Саветаў усіх рэспублік. 30 снежня 1922 года І Усесаюзны з'езд Саветаў адвадзіна прыняў Дэкларацыю аб утварэнні Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. У ёй была выказана цвёрдая ўпэўненасць, што новая саюзная дзяржава з'явіцца дастойным увячненнем закладзеных яшчэ ў кастрычніку 1917 года асноў мірнага сумеснага жыцця і брацтвага супрацоўніцтва народаў.

Добраахвотнае ўступленне савецкіх рэспублік у Саюз ССР з'явілася яркім выражэннем іх сацыялістычнага суверэнітэту і забяспечыла яго надзейныя гарантыі. Дагавор аб утварэнні СССР, аб'яднанні ў адну саюзную дзяржаву заключылі Расійская Сацыялістычная Федэратыўная Савецкая Рэспубліка, Украінская Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка, Беларуска-Літва-Латышская Савецкая Рэспубліка, Закаўказская Сацыялістычная Федэратыўная Савецкая Рэспубліка (у складзе Азербайджана, Арменіі, Грузіі).

Ленінскія прынцыпы добраахвотнага дзяржаўнага саюза раўнапраўных народаў былі пакладзены ў аснову першай Канстытуцыі СССР, канчаткова зацверджанай II Усесаюзным з'ездам Саветаў 31 студзеня 1924 года.

У працэсе пабудовы сацыялізма паступова складаліся спрыяльныя сацыяльна-эканамічныя ўмовы для працягу і ўдасканалення нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва Саюза ССР. У 1924 годзе створаны Туркменская і Узбекская, а ў 1929 годзе — Таджыкская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка. У 1936 годзе Казахская і Кіргіская Аўтаномныя Рэспублікі пераўтвораны ў саюзныя. У гэтым жа годзе Азербайджанская, Армянская і Грузійская Савецкія Рэспублікі, якія раней утварылі Закаўказскую СФСР, неспарэдна ўвайшлі ў склад СССР. Палітычнае развіццё адроджаных рэвалюцыйнай нацыі знайшлі сваё адлюстраванне таксама ва ўтварэнні аўтаномных рэспублік, аўтаномных абласцей і нацыянальных акруг.

Канстытуцыя СССР, прынятая 5 снежня 1936 года, закладаўца замацавала перамогу сацыялізма, асновы сацыяльнай і дзяржаўнай арганізацыі сацыялістычнага грамадства, аддзялі савецкіх народаў.

Знамянальнымі падзеямі ў жыцці нашай шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржавы з'явіліся ўз'яднанне Украінскага народа ў 1939 — 1945 гадах, уз'яднанне беларускага народа ў 1939 годзе. У 1940 годзе працоўныя Латвіі, Літвы, Эстоніі ў ходзе рэвалюцыйнай барацьбы аднавілі савецкую дзяржаўнасць; на аснове свабоднага волевыяўлення народаў Латвійская, Літоўская і Эстонская Савецкія Рэспублікі ўвайшлі ў Саюз ССР. У выніку ўз'яднання малдаўскага народа Малдаўская АССР была пераўтворана ў саюзную рэспубліку.

Суровай праверкай трываласці СССР была Вялікая Айчынная вайна. Сутычка з самым небяспечным ворагам чалавецтва — гітлераўскім фашызмам — наглядна прадэманстравала, што савецкія народы толькі ў саюзе, агульнымі сіламі могуць адстаяць сваю свабоду і незалежнасць, свае рэвалюцыйныя заваяванні. Вайна разбурыла спадзяванні сусветнага імперыялізму на адраджэнне нацыянальных міжусобіц, на развал імперыянальнай сацыялістычнай дзяржавы. Народы СССР у адзіным страі гераічна змагаліся і самааддана працавалі ў імя абароны сваёй сацыялістычнай Айчыны, агульнай перамогі над ворагам, паказалі свету цуды стойкасці і мужнасці. Гістарычная перамога ў Айчынай вайне ярка паказала перавагі сацыялістычнага грамадства і дзяржаўнага ладу, вялікую жыццёвую сілу і непорушнасць Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

І ў пасляваенныя гады аднаўленняй народнай гаспадаркі, і ў наступны перыяд камуністычнага стварэння ўзмацняюцца выдатныя рысы ленынскай дружбы народаў СССР — вернасць сацыялістычнай Радзіме, самаадданасць, працавітасць, узаемная дапамога. Сусветная гісторыя яшчэ ніколі не бачыла ва ўзаемаадносінх дзесяткаў нацый і народнасцей такога непорушнага адзінства інтэрэсаў і мэт, волі і дзеянняў, такой духоўнай роднасці, давер'я і ўзаемных клопатаў, якія настайна працягваюцца ў нашым брацкім саюзе.

Рыхтуючыся да 50-годдзя ўтварэння СССР, Камуністычная партыя, савецкі народ з законнай гордасцю аглядаюць пройдзены шлях гераічных перамог і здзяйсненняў. Да значнальнага юбілею Савецкі Саюз прыходзіць з вялікімі дасягненнямі ва ўсіх галінах жыцця.

У гэтых дасягненнях велізарнае роля належыць брацкай дружбе працоўных усіх нацыянальнасцей. Толькі аб'яднанне ўсіх сіл і рэсурсаў краіны дало магчымасць савецкім людзям за падзвіжна кароткі гістарычны тэрмін ліквідаваць эканамічную і культурную адсталасць, што дасяглася ў спадчыну ад царызму і капіталізму, ажыццявіць індустрыялізацыю краіны і сацыялістычнае пераўтварэнне сельскай гаспадаркі, сапраўдную культурную рэвалюцыю, пабудоваць сацыялізм і ператварыць Саюз ССР у магутную высокаразвітую дзяржаву, разгарнуць будаўніцтва камуністычнага грамадства. Дзякуючы дзяржаўнаму адзінству Савецкай Радзімы змагла стварыць несакрушальную абаронную магутнасць, якая надзейна забяспечвае свабоду і незалежнасць народаў, умовы для іх мірнай стваральнай працы.

На шматгадовым жыццёвым вопыце ўсе народы краіны пераканаліся, які багаты плён дае з'яднанне іх у Саюзе Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, які надзвычай шырока магчымасці яго адкрывае ў будучым.

Канцэнтрацыя матэрыяльных сродкаў і намаганняў, бескарыслівая ўзаемная дапамога савецкіх народаў дала магчымасць стварыць ва ўсіх рэспубліках высокаразвітую прамысловасць і буйную механізаваную сельскую гаспадарку. У параўнанні з 1922 годам — годам утварэння СССР — атрыманы нацыянальны даход краіны павялічыўся больш чым у 100 разоў. На месцы феадальных і паўфеадальных уекраін царскай Расіі выраслі шматлікія прамысловыя і культурныя цэнтры, добраўпарадкаваныя гарады і сёлы.

У сацыяльна-палітычным жыцці савецкага грамадства адбыліся глыбокія якасныя змены: ліквідаваны эксплуатацыя і эксплуатацыйныя класы, беспрацоўе, неіспытасць, умацаваўся саюз рабочых і сялян. Складзіся сацыялістычныя нацыі, усталявалася сацыяльнае і ідэя-палітычнае адзінства савецкага народа. Выхаваны нацыянальныя кадры, дасягнула росквіту сацыялістычная на змесе, нацыянальная па форме культура народаў. У нябачаных раней маштабах ствараюцца і публікуюцца на мовах народаў СССР творы літаратуры і мастацтва, навуковыя працы, выпускаюцца газеты і часопісы.

Важным вынікам паспяховага вырашэння нацыянальнага пытання ў нашай краіне з'яўляецца ўсебаковае развіццё моў усіх сацыялістычных нацый і народнасцей Савецкага Саюза. Больш чым 40 народаў, якія не мелі ў мінулым сваёй пісьменнасці, набылі ў савецкі перыяд навукова распрацаваную пісьменнасць і маюць дзёнь развіты літаратурны мовы. Усе нацыі і народнасці СССР добраахвотна выбралі рускую мову ў якасці агульнай мовы міжнацыянальных зносін і супрацоўніцтва. Яна стала магутнай зброяй узаемасувязі і згуртавання савецкіх народаў, сродкам далучэння да лепшых дасягненняў айчынай і сусветнай культуры.

Выраўноўванне ў ўздым узроўняў эканамічнага, сацыяльна-палітычнага і культурнага развіцця з'явіліся важнымі фактарамі шырэйшага і ўсебаковага прагрэсу ўсіх рэспублік СССР. У брацкім аднанні з незвычайнай паўнамоцтва раскрыліся стваральная энергія, творчыя здольнасці, таленты ўсіх нацый і народнасцей Савецкай дзяржавы.

У росквіце сіл ідуць да 50-годдзя свайго непорушнага саюза РСФСР, Украінская ССР, Беларускай ССР, Узбекская ССР, Казахская ССР, Грузінская ССР, Азербайджанская ССР, Літуйская ССР, Малдаўская ССР, Латвійская ССР, Кіргіская ССР, Таджыкская ССР, Армянская ССР, Туркменская ССР, Эстонская ССР. Плячч ў плячч, ствараючы камуністычнае грамадства, працуюць у нашай краіне больш за сто нацый і народнасцей. І да зноў бы з іх ні належыць савецкі чалавек, ён перш за ўсё гаварыцца тым, што з'яўляецца грамадзянінам вялікага Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Цэнтральны Камітэт КПСС з задавальненнем адзначае, што партыйныя арганізацыі ўсіх саюзных і аўтаномных рэспублік, аўтаномных абласцей і нацыянальных арганізацыяў авангардную ролю ў вырашэнні задач камуністычнага будаўніцтва, паслядоўным ажыццяўленні ленынскай нацыянальнай палітыкі, умацаванні дружбы народаў. Яны заўсёды выступаюць як баявыя атрады нашай партыі, высока нясуць сцяг савецкага патрыятызму і сацыялістычнага інтэрнацыяналізму, ідуць на чале працоўных мас у іх бараць-

бе за ажыццяўленне прынцыпаў навуковага камунізму.

Гераічныя намаганні савецкага народа дастойна вячае пабудова ў СССР развітага сацыялістычнага грамадства, у якім:

— дасягнула высокага ўзроўня развіцця агульнасацыяльна-эканаміка — узаемазвязаны народна-гаспадарчы комплекс, які ўключае ў сябе народную гаспадарку рэспублік і развіваецца па адзіным дзяржаўным плане ў інтэрэсах усёй краіны і кожнай рэспублікі паасобку;

— знішчаны класавы і нацыянальны антаганізм. Грамадства ў цэлым і кожная нацыя і народнасць маюць аднапартыйную сацыяльную структуру, якую складаюць рабочы клас, калгаснае сялянства і працоўная інтэлігенцыя;

— забяспечана ўсебаковае развіццё ў непарушным адзінстве саюзнай дзяржаўнасці і нацыянальнай дзяржаўнасці рэспублік на аснове прынцыпаў дэмакратычнага цэнтралізму і сацыялістычнага федэралізму, савецкай сацыялістычнай дэмакратыі;

— створаны неабходныя ўмовы для актыўнага ўдзелу працоўных усіх нацыянальнасцей у развіцці навукі, тэхнікі, культуры. Заканамерным ў духоўным жыцці сталі росквіт, збліжэнне і ўзаемаўбагаачэнне культур сацыялістычных нацый і народнасцей;

— усталявалася ідэалогія марксізма-ленынізма, сацыялістычнага інтэрнацыяналізму і дружбы народаў, інтэнсіўна праходзяць працэсы абмену матэрыяльнымі і духоўнымі каштоўнасцямі, надрамі, у розных формах узмацнення ўзаемаўздыму, інтэрнацыяналізацыі ўсяго ўкладу жыцця народаў. Цяпер працоўныя кожнай рэспублікі складаюць шматнацыянальны калектыў, у якім нацыянальны асаблівасці арганічна спалучаюцца з інтэрнацыянальнымі, сацыялістычнымі, агульнасавецкімі рысамі і традыцыямі.

За гады будаўніцтва сацыялізма і камунізму ў СССР узнікла новая гістарычная агульнасць людзей — савецкі народ. Ён сфарміраваўся на базе грамадскай уласнасці на сродкі вытворчасці, адзінства эканамічнага, сацыяльна-палітычнага і культурнага жыцця, марксіска-ленынскай ідэалогіі, інтэрэсаў і камуністычных ідэалаў рабочага класа. Складзіся выдатныя рысы савецкага чалавека: адданасць справе камунізму, сацыялістычнаму патрыятызму і інтэрнацыяналізму, высокая працоўная і грамадска-палітычная актыўнасць, неперымымасць да эксплуатацыі і прыгнёту, нацыянальных і расавых забобонаў, класавая салідарнасць з працоўнымі ўсіх краін. Выраслі пакаленні сапраўдных інтэрнацыяналістаў — самааддана барацьбітоў за камунізм. У СССР створаны неабходныя матэрыяльны і духоўныя ўмовы для далейшага росту творчых магчымасцей кожнага савецкага чалавека, усебаковага развіцця асобы.

Вопыт будаўніцтва Савецкай імперыянальнай дзяржавы бліскуча пацвердзіў вывады марксіска-ленынізма:

што нацыянальнае пытанне паслядоўна можа быць вырашана толькі на базе сацыялістычнай перабудовы грамадства;

што ў адрозненне ад фармальнай буржуазнай дэмакратыі, якая абвясняе, але ніколі на практыцы не ажыццяўляе нацыянальна-роўнасць, сацыялістычная дэмакратыя гарантуе народам роўныя правы і магчымасці, стварае ўмовы для вырашэння нацыянальных праблем з улікам карэктных інтэрэсаў працоўных розных нацыянальнасцей;

што самае цеснае адзінства, усебаковы росквіт і наўхільнае збліжэнне ўсіх нацый і народнасцей Савецкай краіны вызначаюцца прыродай нашага ладу, выступаюць як аб'ектыўнае заканамернасць развіцця сацыялізма;

што саюз сацыялістычных рэспублік з'яўляецца найбольш жыццяздольнай і дасканалай формай будовы імперыянальнай дзяржавы, якая гарманічна спалучае інтэрэсы ўсяго грамадства з інтэрэсамі кожнай нацыі.

Такім чынам, марксіска-ленынскае вучэнне на нацыянальным пытанні вытрымала выпрабаванне на практыцы, а ленынска нацыянальная палітыка атрымала поўную перамогу.

Адзначаючы слаўны юбілей Савецкага Саюза, мы павінны прытрымлівацца ленынскай традыцыі нашай партыі — падводзячы вышні зробленаму, звяртацца перш за ўсё да задач сённяшняга і заўтрашняга дня.

Ва ўмовах камуністычнага будаўніцтва развіццё нацыянальных адносін ідзе па лініі ўсямернага ўмацавання і ўдасканалення добраахвотнага саюза сацыялістычных нацый. «У мінулыя гады пад кіраўніцтвам партыі, — адзначаецца ў Справаздачым дакладзе ЦК КПСС XXIV з'езду, — былі зроблены новыя крокі па шляху ўсебаковага развіцця кожнай з брацкіх савецкіх рэспублік, па шляху далейшага паступовага збліжэння нацый і народнасцей нашай краіны. Гэта збліжэнне адбываецца ва ўмовах уважлівага ўліку нацыянальных асаблівасцей, развіцця сацыялістычных нацыянальных культур. Пастаянны ўлік як агульных інтэрэсаў ўсяго нашага Саюза, так і інтэрэсаў кожнай з утвараючых яго рэспублік, — такая суцэнасць палітыкі партыі ў гэтым пытанні.

нацыянальнай Савецкай дзяржавы, магчымасці якой вызначаюцца як багаццем і разнастайнасцю іх рэсурсаў, так і зладжанасцю дзеянняў, арганізаванасцю ўсяго народа.

Утварэнне і паспяховае развіццё СССР мае вялікае міжнароднае значэнне, з'яўляецца важнай вехой у сацыяльным прагрэсе ўсяго чалавецтва. Савецкі вопыт стварэння імперыянальнай сацыялістычнай дзяржавы, пабудовы агульнымі намаганнямі нашых народаў развітага сацыялістычнага грамадства, вырашэння самага складанага нацыянальнага пытання атрымаў сусветнае прызнанне і аказвае неадзіночную дапамогу ўсім барацьбітам за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне.

Сістэме капіталізму, сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёчання, расавай дыскрымінацыі цяпер процістаяць сусветная сацыялістычная сістэма. Паслядоўнае ажыццяўленне прынцыпаў сацыялістычнага інтэрнацыяналізму забяспечвае найбольш поўную рэалізацыю спецыфічных і агульных інтэрэсаў брацкіх краін. Новы грамадскі лад нясе з сабой і новы тып міжнародных адносін. Узаемаадносін сацыялістычных краін усё больш характарызуюць пастаянны рост палітычных, гаспадарчых і культурных сувязей, развіццё эканамічнай інтэграцыі, актыўны абмен вопытам і ведамі, цеснае супрацоўніцтва ў галіне знешняй палітыкі.

КПСС бачыць сваю першарадную задачу ў тым, каб настойліва дабівацца ўсё больш цеснага згуртавання і ўмацавання дружбы савецкага народа з народамі іншых сацыялістычных краін, усебаковага расшырэння палітычных, эканамічных, ідэалагічных і культурных сувязей паміж імі.

СССР выступае на сусветнай арэне як сіла, якая цвёрда і паслядоўна прыводзіць палітыку міру і дружбы, адстаівае ленынскія прынцыпы раўнапраўя народаў, рашуча выступае супраць каланіялізму, неакаланіялізму і расізму, супраць усіх форм нацыянальнага прыгнёту. Гэта палітыка была і застаецца важнейшым фактарам, які праддзейнічае агрэсіўнай стратэгіі імперыялізму і рэакцыі, зброяй актыўнай барацьбы супраць захопніцкіх войнаў, за бяспеку і свабоду народаў, за сацыяльны прагрэс.

У барацьбе супраць імперыялізму многія прыгнёчаныя народы калоній і паўкалоній заваявалі дзяржаўную самастойнасць. У гэтай барацьбе яны апыраліся на падтрымку Савецкага Саюза, сацыялістычнай садружнасці.

Наша краіна ўстанавіла з маладымі нацыянальнымі дзяржавамі адносін, заснаваных на раўнапраўі, узаемнай павазе, неумянні на ўнутраныя справы, на ўсебаковым супрацоўніцтве ў агульнай антыімперыялістычнай барацьбе. Савецкі Саюз паслядоўна падтрымлівае рэвалюцыйны рух народаў Лзіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі за эканамічнае вызваленне ад імперыялізму, за сацыяльны прагрэс. СССР ажыццяўляе палітыку інтэрнацыянальнай салідарнасці з патрыятамі, якія змагаюцца са зброяй у руках супраць яшчэ існуючых каланіяльных і расісцкіх рэжымаў.

Савецкі Саюз паслядоўна адстаівае ленынскія прынцыпы мірнага суіснавання дзяржаў з розным грамадскім ладам, што садзейнічае разрады напружанасці, забяспечваючы міру і бяспеку народаў у свеце.

Велізарнае значэнне для ажыццяўлення ў сучасных умовах ленынскай знешнепалітычнай лініі Савецкага Саюза мае вылучаная XXIV з'ездам КПСС канструктыўная і рэалістычная праграма барацьбы за мір і міжнароднае супрацоўніцтва, за свабоду і незалежнасць народаў. Яна адпавядае карэнным нацыянальным інтэрэсам усіх сацыялістычных рэспублік, якія ўваходзяць у СССР, усіх савецкіх людзей і сустрэла шырокую падтрымку ўсюды на зямным шары. Цяпер Савецкі Саюз паўстае перад усім светам як краіна, якая будзе камунізм, прыгадвае дружбы народаў, апора міжнароднага рэвалюцыйна-вызваленчага руху.

Шматнацыянальны савецкі народ сустракае 50-годдзе ўтварэння СССР магутным, маналітна згуртаваным, ён упэўнена і мэтанакіравана ідзе пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі наперад, па шляху, вызначаным яе праграмай, XXIV з'ездам КПСС. Выпрацаваным з'ездам грамадзянскія планы далейшага камуністычнага будаўніцтва адкрываюць шырокі прастор для стваральнай творчасці працоўных усіх нацыянальнасцей нашай краіны.

Ідуць насустрач слаўнаму юбілею, Цэнтральны Камітэт КПСС зноў пацвярджае цвёрдыя рашучасць партыі, вызначаныя яе XXIV з'ездам, і падаль наўхільна праводзіць ленынскі курс на ўсямернае ўмацаванне Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, рабіць усё неабходнае для таго, каб сувязі паміж народам нашай краіны становіліся больш цеснымі і глыбокімі, каб яшчэ больш трывалым было іх інтэрнацыянальнае сацыялістычнае адзінства.

Цэнтральны Камітэт КПСС пастаінаўляе:

Усім партыйным, савецкім, грамадскім арганізацыям, працоўным калектывам рашуча падтрымаць да 50-годдзя ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік як вялікага ўсенароднага свята аднанні, дружбы і братва нацый і народнасцей нашай краіны, якія будуць камуністычнае грамадства, перамогі ленынскай нацыянальнай палітыкі КПСС, пралетарскага інтэрнацыяналізму.

ЦК Кампартыі саюзных рэспублік, крайкомам, абкомам, акруговым камітэтам, гаркомам, райкомам партыі, пярвічным партыйным арганізацыям распрацаваць планы падрыхтоўкі да 50-годдзя ўтварэння СССР і на іх аснове разгарнуць шырокую арганізатарскую і палітычную работу ў кожнай рэспубліцы, краі, вобласці, акрузе, горадзе, раёне, у кожным працоўным калектыве. Прадугледзець правядзенне сходаў, прысвечаных гэтай

[Заканчэнне на 4—5 стар.]

АБ ПАДРЫХОУЦЫ ДА 50-ГОДДЗЯ ЎТВАРЭННЯ САЮЗА САВЕЦКІХ САЦЫЯЛІСТЫЧНЫХ РЭСПУБЛІК

(Заканчэнне. Пачатак на 2-й стар.)

даце, на прадпрыемствах, будоўлях, у калгасах і саўгасах, установах, навучальных установах, ваенскіх часцях і падраздзяленнях.

У ходзе падрыхтоўкі да маючага адбыцца юбілею звярнуць увагу на растлумачэнне:

прынцыпаў марксісцка-ленінскай тэорыі і праграмных палажэнняў Камуністычнай партыі па нацыянальным пытанні, крыніц сілы, і жыццёваці ленінскай нацыянальнай палітыкі;

сусветна-гістарычнага значэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік як жывога ўваблення прынцыпаў пралетарскага інтэрнацыяналізму;

значэння ўтварэння Савецкага Саюза для будовы сацыялізму і камунізму ў нашай краіне, для ўмацавання абароны і забеспячэння свабоды і незалежнасці народаў СССР, для ўмацавання пазіцыі сацыялізму на міжнароднай арэне, развіцця сусветнага рэвалюцыйнага працэсу;

вынікаў гіганцкай дзейнасці Савецкай дзяржавы па ўздыме эканомікі і культуры ўсіх нацый і народнасцей, якія населяюць СССР, па фарміраванні новых міжнацыянальных адносін, заснаваных на дружбе, узаемапавазе і свядомасці мацнеючага адзінства;

ленінскага курсу XXIV з'езда партыі, які вызначыў перспектывы эканамічнага і сацыяльна-палітычнага развіцця краіны, павышэння дабрабыту савецкага народа, росквіту і паступовага збліжэння нацый і народнасцей СССР, развіцця і ўмацавання агульнанароднай сацыялістычнай дзяржаўнасці і дэмакратыі.

Адобрыць ініцыятыву перадавых калектываў прадпрыемстваў, будоўляў, калгасаў, саўгасаў па шырокім разгорванні сацыялістычнага спаборніцтва за дастойную сустрэчу юбілею Саюза ССР і даторміновае выкананне плана другога года дзевятай пяцігодкі.

Актыўна выкарыстаць падрыхтоўку да 50-годдзя Савецкага Саюза для далейшага паляпшэння інтэрнацыянальнага выхавання працоўных. Выхаванне савецкіх людзей, моладзі ў духу пралетарскага інтэрнацыяналізму і бязмежнай адданасці вялікай сацыялістычнай Радзіме — Саюзу ССР, клопаты аб яго праставанні — важны бок фарміравання камуністычнай грамадскай свядомасці.

Інтэрнацыяналісцкае выхаванне выступае як адна з цэнтральных задач усіх партыйных, савецкіх, гаспадарчых, культурных і грамадскіх арганізацый, усіх нашых кадраў у цэнтры і на месцы, у кожнай рэспубліцы, краі, вобласці, у кожным налентыве. У гэтай рабоце трэба ўсебакова выкарыстаць рэвалюцыйныя, баявыя і працоўныя традыцыі рабочага класа, працоўных усіх рэспублік Савецкага Саюза, шырай паказваць, што далейшае развіццё міжнацыянальных адносін, умацаванне дружбы народаў, працэсы росквіту і збліжэння сацыялістычных нацый плённа ўплываюць на ўсе сферы жыцця савецкага грамадства — эканоміку і палітыку, ідэалогію і мараль, культуру і быт.

Абавязак кожнага камуніста — усмярна ўмацоўваць у масах свядомасць прыналежнасці да адзінай сацыялістычнай Радзімы, да вялікай інтэрнацыянальнай арміі будаўнікоў новага грамадства. Неабходна і надалей настойліва весці работу па выхаванні працоўных у духу глыбокай павагі да ўсіх нацый і народнасцей, непрымырмасці да перажыткаў нацыяналізму і навінізму, працягнення месніцтва, забяспечыць паслядоўна класавы, строга навуковы падыход у ацэнцы гісторыі народаў.

Партыйныя арганізацыі павінны зыходзіць з таго, што нацыянальнае пытанне з'яўляецца адным з вострых участкаў барацьбы паміж сацыялізмам і капіталізмам, марксізма-ленінізма супраць буржуазнай і рэвалюцыйнай ідэалогіі. Імкнучыся аслабіць пазіцыі сацыялізму, унесці раскол у рады міжнароднага камуністычнага і рабочага руху, падавіць нацыянальна-вызваленчы рух, імперыялісты шырока звяртаюцца да распальвання расізму, спрабуюць раз'яднаць на нацыянальнай глебе розныя атрады працоўных. Буржуазная прапаганда імкнецца ўкараніць нацыяналістычныя погляды ў свядомасць народаў сацыялістычных краін, выкарыстаць нацыяналізм для падрыўу сацыялістычнага ладу. Задача заключаецца ў тым, каб пастаянна весці прапаганду ідэй пралетарскага інтэрнацыяналізму, дружбы і брацтва народаў, даваць своечасовую палітычную ацэнку варажым спробам адрадыць нацыяналістычныя настроі і погляды. Неабходна рашуча выкрываць ідэолагаў антыкамунізма,

правага і «левага» рэвізіянізму, нацыяналізму і павінізму.

Рэкамендаваць ВЦСПС ажыццявіць мерапрыемствы, якія прадугледжвалі б шырокі ўдзел графасоюзаў у падрыхтоўцы і святкаванні 50-годдзя ўтварэння СССР. Усю гэту работу весці пад знакам узмацнення кіруючай ролі рабочага класа на чале з Камуністычнай партыяй ва ўмацаванні Саюза ССР, далейшага развіцця творчай актыўнасці рабочых, калгаснікаў, інтэлігенцыі, усіх працоўных у вырашэнні агульнанародных задач гаспадарчага і культурнага будаўніцтва, пастаўленых XXIV з'ездам КПСС.

Рэкамендаваць ЦК ВЛКСМ ажыццявіць мерапрыемствы па ўдзеле камсамольцаў, моладзі ў падрыхтоўцы і святкаванні 50-годдзя СССР. Работа камсамольскіх арганізацый павінна быць накіравана на выхаванне падростаючага пакалення ў духу камуністычнай ідэянасці, адданасці нашай Савецкай Радзіме, непарушнай дружбы народаў, сацыялістычнага інтэрнацыяналізму. Звярнуць асаблівую увагу на вывучэнне камсамольцамі, усёй моладдзю марксісцка-ленінскай тэорыі нацыянальнага пытання, ленінскай нацыянальнай палітыкі КПСС, дасягненняў Саюза ССР, на засваенне слаўных інтэрнацыяналісцкіх традыцый Камуністычнай партыі і Ленінскага камсамола, на актыўны ўдзел юнакоў і дзяўчат у барацьбе за выкананне рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

Міністэрству абароны СССР і Галоўнаму палітычнаму ўпраўленню Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту ў адпаведнасці з гэтай пастановай распрацаваць указанні камандзірам, паліторганам, партыйным арганізацыям аб разгорванні шырокай прапагандыскай і масава-палітычнай работы ў сувязі з падрыхтоўкай да 50-годдзя ўтварэння Саюза ССР. Накіраваць палітычную работу на далейшае ўмацаванне дружбы і брацтва войнаў усіх нацыянальнасцей, выхаванне гордасці за дасягненні нашай Радзімы, садружнасці сацыялістычных краін, гатоўнасці са зброяй у руках абараняць рэвалюцыйныя заваяванні народаў.

Рэдакцыям газет «Правда», «Известия», «Социалистическая индустрия», «Сельская жизнь», «Советская Россия», «Экономическая газета», «Труд», «Комсомольская правда», часопісаў «Коммунист», «Партийная жизнь», «Политическое самообразование», «Агитатор» і іншых цэнтральных газет і часопісаў, ТАСС, Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні і яго мясцовым органам, рэдакцыям рэспубліканскіх, краевых, абласных, гарадскіх і раённых газет і часопісаў арганізаваць шырокае асвятленне падрыхтоўкі да 50-годдзя СССР, пспехаў ленінскай нацыянальнай палітыкі, ле міжнароднага значэння.

Неабходна паўней выкарыстоўваць цэнтральны і мясцовы друк, тэлебачанне, радыё ў інтэрнацыянальным выхаванні працоўных, усебакова асвятляць жыццё ўсіх савецкіх рэспублік, іх брацкае супрацоўніцтва, апіраючыся пры гэтым на шырокі

Кожную пятніцу, праглядаючы раніцою свежую пошту, я перш-наперш — сярод іншых газет і часопісаў — разгортваю «ЛіМ». Яго знаёмства, непадобна на іншыя газетныя старонкі (дарэчы, даўно пара, каб «ЛіМ» выходзіў адным сшыткам, а не думам, як зараз) бярэш у рукі з нейкім асаблівым пачуццём узрушанасці і замілавання: што сёння на яго шаснаццаці палосках, што новага з прозы і паэзіі, чые імёны і творы трапілі ў поле зроку ягонай увагі? Кожную пятніцу найперш прагледзець «ЛіМ» — гэта стала для мяне не проста звычкай, а жыццёвай, душэўнай, калі хочаце, неабходнасцю.

Паўна, з такім жа шчырым пачуццём зацікаўленасці страчаюць кожны чарговы нумар «Літаратуры і мастацтва» ўсе мае калегі па п'яры — празаікі, паэты, драматургі, крытыкі.

Аднак «ЛіМ» — роднае і блізкае выданне не толькі для нас, пісьменнікаў. Такім жа сваім лічаць яго і беларускія мастакі, скульптары, кампазітары, музыканты, архітэктары, дзеячы тэатра і кіно, работнікі культуры. І не толькі яны. Несумненна, што сярод удзячных чытачоў «ЛіМа» — народныя майстры і ўмельцы, шматлікія аматары мастацкай самадзейнасці, настаўнікі, студэнты, вучні, — усе, хто цікавіцца пытаннямі культуры, літаратуры і мастацтва нашага народа, хто заклапочаны іх далейшым развіццём і росквітам. Іначай і не можа быць, бо асноўнае прызначэнне нашай газеты — усебаковае асвятленне мастацкага і культурнага жыцця Беларусі.

Заўтра «ЛіМу» спяўняцца сорак гадоў...

Першы нумар газеты «Літаратура і мастацтва» выйшаў у свет 26 лютага 1932 года. У прывітаннях, з якімі звярнуўся да газеты Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі і якое было надрукавана ў яе першым нумары, выказвалася цвёрдая ўпэўненасць, што яна «будзе сапраўдным баявым органам у змаганні за генеральную лінію партыі, за ленін-

скую нацыянальную палітыку, за гегемонію пралетарскай літаратуры БССР, у змаганні за большавіцкую партыйнасць пралетарскага мастацтва, за стварэнне літаратуры і мастацтва — пралетарскага зместам і нацыянальнага формай».

З першых дзён свайго існавання «ЛіМ» з годнасцю выконваў гэтую сваю пачэсную задачу. Газета няма ла зрабіла для згуртавання і кансалідацыі на партыйнай, марксісцка-ленінскай аснове літаратурных і мастацкіх сіл рэспублікі, шырока асвятляла культурнае будаўніцтва ў Беларусі, натхняла дзеячоў літаратуры і мастацтва на стварэнне высокамастацкіх і высокаідэйных твораў аб новай сацыялістычнай яве і аб новых людзях — яе творцах.

Гэтай пачэснай задачы газета «Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праўлення Саюза пісьменнікаў БССР — верная і цяпер. «ЛіМ» дбае аб развіцці і росквіце літаратуры і мастацтва Савецкай Беларусі, шмат робіць для таго, каб

чытачы і грамадскасць рэспублікі былі ў курсе новых твораў і важнейшых з'яў літаратурнага працэсу, шырока асвятляе тэатральнае і музычнае жыццё, піша пра кіно і выяўленчае мастацтва, расказвае аб рабоце бібліятэк, клубуў, музеяў і іншых культурна-асветных устаноў. У полі зроку газеты — важнейшыя сацыяльна-грамадскія праблемы, пытанні культурна-эканамічнага будаўніцтва ў рэспубліцы, маральна-этычная тэма.

У назве штогодніка на першым месцы стаіць слова «літаратура». І, можа, ужо адно гэта сведчыць аб характары выдання — сённяшняга юбіляра: «ЛіМ» — баявы і аператыўны орган пісьменніцкай арганізацыі Беларусі, ён стаіць на пярэднім краі развіцця роднай літаратуры. Праз гэта хочацца сказаць найперш.

Сорак гадавых падшывак «ЛіМа» — гэта, бадай, найбольш поўная і ўсе-

ЛЕТАПІС ДУХОУНАГА ЖЫЦЦЯ НАРОДА

СЛОВА З ВЫПАДКУ САРАКАВЫХ УГОДКАУ «ЛІМА»

баковая гісторыя роднай літаратуры апошніх чатырох дзесяцігоддзяў, гісторыя, у якой занатаваны ўсе важнейшыя і істотнейшыя з'явы, падзеі і тэндэнцыі нашага літаратурнага жыцця, усе этапы станаўлення і развіцця беларускага мастацкага слова.

Газета, аднак, не старонні, не бясстрасны летапісец гісторыі роднай літаратуры. «ЛіМ» актыўна ўдзельнічае ў фармаванні літаратурнага працэсу ў рэспубліцы, з надзейных, партыйных пазіцый уплывае на яго характар і развіццё.

У пацярджэнне гэтых слоў прыгадаем хоць бы тое, што яшчэ ва ўсіх у памяці — старонкі «ЛіМа» за мінулы год. У пачатку года газета, рыхтуючыся да VI з'езда пісьменнікаў Савецкай Беларусі, распачала шырокую перадаз'ездаўскую дыскусію. Творчую трыбуну «ЛіМа» выкарыста-

лі каля дваццаці пісьменнікаў, паэтаў і крытыкаў, якія шырока і ўсебакова аглядзелі нашу літаратурную гаспадарку, узнялі шэраг надзвычайных праблем і пытанняў, вырашэнне якіх несумненна паспрыяе далейшаму развіццю беларускай літаратуры. А ў другой палове года на лімаўскіх старонках разгарнулася дыскусія аб стане і задачах беларускай крытыкі і літаратуразнаўства, якая стала добрым асяродкам размовы, што адбылася на нядаўнім пленуме праўлення пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі. Поруч з гэтым газета друкавала артыкулы і рэцэнзіі на новыя кнігі беларускіх пісьменнікаў, крытычныя агляды чарговых нумароў нашых літаратурна-мастацкіх часопісаў, творчыя партрэты літаратараў, вяла разнастайную хроніку літаратурнага жыцця, змяшчала вершы і апавяданні, урыўкі з пэм і апавесцей...

шматнацыянальны аўтарскі актыў — перадавых рабочых і калгаснікаў, вучоных, прадстаўнікоў творчай інтэлігенцыі, партыйных і савецкіх работнікаў, спецыялістаў прамысловасці і сельскай гаспадаркі.

Інстытуту марксізма-ленінізма, Акадэміі грамадскіх навук і Вышэйшай партыйнай школе пры ЦК КПСС, ВЦСПС, ЦК ВЛКСМ, Акадэміі навук СССР, Міністэрству культуры СССР, Міністэрству вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР, Міністэрству асветы СССР, Міністэрству юстыцыі СССР, Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР па тэлебачанні і радыёвяшчэнні, Камітэту па друку пры Савеце Міністраў СССР, Камітэту па кінематографіі пры Савеце Міністраў СССР, Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР па прафесіянальна-тэхнічнай адукацыі, Камітэту па фізічнай культуры і спорту пры Савеце Міністраў СССР, праўленню Усесаюзнага таварыства «Веды», праўленню Саюза пісьменнікаў СССР, Саюза кінематографістаў СССР, Саюза мастакоў СССР, Саюза кампазітараў СССР, Саюза архітэктараў СССР, Саюза журналістаў СССР ажыццявіць неабходныя мерапрыемствы ў сувязі з 50-годдзем утварэння СССР, прадугледзеўшы ў прыватнасці:

падрыхтоўку і выданне палітычнай, навуковай і мастацкай літаратуры; тэарэтычныя канферэнцыі, навуковыя сесіі, выстаўкі, фестывалі; падрыхтоўку і выпуск фільмаў, правядзенне конкурсаў на лепшыя навуковыя работы, творы літаратуры і мастацтва; выступленні ў Маскве, Ленінградзе, саюзных рэспубліках прафесіянальных і самадзейных мастацкіх калектываў і выканаўцаў; правядзенне пленумаў творчых саюзаў; масавыя спартыўныя спаборніцтвы, спартакіяды і інш.

ЦК КПСС заклікае рабочы клас, калгаснае сялянства, народную інтэлігенцыю азнаменаваць слаўны юбілей Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік новымі дасягненнямі ў ажыццяўленні рашэнняў XXIV з'езда партыі, умацаванні магутнасці нашай шматнацыянальнай сацыялістычнай Айчыны, у развіцці эканомікі, культурным будаўніцтве, павышэнні дабрабыту працоўных.

ЦК КПСС выказвае ўпэўненасць у тым, што 50-годдзе ўтварэння Савецкага Саюза з'явіцца новай яркай дэманстрацыяй адзінства нацый і народнасцей СССР, іх згуртаванасці вакол Камуністычнай партыі, вернасці прынцыпам інтэрнацыяналізму і дружбы народаў.

Натхнёныя ленінскім сцягам пралетарскага інтэрнацыяналізму, народы нашай краіны пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі здзейснілі сацыялістычную рэвалюцыю, адстаялі яе заваяванні ў грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнах. Адзінай дружнай сям'ёй яны пабудавалі развіты сацыялізм.

Мацнеючае адзінства і непарушная дружба савецкіх народаў — залог будучых перамог у будаўніцтве камунізма.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

САСНА НАД ДНЯПРОМ

Памяці ўзбекскага паэта Султана Джурова, які загінуў пры фарсіраванні Дняпра ў раёне Любеч, на стыку двух рэспублік, восенню 1943 года.

Салдацкая памяць нагоду
Данесла нам з шолахам ніў:
Баец не закончыў паходу
І тут назаўсёды спачыў.

Ад роднага краю далёка
Ляжыш ты пад гонкай сасной,
Што белыя ў небе аблокі
Падперла вяршыняй сівай.

Світанне мы тут сустракалі,
Сядзелі ўначы ля кастра.

Сасна тая—
На прывале
Ля кручы сівога Дняпра.

Пад небам над сіняй далінай
Празжэктар—як вогненны брус.
Налева—сястра Украіна,
Направа—мая Беларусь.

Прысядзем, браты, як бывала.
Глядзі—які бераг круты!
А дзесь за другім перавалам
Аул, па якім бегаў ты.

Там ружы ў тваім Андзіжана
Цвітуць ад вясны да вясны.
А мы, покуль сонца не ўстане,
Пакурым ля гэтай сасны.

Была яна сведкай тваёю,
Як поўз ты па сховах траншэй.
Табе праз Дняпро
Той парою
Плысці было значна цяжэй.

Ліста не паспеў сваёй любай
Ты з пошты паслаць палявой,
Не знала яна, што з-пад Любеч
Ужо не напішаш ты ёй.

Але там, дзе вецер курганны
Дажджамі зямлю абдае,—
Сягоння узбеку Султану
Паклон свой Дняпро аддае.

Салдацкай не склалі мы зброі,
І побач з адважным байцом
Я стану любою парою—
Хай скажа
Сасна над Дняпром.

ЛЯ АСЕННЯЙ ДАРОГІ

Ля выбітай машынамі дарогі,
Паміж сівых, абветраных
слупоў,

Нібы кастры, палаюць гронкі
глогу,
Крамяныя ад восеньскіх
дажджоў.

Гляджу на гронкі ягад
і дзіўлюся—
Чаму раней не сустракаў іх
тут!

Я б і раней табе прынесці
мусіў
Такое хараство ў знаёмы кут.

Яны б цябе і ў сцюжу сагравалі
Пяшчотай, цеплынёй свайго
святла,
Я мог бы з іх зрабіць табе
каралі,
Каб ты яшчэ чароўнейшай
была,

Зноў ля асенняй выбітай дарогі
Стаю адзін задумліва ў бары,
Як позна я заўважыў гронкі
глогу,
Каб маладосць за шчырасць
аддариць.

ЧАКАЮЧЫ ПАШТОЎКІ

...І не паспела мне ў кватэру
Прынесці елачку зіма...
Здалося раптам, ціха ў дзверы
Яна пастукала сама.

І мне адтуль, дзе ў белых
шатах
Начамі сцюжы ўзоры ткуць,
Прышла з ялінкай зорка
ў хату,
Каб азариць мой ціхі кут.

І я тады падумаў зноўку:
Чаму маўчаць мае сябры,
Калі мяне сваёй паштоўкай
Павіншавалі ўжо бары.

«ЛіМ» — юбіляр... Кажучы гэта, нельга не загадаць таго, што вакол газеты заўсёды, на працягу ўсіх яе сарака гадоў, групаваліся лепшыя пісьменнікі сілы Беларусі. Многія нашы вядомыя празаікі, паэты, крытыкі па шмат гадоў працавалі і зараз працуюць непасрэдна ў «ЛіМ». У свой час членам рэдкалегіі «Літаратуры і мастацтва» быў народны пісьляр рэспублікі Якуб Колас. Зараз у складзе рэдкалегіі «ЛіМа» — народны артыст СССР Рыгор Шырма, народны мастак БССР Заір Азгур і іншыя вядомыя дзеячы нашай літаратуры і мастацтва. У розны час рэдакцыйны калектыв «ЛіМа» ўзначальвалі Ілья Гурскі, народны паэт Беларусі Аркадзь Куляшоў, Павел Кавалёў, Васіль Вітка, Мікола Івчанюк, Янка Шаракоўскі, Нічыпар Пашкевіч. Намеснікамі галоўнага рэдактара працавалі Пімен Панчанка, Раман Сабаленка, Генадзь Бураўкін, Аляксандр Бачыла, Янка Казека, Аляксандр Кучар. Лімаўцамі былі Рыгор Бярозкін, Янка Скрыган, Аркадзь Марціновіч, Станіслаў Шушкевіч, Пятро Прыходзька, Кастусь Губарэвіч, Аляксандр Кулакоўскі, Рыгор Шкраба, Навум Кіслік, Анатоль Вярцінскі, Анатоль Кудравец, Сцяпан Александровіч, Мікола Ароўка, Анатоль Грачанікаў, Аляксандр Махнач, Аляксандр Рылко, Пятрусь Макаль і многія іншыя нашы пісьменнікі.

На старонках «ЛіМа» пачыналі свой творчы шлях многія майстры роднай літаратуры, пры ўдзеле і клопача газеты сталелі, дужалі многія нашы паэты, празаікі, крытыкі і публіцысты. «ЛіМ» і зараз дае шырокую дарогу маладым — пад рубрыкай «Будзем знаёмы» ў газеце часта змяшчаюцца творы пачаткоўцаў. Дастаткова сказаць, што толькі ў апошнія гады са старонак «Літаратуры і мастацтва» ўпершыню прагучалі паэтычныя галасы Жэні Янішчыц і Аляксандра Раманава, тут надрукавалі свае першыя апавяданні Мікола Капылюк і Павел Місько, у «ЛіМ» вырас і расквітаў талент цікавага крытыка Варлена Бечыка. Літаральна ў апошнія год-два цікава заявілі аб сабе ў «ЛіМ» Таіса Бондар і Анатоль Шушко — у паэзіі, Леанід Калодзежны, Адольф Варановіч і Аляксандр Дзятлаў — у прозе, Радзівальд Літвінаў — у крытыцы...

У ленінскім юбілейным годзе «ЛіМ» змяніў сваё аблічча, пачаў вы-

ходзіць раз у тыдзень на шаснаццаці старонках. Час паказаў, што гэтая рэарганізацыя пайшла на карысць: больш разнастайнымі сталі формы падачы газетных матэрыялаў, пабагацела афармленне газеты, павольшалі і пашырыліся яе магчымасці ў паказе самых розных аспектаў культурнага і мастацкага жыцця нашага народа. З'явіўся ў «ЛіМ» і раздзел сатыры і гумару — «Вясёлая трасянка», якая здабыла ў чытачоў добрую славу. Увогуле, «ЛіМ» стаў цікавейшы, змястоўнейшы, больш чулы да надзеянасці, ён наблізіўся да чытача не толькі сваёй формай, але і зместам.

У юбілейных нататках звычайна не прынята гаварыць аб заганях і недахопах юбіляра. Але, улічваючы, што сённяшні юбіляр — газета, выкажам у яе адрас і некаторыя заўвагі крытычнага характару. Не лішне будзе сказаць, што пры ўсіх сваіх поспехах і ўдачах у рабоце лімаўскага калектыву ёсць яшчэ нямаля і ўпушчэнняў. Газета яшчэ не заўсёды аперадыўна адгукаецца на з'явы і падзеі ў культурным жыцці рэспублікі, не заўсёды яе выступленням хапае належнай баявітасці, высокага прафесіяналізму, часам па-за яе ўвагай застаюцца асабліва творы літаратуры і мастацтва, якія выклікаюць супярэчлівыя ўражанні і таму патрабуюць кваліфікаванай, прынцыповай ацэнкі. Хацелася б і большай жанравай разнастайнасці, асабліва лімаўскага літаратурна-крытычнага раздзела.

Таму, вінушычы сёння «ЛіМ» і ягоных чытачоў з юбілеем, хочацца пажадаць рэдакцыйнаму калектыву штотыднёвіка не задавальняцца дасягнутым, а настойліва шукаць новыя сродкі і магчымасці, каб быць бліжэй да жыцця, у курсе ўсіх надзеяных праблем літаратуры і мастацтва, быць надзейным правадніком ідэй партыі ў галіне культурнага будаўніцтва, служыць вялікай справе выхавання новага чалавека — творцы светлай камуністычнай будучыні.

Максім ТАНК,
старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

СЦЯГІ І ПРЭМІІ— ПЕРАМОЖЦАМ

Добра папрацавалі паліграфісты і кніжнікі рэспублікі ў мінулым годзе. Асабліва вялікіх поспехаў яны дасягнулі ў чацвёртым квартале. План рэалізацыі прадукцыі паліграфічнага прадпрыемства выканалі на 102,8 працэнта, арганізацыя кніжнага гандлю — на 107,2 працэнта.

Па выніках Усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва за IV квартал 1971 года калектыву Гродзенскай фабрыкі афсетнага друку прысуджаны пераходны Чырвоны сцяг Савета Міністраў

СССР і ВЦСПС і першая грашовая прэмія. Пераходны Чырвоны сцяг і Камітэта па друку пры Савеце Міністраў СССР і Цэнтральнага Камітэта прафсаюза работнікаў культуры, а таксама першыя грашовыя прэміі ўручаюцца калектывам Пінскай гарадской друкарні і Брэсцкага абласнога кнігагандлю.

У рэспубліканскім спаборніцтве пераможцамі ў IV квартале першага года пяцігодкі выйшлі калектывы Віцебскай абласной друкарні імя Камінтэрна, Лідскай гарадской дру-

карні і Магілёўскага аблкітгагандлю. Яны ўзнагароджаны пераходнымі Чырвонымі сцягамі. Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку і Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры, а таксама першымі грашовымі прэміямі.

Другія грашовыя прэміі прысуджаны калектывам друкарні «Чырвоны друкар», Мінскага бібліятэчнага калектара, кнігарні № 1 Віцебскага абласнога кнігагандлю. Трэція прэміі атрымалі калектывы Гомельскага бібліятэчнага калектара, кнігарні № 9 г. Мінска і Шумілінскай раённай друкарні Віцебскай вобласці.

І. ПАЖОГА.

СУСТРЭЧА

У

НАВАГРУДКУ

Пісьменнікі Станіслаў Шушкевіч, Вячаслаў Марозаў і Гаўрыла Шутэнка правялі з працоўнымі Лідскага і Навагрудскага раёнаў літаратурныя сустрэчы, прысвечаныя 50-годдзю ўтварэння СССР. 90-годдзю народных паэтаў Беларусі Янікі Купалы і Якуба Коласа і 50-годдзю піянерскай арганізацыі. С. Шушкевіч падзяліўся ўспамінамі пра свае сустрэчы з Я.

Купалам і Я. Коласам. Г. Шутэнка, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, расказаў аб рабоце над творамі В. Марозаў паведаміў слухачам, які ён збіраў дакументы і матэрыялы пра сваіх герояў.

Выступленні пісьменнікаў былі цёплым і сардэчным сустрэты працоўнымі.

А. ГРЫГОР'ЕВА.

ТЭАТРАЛЬНА-МАСТАЦКІ ІНСТЫТУТ

АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС НА ЗАМЯШЧЭННЕ ВАКАНТАЙ ПАСАДЫ ЗАГАДЧЫКА КАФЕДРЫ ЖЫВАПІСУ.

Тэрмін конкурсу — 1 месяц з дня апублікавання аб'явы.

Дакументы падаваць на імя рэктара інстытута па адрасе: г. Мінск, Ленінскі праспект, 81.

ВІНШУЕМ!

За шматгадовую плённую работу ў ўстаноўках культуры і ў сувязі з 50-годдзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР ўзнагародзіў дырэктара Мінскага дзяржаўнага цырка, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР тав. Марусалэва Міхайла Міхайлавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ЛіМ

ЯК ПАВЕДАМЛЯЛАСЯ ўжо, 16 жніўня адбыўся чарговы пленум праўлення СП БССР, які абмеркаваў надзвычайна важную літаратурна-мастацкую крытыку. Пленум прыцягнуў вялікую ўвагу пісьменніцкай грамадскасці рэспублікі. Гэта цікавае глумачыцца той важнай ролі мастацкай крытыкі ў сучасным літаратурным працэсе, якую адначасова наша партыя на сваім гістарычным XXIV з'ездзе, і зусім нядаўна — у Пастанове ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Пісьменнікі Беларусі з вялікай удзячнасцю сустралі гэты падвышаны важны дакумент, бо, як слушна сказаў у сваім уступным слове на пленуме старшыня праўлення СП БССР Максім Тані, «Пастанова ЦК КПСС яшчэ раз звяртае ўвагу на большую патрабавальнасць у ацэнцы нашых твораў, на неперымірнасць крытыкі да ўсіх не мадахопаў, на неабходнасць больш рашуча і адважна барацьбы супраць варожых ідэалагічных пільнаў і канцэнцый».

Мы ўсе ведаем, якое вялікае значэнне можа адыграць у нашым творчым і духоўным жыцці прынцыповая, партыйная крытыка.

У сваіх выступленнях на пленуме кожны прамоўца імянуўся яшчэ раз шчыра падзякаваць партыі за тую клопаты, якія працягла яна аб літаратуры. Пісьменніцкаму форуму была спачатку да канца ўласціва атмасфера этанаграмаванай і дзелавой размовы. У выступленнях, якіх і ў дакладзе, было закружана нямала важных, надзвычайных і канкрэтных пытанняў развіцця беларускай літаратуры, асноўных галін літаратурна-крытычнай дзейнасці. У спрэчках па дакладзе «Стан і задачы беларускай літаратурнай крытыкі» гучала зацікаванасць далейшым ростам нашай літаратуры, гаварылася не толькі аб поспехах, але і пэўных праліпах, акрэсліваліся тры задачы, якія стаяць перад крытыкай ў святле Пастановы ЦК КПСС. І дакладчык памесіў старшыню СП БССР І. Мележ меў поўную падставу выказаць у заключным слове вялікае задавальненне тым, што «на пленуме было вельмі многа выступленняў, было вельмі многа цікавых прапановаў, цікавых думак», а таксама сваю цвёрдую ўпэўненасць у тым, што пісьменніцкая арганізацыя Беларусі зробіць усё, каб дапамагчы нашаму народу ажыццявіць вялікія планы партыі на камуністычным будаўніцтве.

У мінулым нумары штодзённіка быў змешчаны даклад Івана Мележа. У сённяшнім нумары ўвазе чытачоў пранясуцца скарочаная этнаграма выступленняў таварышаў, якія прынялі ўдзел у спрэчках.

КАНКРЭТНЫЯ ПРАПАНЫ

З выступлення Паўла ДЗЮБАЛЛЫ

У НАШАЙ КРАІНЕ літаратура стала дзяржаўнай, партыйнай справай. Мы павінны ствараць самую гуманістычную, самую да-сканальную ў ідэйна-мастацкіх адносінах літаратуру, літаратуру, суцэльнага значэння. Партыя закляе крытыкаў паставіць заслон супраць шэрасткі, прымітыўзму, ідэйнага і мастацкага браку. Брак павінен быць зведзены да мінімуму. Час пераходзіць ад гаворак да справы. Да гэтага нас абавязвае Пастанова ЦК КПСС. Мне б хацелася вынесці на разгляд пленума канкрэтныя прапановы.

Лічу мэтазгодным, каб у бліжэйшы час Саюз пісьменнікаў сумесна з Інстытутам літаратуры АН БССР правілі тэарэтычныя канферэнцыі па праблемах: «Метадалагічныя асновы і прынцыпы саветскай крытыкі», «Ды-ялектычнае жыццёвая і мастацкай праўды» і інш.

Неабходна, як мне здаецца, працягнуць распрацоўку гісторыі беларускай саветскай крытыкі, якая распачата ў Інстытуце літаратуры.

Саюзу пісьменнікаў і Інстытуту літаратуры варта часцей рабіць літаратурныя агляды. Інстытут літаратуры падрыхтаваў агляды па прозе і паэзіі за мінулы год. Агляд паэзіі абмеркаваў на сумесным пасяджэнні крытыкі і літаратурнага агляда і сэнцы паэзіі СП БССР. У бліжэйшы час будзе абмеркавана агляд па прозе. Але гэтага ўжо недастаткова. Патрэбны агляды па крытыцы, і не толькі за год, а тры, чатыры, пяць, «Крытыка ў «Полымі», «Маладосці», «Літаратуры і мастацтва» і іншых.

Выдавецтва, як я лічу, неабходна больш друкаваць арыгінальных кніг крытыкаў. Трэба выдаваць лепшыя крытычныя артыкулы года, пацітал «Дні паэзіі», а таксама выбраныя працы лепшых крытыкаў.

Карысна падрыхтаваць і выдаць двухтомную анталогію даваеннай беларускай крытыкі і літаратурна-

ства. Трэба таксама павялічыць якасць выдаваемай прадукцыі — усе кнігі па крытыцы абавязкова рэкамендаваць да друку на спецыяльнай крытычнай літаратуры. Гэтым самым павяліцца і сама роля творчай сям'і.

Далей я лічу, што патрэбны і заахвочальныя меры ў галіне крытыкі, відаць, трэба прасіць, каб была ўстаноўлена рэспубліканская прэмія па крытыцы.

ЛІТАРАТУРА — МАСАВЫ СРОДАК ВЫХАВАННЯ

З выступлення Аляксэя КУЛАКОўСКАГА

ПАСТАНОВА ЦК КПСС, безумоўна, мае вельмі вялікае значэнне, яна з'яўляецца своечасовай і як ніколі патрэбнай нашай грамадскасці, нашай літаратуры, якая заклікана ажыццявіць жыццёвае саўдзейнічаць далейшаму фарміраванню камуністычна-

блізава ў 12 нумары часопіса «Полымі». Калі б у рэдакцыі больш уважліва, больш добрасумленна і больш прынцыпова аднесліся да яго.

Неабходна абавязкова ўзнавіць і зрабіць сталай практыку творчага абмеркавання рукапісаў, а часам і надрукаваных твораў на нашых секцыях і ў намісках. Гэта — абавязкова. Гэта таксама будзе саўдзейнічаць павышэнню якасці нашай пісьменніцкай прадукцыі, як таго патрабуе ад нас родная Камуністычная партыя і наш народ.

ТВАРАМ ДА ЖЫЦЦЯ

З выступлення Івана ПАВУМЕНКІ

ПАСТАНОВА ЦК КПСС радасна сустраца нашай пісьменніцкай грамадскасцю. Актывізацыя ролі крытыкі, удумлівае, глыбока-зацікаўленае стаўленне яе да літаратурнага працэсу несумненна прынесуць карысць і

добрая «рознааблінаў» твораў, якія крапавалі толькі наасобныя рысы сучаснай духоўнай явы, адной рэцэнзіі, якая ў нас стала пераважным жанрам крытыкі, мала, трэба праблемны артыкул, данытлівае вока, сэрца і розум крытыка, які сам жыць, хвалюцца гэтак жа, як і пісьменнік.

ЧАСОПІС І КРЫТЫК

З выступлення Георгія ПАПОВА

ІМЕНЫ КРЫТЫКАЎ у нашай свядомасці амаль заўсёды звязаны з тымі або іншымі выданнямі. Бялінін — гэта «Отечественные записки» і — назвай — «Современник», Дабралюбаў і Чарнышэўскі — той жа ілюстрацый «Современник», Пісараў і Зайцаў — «Русское слово».

Я ўпэўнены, што і перер у нашых умовах саюз журналістыкі і крытыкі не толькі патрэбен, а проста неабход-

КРЫТЫКА — ПЯРЭДНІ КРАЙ ЛІТАРАТУРЫ

З ПЛЕНУМА ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БССР

У перапынку паміж пасяджэннямі пленума: К. Крапіва, дырэктар выдавецтва «Беларусь» з Матузэў, М. Лужанін, А. Кулакоўскі.

га светапогляду нашых людзей, іх ідэйнай перакананасці, яшчэ большаму павышэнню маральнага ўзроўню саветаў чалавека.

Пасляковае выкананне гэтай адказнай і патрэбнай задачы ў значнай ступені залежыць ад найбольш поўнага і эфектыўнага выкарыстання нашага надзвычай багатага ідэйнага арсеналу, у тым ліку літаратуры і мастацтва. Мне здаецца, што Пастанова ЦК КПСС і накіравана менавіта на гэта, хоць гаворка ідзе ў ёй пра крытыку. Развіццё крытыкі абумоўлівае развіццё літаратуры, павышэнне яе ролі ў грамадстве.

Настаў час, каб наша літаратура, наша мастацтва, побач з іншымі масавымі сродкамі выхавання, занялі яшчэ больш пачэснае месца ў палітычна-масавай прапагандыскай рабоце, у нашых штодзённых зносінах з народам.

А. Кулакоўскі гаворыць аб палітычнай прапагандыі лепшых твораў беларускай літаратуры, аб ролі крытыкаў у гэтай адказнай рабоце. Ён прыводзіць шматлікія прыклады, якія сведчаць, што яшчэ не ўсе нашы прапагандысты збырожа выкарыстоўваюць літаратуру як масавы сродак выхавання.

Значнае месца адводзіць у сваім выступленні А. Кулакоўскі пытанню работы рэдакцыйных калегій літаратурных часопісаў і штодзённіка «Літаратура і мастацтва». Ён лічыць, што пастаўлена на належным узроўні работа рэдакцый стварала б традыцыйную крытычную атмасферу ў рэдакцыях, выходзіла б належную прынцыповасць, патрабавальнасць, бескампрамагеннасць у рабоце калегіяў.

Я ўпэўнены, што, калі б у нашых рэдакцыях была створана атмасфера больш высокай і больш сталай патрабавальнасці і прынцыповасці, то ў нас значна менш з'яўлялася б у друку твораў шэрых і непатрэбных, аб якіх сёння вельмі правільна гаварыў Іван Шаў-лавіч Мележ. Я лічу, што цямнога выйграў бы і рыман нашага паважанага старэйшага пісьменніка Ільі Даб-лявіча Гурэкага «Агнавыя гады», апу-

новыя поспехі мастацкай літаратуры.

Беларусы ўрбаністычны выбух адбыўся за апошнія 15—20 гадоў. Беларусь на нашых вачах стала індустрыяльнай рэспублікай з усімі выцкачымі адсюль вынікамі. Формы гарадскога жыцця пашыраюцца, распаўсюджваюцца і на вёску, і хочам мы гэтага ці не хочам, але жыццё будзе ісці менавіта ў гэтым кірунку.

Ці пішам мы пра гэта? Вядома, пішам, хоць пісьменніку не лёгка ўгнацца за імклівым развіццём сучаснага індустрыяльнага жыцця. Адкрытых пытанняў пакуль яшчэ шмат: у якіх суадносінах павінна знаходзіцца гэтая індустрыялізацыя з народнай культурай, якая выпрацоўваецца масамі на працягу стагоддзю? Як будзе служыць народная культура гораду, індустрыяльнаму грамадству, якія яе перспектывы, гарызонты? Восць тут вельмі хацелася б пачуць голас крытыкі, бо этап, які мы перажываем, знамявальны рубей, які намянуўся ў нашай літаратуры, адчувальны.

Я не думаю, што наша паэзія ці проза за апошні час страцілі свае грамадскія традыцыі. Не, грамадскія, партыйныя пазіцыі ў нашай літаратуры моцныя, стаў толькі цырыяніны дыяпазон яе ўзаемаадносінаў з жыццём, з узрослым духоўным запатрабаваннямі нашага сучасніка. Багаты духоўна чалавек бачыць вакол сябе багаты рознакаляровы свет, а яямі цесна і непаруша звязаны. Гэта ўлічваецца нашы паэты і празаікі. Не знікае яшчэ ў паэзіі, так і ў прозе матыў: «Я посеціў родныя месца, ту сельціну, где жил мальчышкой». Сённяшняе вёска, тыя сацыяльныя працэсы, якія ў ёй адбываюцца, пераважна і паўстаюць у постры такога востра «наезднага» апа-вядання. Вядома, нам бы вельмі хацелася, каб раптам нехта прынёс у рэдакцыю выдатны раман, прысвечаны, скажам, гораду ці новай напэскай вёсцы. Такія раманы раней ці паэзія павінны былі варты ў чаканні гэтых, ліччэ ненапасаных шэдэўраў не звяртаць увагі на тое, што сёньня — на нарыс, апавяданні, замалеўні, цікавыя вершы, прысвечаныя нашаму сённяшнюму жыццю?

Каб прааналізаваць мноства такіх

ны. Безумоўна, прыемна, калі крытыкі выпускаюць ма-награфіі і зборнікі крытычных артыкулаў. Але ніяка кнігай, а галоўнае для крытыка — паўсідзённая і зацікаўленая размова з чытачом са старонкаў нашых часопісаў. Невыпадкова і ў Пастанове ЦК КПСС праду-гледжваецца арганізацыя новай трыбуны для крытыкаў. Я маю на ўвазе новы часопіс, звернуты да масавага чытача.

Нельга сказаць, каб рэдакцыі нашых часопісаў былі пасіўныя. Ужо сам факт з'яўлення на старонках часопісаў рэцэнзій, аглядаў і крытычных артыкулаў гаворыць аб тым, што яны, гэтыя рэдакцыі, імкнуцца ўсяляк умацоўваць свае сувязі з крытыкамі. Але зусім зразумела, што робіцца ў гэтых адносінах далёка не ўсё, што трэба. Чым жа іншым растлумачыць, што грунтоўных даследаванняў па важнейшых праблемах літаратуры і мастацтва ў нас, шчыра скажам, мала-вата. Гэта падвердзіла і ды-скусія па крытыцы. Хто ж вінаваты? Можна вінаваты рэдакцыі нашых тоў-стых часопісаў? Можна яны проста цураюцца артыкулаў на сур'езныя, значныя тэмы? Гэтага нельга сказаць. Ва ўсялякім выпадку, нельга сказаць аб рэдакцыі часопіса «Неман». Ды і якасць рэдакцый адмовіцца ад добрага, дасельска артыкула! Біда тут у тым, што крытыкі не заўсёды адчуваюцца на прапановы рэдакцыі. І нашы, беларускія, і маскоўскія.

У нас у «Немане» зараз стала прывілам — папярэдняе абмеркаваць тэмы публіцыстычных артыкулаў. Мы запрашаем публіцыста ў рэдакцыю, мыслухуваем яго, робім заўвагі, выкаваем пажаданні і г. д. Гэтую форму работы з аўтарамі хочам распаўсю-дзіць і па крытыку. Думаю, такія па-пярэдняе размовы будуць узаемна карысныя.

ПІСАЦЬ ПРА РАБОЧЫ КЛАС

З выступлення Леаніда ГАРЫЛКІНА

Я НЕ БУДУ СЦВЯРДЖАЦЬ, што нашы крытыкі не пралуляюць патрыятычнай цікавасці да жыцця свайго народа. Але ўсё ж даводзіцца ад-значыць, што гэтая цікавасць посяць абмежаваны характар. Бо толькі гэтым можна растлумачыць, што крытыка абыйшла сваёй увагай у дыскусій-ных артыкулах такую постра надзён-ную праблему, як адностваранне ма-стацкай літаратурай жыцця рабочага класа, вобраза нашага сучасніка. А калі мы з вамі хочам, каб наша літа-ратура заняла сваё пачэснае месца ў ба-рацьбе за заўтрашні дзень, мы павін-ны ствараць літаратуру пра рабочы клас, відучы клас нашага грамадства.

Канечне, я згодзен, што нельга па-трабаваць ад пісьменнікаў, каб яны ісеалі свае аповесці, раманы абавяз-кова пра Паліні нафтабуд, пра Свет-лагорскі камбінат, пра шахты Сал-горска. Але востра пра будаўніцтва, якое ахапіла ўсю рэспубліку, пра тым сацыяльным зрухі, якія адбываюцца ў сувязі з гэтым у нашым грамадстве, мы не толькі павінны, мы абавязаны пісаць.

Дык што ж зрабіць, каб сучаснае

жыццё шырокім патокам хлынула ў нашы дні!

Адказ можа быць толькі адзін: трэба пазбавіцца самазастакоенасці і скіраваць сваю энергію на глыбокае вывучэнне жыцця рабочага класа, нашага сучасніка...

На думку Л. Гаўрыліна, даўно наспела шырокая гаворка пра адлюстраванне тэмы рабочага класа ў літаратуры. Ён лічыць, што нават тая невялікая колькасць кніг пра рабочы клас, што ёсць, можа служыць крытыку штуршком, узлётнай пляцоўкай для сур'ёзнай гаворкі аб праблемах адлюстравання рабочага класа ў літаратуры.

ЛІТАРАТУРНАЯ СПРАВА — СПРАВА СКЛАДАНАЯ

З выступлення старшын Савета па беларускай літаратуры ЦК КПСР Аляксандра АУЧАРЭНКА

У ЗМЯСТОСНЫМ дакладзе Івана Паўлавіча Мележа і выступленнях справядліва падкрэслівалася выключнае значэнне, якое павінна адыграць Пастанова ЦК КПСР аб літаратурна-мастацкай крытыцы. Пастанова лічыць раз сведчыць аб узростаючай ролі літаратуры ў фарміраванні людзей, камуністычных адносін між імі.

А. Аўчарэнка закранае некалькіх праблем беларускай літаратуры і крытыкі. У прыватнасці, ён гаворыць, што беларуская прэса доўга не шанавала і, на жаль, яшчэ не зусім шануе на рабочую тэму. Гаворыць ён і пра тое, што яшчэ шмат пэўнага пісьменнік даюць павярхоўныя, шорныя кнігі, у якіх мастацкі паказ падміліваецца пераказам.

На слабых творах і крытыка не можа разгарнуцца. Таму давайце разам будзем працягваць сябе ў агульнай нашай справе стварэння вялікай літаратуры на трывалай аснове — высокай ідэйнасці, партыйнасці, на прынцыпах сацыялістычнага рэалізму.

ПРАВІЛЬНА СТАВІЦЦА ДА КРЫТЫКІ

З выступлення Рыгора ШКРАБЫ

СЕННЯ НАША КРЫТЫКА трывае сур'ёзны экзамен — экзамен на ідэйна-эстэтычную сталасць, на права актыўна і дзейна ўплываць на літаратурны працэс. Пастанова ЦК КПСР аб літаратурна-мастацкай крытыцы ўспімае аўтарытэт крытыкі на яшчэ большую вышыню, ускладае на яе адказныя абавязкі.

У пастанове гаворыцца, што павінны быць штодзённымі клопаты аб стварэнні ў асяроддзі работнікаў літаратуры і мастацтва абстаноўкі высокай патрабавальнасці, правільных адносін да выступленняў крытыкі.

Правільныя адносіны да крытыкі. Сказана вельмі вярна і добра. Мы людзі адных ідэйных перакананняў, перад намі стаць адны задачы — служыць народу, памагаць у яго велічных справах мастацкім словам. Я не заклікаю любіць крытыку — яе нельга любіць, як нельга любіць свае недахопы. За дваццаць пяць год, што я працаваў у газеце і працоўны ў часопісе, не ведаю выпадку, каб аўтар сказаў: дзякуй, што вы мяне так грунтоўна раскрытыкавалі. Крытыку нельга любіць, але яе трэба паважаць. Зразумела, гэтую павагу трэба заслужыць. На жаль, у нас не знікла яшчэ спакевіцкае стаўленне да крытыкі. Калі крытык мяне хваліць, значыць — гэта добры крытык. Калі крытыкуе, дык гэта дрэнны крытык. Не трэба апускацца да абывацельнай помсывасці.

Гісторыя літаратуры дае дастаткова прыкладаў таго, якія плённыя вынікі прыносіла прынцыповае стаўленне да крытыкі і ўменне радавацца поспехам другога як сваім.

У цэлым нашай крытыцы можна і трэба кінуць сур'ёзны папрок, што яна замоўчвае многія творы. Гэта, кажуць, таксама крытыка. Але, я думаю, што нам трэба памятаць словы Льва Талстога: «Мала таго, каб прама не ісць, трэба старацца не ісць адмоўна — замоўчваючы».

«Пашукаў» дыскусія перананала мяне, што мы мала абмяркоўваем праблемы нашага рамства, рамства — у высокім сэнсе гэтага слова. Я тут не адлучаю рамства праява або паэта ад рамства крытыка.

Далей Р. Шкраба ставіць вельмі важнае пытанне аб выкладанні літаратуры ў школе, гаворыць пра тое, якія захады прымае рэдакцыя часопіса «Полымя» да пашырэння тэматыкі і павышэння якасці крытычных і літаратурна-навуковых матэрыялаў у часопісе.

НАДЗЕННЫЯ ПЫТАННІ

З выступлення Уладзіміра ЮРЭВІЧА

МЯНЕ, ЯК І КОЖНАГА, вельмі радуе, што Цэнтральны Камітэт партыі прыняў новыя захады, каб яшчэ вышэй узняць аўтарытэт крытыкі. Будзем спадзявацца, што неўзабаве прынятая пастанова прынесе добры плён. І асабліва ў сферы надзённай крытыкі, тых яе жанраў, якія закранулі ісці па гарачых слядах жыцця. Маю на ўвазе рэцэнзіі, агляды, праблемныя артыкулы пра самае неадкладнае, самае набалелае.

Праўда, з гісторыі літаратуры, а яшчэ больш — з тэорыі, мы не надта ўпраўляемся. Узяць хоць бы нашы дупалазнаўствы — лічыць амаль некраўтаў мастацкай спадчыны, пераспрацаваная грунтоўна.

Калі ж мы звернемся да надзённых пытанняў літаратурнага жыцця, дык тут убацьмем шмат зусім неадследванага або мала даследаванага.

Пачытаеш тое-сёе, што закрэпае наш сённяшні дзень горада і вёскі. І глыбокага ўваходжання ў іх жыццё не як не адчуваеш. Каб паказаць шматбаковы характар сучасніка, пачынаюць распісваць усе яго хобі і забываюцца на самае талоўнае, дзе якраз і раскрываецца найбольш усебакова чалавек — на яго працу. Мне здаецца, што чалавек адной справы забудзе багацей таго, хто раскідаецца ў сваіх інтарэсах. Галоўнае прыкметнае чалавек і сэнс яго жыцця ў рабоце, а не ў хобі.

Падкрэсліўшы думку, што павукова-тэхнічны прагрэс, які ўсё шырэй ахоплівае сённяшняе жыццё, не абмяжоўваецца толькі вытворчай сферай, а закранае і ўсё больш будзе закранаць чалавека, вымагаючы ад яго ранейшай перабудовы сваіх магчымасцей, свайго духоўнага патэнцыялу, сваіх маральных якасцей. У. Юрэвіч адзначае, што літаратура варта было б даследаваць гэты бок нашага жыцця. У той жа час узровень крытыкі, як і ўсёй літаратуры, залежыць талоўным чынам ад таго, як чула ставіцца яна да ўсяго новага, што нараджаецца ў грамадстве.

Сіла ўздзеяння літаратуры на чытача вызначаецца смеласцю, самабытнасцю, сучаснасцю пісьменніцкіх ідэй і ступенню мастацкай іх уласібленасці. А крытыка часам заўчасна насяражваецца ў дачыненні да арыгінальнага і гатована даравана шэрацы, абы яна была традыцыйнай.

Узнікаючы шэраг пытанняў літаратурнага жыцця. У. Юрэвіч гаворыць пра недастатковасць прапаганды беларускай літаратуры сярод чытачоў.

У заключэнне ён вылазае прапанову аб тым, што варта было б мець у Саюзе пісьменнікаў нейкі дарадчы прадастаўнічы орган — Савет на крытыку, які мог бы ўплываць на ўсе каналы, што маюць і павінны мець дачыненне да развіцця мастацкай культуры нашага грамадства.

ПАЗБАВІЦЦА ПРАВІНЦЫЯЛЬНАЙ АБМЕЖАВАНАСЦІ

З выступлення Міколы АРОЧКА

ДОБРАЯ ТРАДЫЦЫЯ на з'ездзе, пленумах, нарадах стала іх дэлегірацыя, канструктыўнасць. Што ж, гэта стыль нашага часу. Вось і цяпер мы працуем пад гэтым дэвізам — дэлегатствам. Давайце ж падымаем аб канкрэтных шляхах і мерах актывізацыі ўнутраных магчымасцей і патэнцыяльных рэсурсах нашай крытыкі. Мне здаецца, што сапраўды наспела патрэба ў новым тыпе крытыкі, пазбаўленага правінцыяльнай абмежаванасці і заскураваласці, крытыка, які разрывае цягеты традыцыйна-звучаючага мыслення, абстаўленага сцяжкамі толькі свайго ўрочышча. Наспела патрэба, як ліча «Літаратурная газета», навушчыца аналізаваць любую з'яву, любую праблему ў асяродку агульна-саюзнага літаратурнага працэсу.

[Заканчэнне на 8-й стар.]

Выдатнаму савецкаму пісьменніку, старшын праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, буйнаму грамадскаму дзеячу, Герою Сацыялістычнай Працы Канстанціну Александравічу Федзіну 24 лютага споўнілася 80 год. Грамадскасць нашай краіны шырока адзначае юбілей таленавітага рускага мастака слова. Праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбілярны прывітальны абрац.

Іван МЕЛЕЖ

НАШ ВЯЛІКІ СЯБАР

Гадоў дзесць назад, атрымаўшы першы том збору твораў Канстанціна Федзіна, я прачытаў аўтабіяграфію пісьменніка. Многае мяне тады ўсхвалявала ў дзверлівым расказе аўтара аб пражытым і перажытым. Пэмагавецца, асабліва прыцягнулі ўвагу некалькі радкоў аб рамстве «Касцёр»:

«Пастаяннае маё імкненне знайсці вобраз часу і ўключыць час у расказ на роўных і нават пераважных прэазах з героямі апавесці — гэта імкненне выступае ў маёй знешняй здуме больш настойліва, чым раней...»

Як дакладна і ёміста сказана тут тое, што тады доўга мучыла мяне, даўга чаго не знаходзілася абнадзейваючай пэўнасці, што выклікала пакутліва сумненні. Я адчуў, што ў гэтых словах вельмі правільна выказана формула, неабходная для разумення многіх твораў нашай літаратуры.

Ці не ў гэтым прызнакі важнейшых аўтарактарыстык галоўных імкненняў усёй творчасці К. Федзіна? Ці не тут той вядучы матыв, цэнтральны нерва, які пранізвае яго герою, разнастайную шматколеранасць карцін, усё, што рухае і напаяе яго раманы, апавесці, апавяданні, нарысы?

З якой выразнасцю ў творах Канстанціна Федзіна ўзноўлены Час — незвычайны ў самых жорсткіх супа-

рачнасцях і найвялікшай ломцы, у паліранні і абнаўленні і якім буйным планам адкрыты і адлюстраваны ёні Калі мысленна аглядаеш зробленае пісьменнікам за многія дзесяцігоддзі натхнёнай працы, з павагай думаш аб даёрскім размаху мастака, якому аказалася пад сілу стварыць такую маштабную эпопею часу.

Нібы арганічная частка мастацкай эпопеі Канстанціна Федзіна, успрымаюцца і яго глыбокая, яркая публіцыстыка, і роздумы аб мастацтва-работы, якія па прэве даўно паставілі аўтару ў першы рад даследчыку савецкай літаратуры. І, дарчы кэжучы, яго слаўная кніга «Пісьменнік, мастацтва, час» таксама ўвасабляе ў сябе вобраз часу, раскрываючы незвычайную шырыню пісьменніцкага бачання мастацтва і жыцця.

Калі чытаеш кнігі Канстанціна Федзіна, адчуваеш нібы ён тутарыць асабіста з табой, быццам чуеш яго роўны, прыглушаны голас, які выразна вымаўляе словы...

Беларускі пісьменнік, як і ўсе савецкія літаратары, адчуваюць самую глыбокую павагу да Канстанціна Александравіча Федзіна — выдатнага савецкага пісьменніка, віднага грамадскага дзеяча, чалавека глыбокага розуму і шчодрога сэрца.

УДЕЛЬНІЧАЙЦЕ ў КОНКУРСЕ!

Усеаюсны адкрыты конкурс на лепшыя песні, прысвечаны 50-годдзю СССР, праводзіць Міністэрства культуры СССР. Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў СССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні, сакратарыяты праўлення Саюза кампазітараў і пісьменнікаў СССР.

Мэта конкурсу — садзейнічаць стварэнню новых песень аб перамозе ленинскай нацыянальнай палітыкі, аб ролі іх нацыяў і народнасцях нашай краіны і перы за іх рускага народа ад ўмацаванні і развіцця першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы — Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэ-

спублік. Асноўная задача конкурсу — выявіць лепшыя патрыятычныя песні і папоўніць імі рэпертуар прафесійных выканаўцаў і калектываў мастацкай самадзейнасці.

У кастрычніку 1972 г. будзе праводзіцца першы (рэспубліканскі) этап конкурсу. Зацверджана рэспубліканскае журы ісеаюзнага конкурсу (старшыня — народны артыст СССР, старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР Р. Шырма, намеснік старшыні — начальнік упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР А. Каландэнак).

Знакомьтесь с Лимом

Я не каленцынер паштовак, але цалкам падтрымліваю Міколу Жоўнінава («Лім», 12.XI.1971 г. «Слова бяры каленцынер»), які гаворыць пра тое, што мала яшчэ ў нас сапраўды мастацкіх паштовак і значноў, прысвечаных памятным масцінам і гарадам Беларусі.

Наваполацкі малады цэнтр нафтахімічнай прамысловасці рэспублікі. Дэлега на межамі Беларусі вядомы імяны Героя Сацыялістычнай Працы Анатоль Сцяпанавіча Крэменя, навапера ордэна Леніна, дэлегата XXIV з'езда КПСР, дэпутата Вярхоўнага Савета СССР, ганаровага будаўніка горада Федара Сцяпанавіча Кураленкі і многіх іншых. Відзач няма ў краіне такога перыядычнага выдання, на старонках якога не змяшчаліся б здымкі з відамі жылых масіваў і прамысловых зоны горада Беларускай нафты. Але паспрабуйце, прыехаўшы ў Наваполацк, набыць паштоўку з відам горада, або значок. Як кажуць — днём з агнём...

А ў будаўніцтва прамысловых комплексаў ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга нафтапрацоўчага заводу і хімічнага камбіната імя 50-годдзя БССР прымаючы ўдзел за-

У ПРАЦЯГ РАЗМОВЫ

менны спецыялісты. Ім хочацца адзначыць дадому, мець паштоўку з відам горада, які доўгі час быў іх домам. Ды і не толькі замежныя госці. Часта ў наш горад наведваюцца турысты. А калы людзей прыязджае да нас у камандзіроўкі? Амаль кожны з іх хоча набыць паштоўку або значок-папамінак аб горадзе нафты. Яны падыходзяць да кіёскаў і просяць: «Што-небудзь на памяць, калі ласка, дэжучына, пра ваш цудоўны горад...»

А дэжучына разводзіць руні і вітава ўсміхаецца: «На жаль, нічога такога не бывае, прабачце...»

І чалавек адыходзіць незадаволены. А ў нас жа такое поле дзейнасці для мастакоў і майстроў мастацкай фатаграфіі, і кравады, і панарама горада і прамысловыя зоны — грандыёзны!

Юрась КАСЦЮК.

Заўтра спаўняцца шасцьдзесят гадоў вядомаму нашаму празаіку і крытыку Уладзіміру Карпаву. З гэтай нагоды яго сардэчна вітаюць сябры-пісьменнікі. Праўдзіна Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбілярнае прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Уладзімір Барысавіч! Шчырае, сардэчнае прывітанне Вам, нашаму таварышу па літаратурнай працы, добраму сябру, з нагоды Вашага 60-годдзя.

Настаўнік у даваенны час, актыўны ўдзельнік партызанскай барацьбы ў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, Вы прыйшлі ў літаратуру сталым чалавекам, у якога багаты жыццёвы вопыт і невычэрпны запас уражанняў і назіранняў. Выступішы спярша як літаратурны крытык, Вы прысвяцілі потым свой талент рабоце ў жанры мастацкай прозы.

«За годам год», «Вясеннія ліўні», «Нямігі крывавыя берэгі», «Сотая маладосць» — раманы, прысвечаныя беларускай сталіцы і яе жыхарам, іх лёсу ў вайне і ў гады пасляваеннай адбудовы. Гэта своеасаблівы мастацкі летапіс жыцця і барацьбы Мінска і мінчан на вялікім і важным гістарычным этапе. Раманы з'яўляюцца каштоўным укладам у сучасную беларускую прозу, яны заваявалі заслужаную папулярнасць у шырокіх колах чытачоў у Беларусі і далёка за яе межамі.

Шмат зроблена Вамі і ў жанры літаратурнай крытыкі, сведчанне гэтаму — кніга крытычных работ «Крылаты ўзлёт». Вядомы Вы чытачам і як таленавіты публіцыст, які адгукаецца на надзённыя пытанні нашага жыцця.

Мы рады адзначыць, што і сёння Вы ў росквіце творчых сіл, працуеце актыўна і плённа.

Ад усяго сэрца жадаем Вам, дарагі Уладзімір Барысавіч, здароўя, радаснага настрою, новых творчых здабыткаў».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтых шчырых слоў прывітання і ў сваю чаргу жадае Уладзіміру Барысавічу доўгіх гадоў жыцця і вялікіх творчых поспехаў.

АКРЫЛЁНЫ ТАЛЕНТАМ

МНЕ заўсёды здавалася і здаецца, што Уладзімір Барысавіч Карпаў нашмат старэйшы за мяне, хоць я пэўна ведаю, што на якога паўдзесятка гадоў я ў сваім веку абганяў яго. І здаецца мне гэтак невыпадкова: Уладзімір Карпаў, наш вядомы празаік і крытык, намнога багацейшы за мяне жыццёвым вопытам. Бывае ж так: часам пройдзеш карацейшай дарогай, а ўбачыш больш, чым на самай доўгай.

Я люблю слухаць, калі пад добры настрой разгаворыцца Уладзімір Карпаў. І не абы пра што разгаворыцца, а пра тое, што ён перажыў, пабачыў на сваім, цяпер ужо немаленькім веку. Адчуваеш, што ад судакранання з гэтым чалавекам сем багацеш душою, набіраецца той мудрасці, якая, нібы компас, вельмі патрэбна ў дарозе. Мудрасць наогул той скарб, які ніколі не залежваецца, не псуецца.

Уладзіміра Карпава, як пісьменніка, як чалавека, я ведаю ўжо даўнавата. Яшчэ калі жыў у Баранавічах, то, як я прыязджаў у Мінск, ці ён у Баранавічы, мы абавязкова сустракаліся. А калі часам здаралася, што Карпава не было дома, ці па якой іншай прычыне мы не маглі сустрэцца, я лічыў паездку збеднятай. Я зайздросціў яго веданню ўсіх літаратурных спраў, веданню твораў і, галоўнае, таму, што гэтае веданне было як бы на чым выверана. Я не з'яўжаў у ягоных разважаннях пра літаратурны творы, пра асобных пісьменнікаў ніякай суб'ектыўнасці.

Аднойчы, яшчэ ў Баранавічах, я прачытаў Уладзіміру Карпаву сваё першае практыкаванне ў прозе. Надумаў быў тады напісаць раман (адразу рамані). Вядомы крытык уважліва выслухаў мяне, пагартваў рукапіс і сказаў:

— От гэта, братка, твая дарога. Трымайся яе!

Праз доўгія гады я ніяк не мог натрапіць на тую дарогу. І натрапіў на яе ўжо не з раманам, а з нарысамі, апавяданнямі.

Да слова Уладзіміра Карпава-крытыка прыслухоўваліся шмат якія пісьменнікі, бо гэтае слова, як правіла, было аб'ектыўным, добразычлівым.

Узбагачаны вопытам жыцця і асабліва вопытам барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, пісьменнік не мог утрымаць у сабе таго, што настойліва прасілася з думак, з сэрца. Былі падпольшчыкі, які прыйшоў, як той казаў, агні і воды, не мог трымаць у сабе той жыццёвы матэрыял, які да краёў поўніў яго душу. У гады Вялікай Айчыннай Уладзімір Карпаў быў разведчыкам, падпольшчыкам. Гераізм і мужнасць нашага народа ён не толькі наглядаў — ён сам правуляў цуды мужнасці і гераізму ў змаганні з фашызмам.

Пра змаганне, пра гераізм і мужнасць народа Уладзімір Карпаў трэ было сказаць сваё слова. І ўжо ў 1948 годзе, калі сама пачалі рубдывацца раны вайны, але яшчэ да бялючасці свежыя былі ў памяці людзей падзеі яе, Уладзімір Карпаў робіць спробу расказаць людзям пра тое, што перажыў сам, што перажылі яны. Карпаў піша свой першы празаічны твор «Без нейтральнай паласы». Таму, хто сочыць за творчасцю пісьменніка, няцяжка заўважыць, што першы твор быў своеасаблівым трамплінам, з якога можна было зрабіць скачок у «вялікую прозу». У далейшых творах пісьменніка, асабліва ў раманых «Нямігі крывавыя берэгі» і «За годам год», можна сустрэцца са знаёмымі — па першым творы — людзьмі, заўважыць эпізоды, карціны, экспазіцыі, якія атрымалі сваё далейшае развіццё. Ды гэта, мабыць, і натуральна: пісьменнік ва ўсіх сваіх творах ідзе ад перажытага, карыстаецца матэрыялам першакрыніцаў, а больш, мабыць, правільна — матэрыялам свайго сэрца.

У той час, калі Карпаў апублікаваў апавесць «Без нейтральнай паласы», наша проза як бы ўзыходзіла на той узгорак, з якога віднеліся далягляды будучыні. Вядома і тое, што пачатковы крок не заўсёды бывае цвёрдым. Але вядома і тое, што без першага не бывае другога. А Карпаў намерыўся ісці ў літаратуру сваёю дарогаю, прыйсці ў яе са сваёю тэмаю. Яму хацелася сказаць тое, чаго яшчэ і пра што ніхто нікога не сказаў.

У мяне захваўся экзэмпляр першага, цяпер ужо даўняга выдання «Без нейтральнай паласы». Не ведаю, у чых руках пабывала гэтая кніжка. Адно знайшоў я ў ёй вельмі многа пападкрэсленых слоў і сказаў. Не ведаю, чым кіраваўся той, хто падкрэсліваў. Мо ў яго і добрыя былі намеры: памагчы аўтару зрабіць твор больш дасканалым. А можа той, хто падкрэсліваў, спадзяваўся, што калі-небудзь экзэмпляр патрапіць аўтару на вока і ён, аўтар, убачыць, які ён яшчэ слабы пісьменнік. Здаецца, чуеш словы таго, хто падкрэсліваў: «Гэта табе не крытыка. Там часам можна абыйсціся і прыблізнымі словамі і думкамі. Гэта проза. Яна не церпіць не толькі моўнага штампу. Яна не церпіць прыблізнасці, гламаздвадзятасці слова». Няхай у першым творы пісьменніка не ўсе словы стаялі на месцы, няхай не ўсе яны стралялі ў цэль, аднак гэта быў той пачатак, ад якога Уладзімір Карпаў пайшоў па цяжкай дарозе літаратурнай творчасці. Наступныя ягоныя творы ўжо не прыблізныя ні па форме, ні па змесце. Яны леглі трывалымі цаглянымі нашай беларускай, ды і не толькі беларускай, літаратуры. Перакладзеныя на мовы братніх рускага і ўкраінскага народаў, яны панеслі славу нашага народа, славу нашага роднага Мінска далёка-далёка. І ў тым, што Беларусь цяпер стала славазуча не толькі сваім партызанскім мінулым, а і індустрыяльным сучасным, значная заслуга і карпаўскіх рамануў.

Раманы пісьменніка «За годам год», «Нямігі крывавыя берэгі», «Вясеннія ліўні» і апошні, нядаўна выдадзены раман «Сотая маладосць», публіцыстычныя кнігі, напісаныя пісьменнікам альбо выдадзеныя пад яго рэдакцыяй, пры яго чынным удзеле — «Горад і годзі», «Мы расказам пра Мінск», зборнік успамінаў падпольшчыкаў і партызан «Праз агонь і смерць», альбом пра Мінск — усе гэтыя творы сведчаць пра тое, што ў асобе Уладзіміра Карпава мы маем песняра сённяшняга Мінска, горада ратнай і працоўнай славы. Пісьменнік улюблены ў Мінск, у яго вуліцы і плошчы, у яго сады і паркі і, асабліва, у яго людзей. Яны — прадмет пільнай творчай увагі пісьменніка. Пасля прачытання любога з карпаўскіх рамануў хочацца ісці ў людзі. Думаеш: наўзана там сустрэнеш знаёмага па рамане чалавека, пагаворыш з ім, «адвадзеш», як той казаў, душу. Карпаўскія героі — разумныя, дапытлівыя, эцікаўленыя людзі. Яны могуць з табою параіцца, яны самі могуць табе параіць. Ты іх можаш палюбіць ці зненавідзець, але ты не застанешся аб'якавым да іх. Гэта, мабыць, добрая якасць літаратурных герояў.

Калі прычытаеш запар адзін за адным раманы Карпава, пераконваешся, што пісьменнік стварае адну з важнейшых творчых задач: адлюстроўваць жыццё нашай сталіцы, паказаць яе індустрыяльнае аблічча, яе новую магутнасць. І які б мы ні ўзялі са шматлікіх карпаўскіх вобразаў: Міхаіла Шарупіна, Урбановіча, Лёдзю, Веру Антонаўну, Кашына, Зімчука і многіх іншых, амаль кожны з іх — паўнакроўны вобраз нашага сучасніка. Гэта робіць раманы блізкамі, я нават сказаў бы — неабходнымі нам.

Пра раманы Уладзіміра Карпава напісана і сказана нямала. Гэта добра. Яны нікога не пакідаюць аб'якавым. Яны палемічныя. Прачытаеш кожны з іх, і хочацца паспрачацца не толькі з аўтарам, але і з героямі. А гэта, мабыць, адзнака найлепшых якасцей твора. Толькі тая кніга, якая бударажыць, узрушае цябе, здольна на тое, каб узнімаць, мабілізоўваць людзей. Наша родная партыя аддэе столькі ўзгі літаратуры таму, што яна (літаратура) з'яўляецца важнейшым выразнакам грамадскага жыцця. Нашы творы павінны быць творамі-барцамі. Раманы Уладзіміра Карпава і з'яўляюцца кнігамі-змагарамі.

Пра Уладзіміра Карпава можна было б напісаць не адзін артыкул як пра крытыка-літаратуразнаўцу. Наўрад ці ёсць у нашай беларускай літаратуры больш-менш значны твор, на які б не адгукнуўся Карпаў. Змешчаныя ў кнігах «Па шляху сталасці» і «Крылаты ўзлёт» артыкулы як бы падсумоўваюць усё тое, што зрабіла наша родная беларуская літаратура. І пра ўсё сказана з цярозасцю, з любоўю, з грамадзянскай добразычлівасцю.

Уладзімір Барысавіч Карпаў, нягледзячы на свае шасцьдзесят год, у спорнай каззе ў будучыню. І наўрад ці бачыць ён тую станцыю, на якой давядзецца яму прысесяці адпачыць.

Неяк даўлялася нам удвох гуляць па алях парку. Уладзімір Барысавіч пачаў расказваць мне пра свае новыя здумны. Ён ніколі не пісаў навел. Гэта будзе яго першая кніжка ў гэтым жанры. Назваў ён яе «Прызнанне ў нянавісці і любві». Вуха маё, прызычанае ў нейкай меры да стылявых штампаў, увазіла немілагучнае спалучэння слоў. Пра гэта я сказаў пісьменніку. Ён падумаў-падумаў і сказаў, што сам змест будучай кнігі вымагае такога і не іншага спалучэння слоў. А пра тое, што аўтарская задума будзе рэалізавана, сведчаць апавяданні, надрукаваныя ў часопісе «Полымя». Яны — жывыя сведкі аўтарскага гарэння. Падзеі, што адлюстраваны ў апавяданнях аўтар не толькі наглядаў, як старонні чалавек, ён сам у іх удзельнічаў. Ён, як гэта кажуць, не адзін пуд солі з'еў з героямі іх. Гэта, мабыць, вельмі добра, што Уладзімір Карпаў звярнуўся да «свае» тэмы. Яна, гэтая тэма, невычэрпная, а з цягам год яна набудзе яшчэ больш значнасці.

Хацелася б сказаць некалькі слоў пра патрабавальнасць пісьменніка. Кожны свой твор ён перарабляе, амаль перапісвае па некалькі разоў. Талент пісьменніка прэма прапарцыянальна ўспрыняццю і разуменню ім жыцця. Чым глыбей і шырэй пісьменнік ўспрымае жыццё, тым цікавейшыя і багацейшыя ягоныя творы. Тое, што піша пісьменнік, заўсёды павінна быць акрылена талентам, і чым большы гэты талент, тым шырэйшы размах крылаў для палёту.

Раман САБАЛЕНКА.

Нельга сказаць, што такіх якасцей заўсёмі было ў нашых вядомых крытыкаў — маю на ўвазе Р. Бярозкіна, А. Адамовіча, В. Каваленку. Але нават і яны далёка не заўсёды паказвалі ў гэтай справе прыклад. Прыйшла пара, мусяць, усім нам пуньца і перавучвацца. Крытыка наша застаецца абмежавана-правінцыяльнай па сваёй псіхалогіі. У нас — свае зоркі, свае арбіты, да якіх усе прызвычаліся. Ці не таму наша крытыка стала ў апошні час такой правінцыяльна-кампліментарнай? Можна яно і вядома, каб сённяшні крытык падносіў таму-сяму, кажучы словамі верша Крапівы, «фігу на талерцы», але ж якая карысць і ад таго абачлівага далікатства, ананімна-бяздарных заідаў, калі нярэдка наш крытык грозна паказвае камусьці фігу ў кішэні?

Далей, закранаючы важныя праблемы літаратурынага жыцця, М. Ароўка ўносіць некаторыя прапановы — распачаць вялікую працу аб пазіі літаратурынага пакалення, на плячах якога цяпер асноўная творчая нагрузка, звярнуць увагу на паліпшэнне работы з аўтарамі ў выдавецтве.

НАШ КЛОПАТ, НАШЫ ЗАДАЧЫ

З выступлення Івана ШАМЯКІНА

УСЕ МЫ ВІДАТНА ведаем, якое значэнне для развіцця літаратуры і ўсіх галін мастацтва мелі пастановы нашай партыі аб літаратуры 1925 і 1932 гадоў. Яны вызначылі генеральны кірунак літаратуры новага свету і новага светлагляду, вызначылі арганізацыйныя формы аб'яднання і працы твораў мастацкай культуры першай краіны сацыялізма.

Побач з тымі гістарычнымі пастановамі, якія вылучае сёння кожны вучань і студэнт, мы ставім цяпер Пастанову ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Яна глыбока аналізуе стан літаратурна-мастацкай крытыкі і паказвае шляхі пераадолення ўсіх недахопаў не толькі ў крытыцы, але і ва ўсёй літаратуры.

Між іншым, самі крытыкі яшчэ да Пастановы ЦК даволі самакрытычна выказваліся пра свой цэх. Магу нагадаць адзін з лепшых артыкулаў апошняга часу — «Думкі пра сучасную літаратурную крытыку» Віктара Каваленкі.

Прыкладна такія ж думкі, як у гэтым артыкуле, выказвалі многія аўтары — крытыкі і пісьменнікі — у дыскусіі, якая вялася ў апошні месяцы на старонках газеты «Літаратура і мастацтва». Гэта дыскусія — з'ява станоўчая і карысная. Асабліва радавала разуменне ўсімі таварышамі тых задач, якія вынікаюць з рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

Аднак, гаворачы пра станоўчае ў дыскусіі, І. Шамякін гаворыць і пра яе недахопы. У прыватнасці, ён лічыць, што размова пра крытыку, за невялікім выключэннем, ішла як бы ў адрыве ад сучаснага жывога літаратурнага працэсу, ад тых твораў апошніх гадоў, якія найбольш вядомы шырокай грамадскасці, якія займалі яе увагу: п'есы А. Макаёнка, апавесці В. Быкава, раманы І. Чыгрынова і І. Пташнікава, нарысы Я. Сіпакова і г. д.

Думаю, усе вы згодзіцеся, што ЦК КПСС, прымаючы Пастанову, меў на ўвазе не адну крытыку, а бачыў перад сабой усё шырокае поле савецкай многанациональнай літаратуры і мастацтва. Крытыка на дадзеным этапе — гэта тое дыялектычнае ланіскае звязно, ўз'яўляецца за якое, можна ўзняць на новую ступень, параўнаўча больш высокую, як таго патрабуе XXIV з'езд КПСС, усю мастацкую творчасць народа — будаўніка камунізма, усе віды і жанры літаратуры і мастацтва, а праз іх — ідэйнае і эстэтычнае выхаванне працоўных, і ў першую чаргу моладзі.

Ох, як мала ў нас з'яўлялася добрых артыкулаў на ўсе гэтыя, такія надзённыя, такія надзвычай важныя і патрэбныя тэмы! Хочацца выказаць упэўненасць, што Пастанова ЦК скіруе увагу ўсіх нас на распрацоўку актуальных тэм.

Многа месца ў сваім выступленні І. Шамякін адвёў размове аб ролі фальклору ў развіцці нашай літаратуры. Прамоўна слухна адзначыць, што ў свой час, запалонены тэорыяй фальклорнага паходжання, многія крытыкі прызнавалі і высокая адзінгалі толькі творы пра сялянскі побыт, прытым побыт мінулы. дзе было месца фальклору, этнаграфіі, і часта не заўважалі твораў, у якіх шукаліся новыя тэмы, новыя вобразы, новыя формы. А ў жыцці і ў літаратуры ўсё ўзаемазвязана. Неаспрэчанае на працягу доўгага часу панаванне гэтай тэорыі адуджвала пісьменнікаў ад новых тэм — ад тэм сацыялістычнага горада, а яшчэ больш канкрэтна — рабочага класа, які зараз складае большую палавіну працоўнага насельніцтва рэспублікі.

Закрануў І. Шамякін важнае пы-

ЦІ ТРЭБА паўтараць даўно вядомую ісціну, што кашчаны фальклор — невыдэржана крыніца магчымасцей для мастака! Класічныя вобразы народных казак набываюць у нашы дні новыя рысы, новыя фарбы, сюжэты, вар'іруюцца і пераплятаюцца, і змяненні захоўваючы вернасць асноўнай маральна-этычнай ідэі і задаме творца. Адной з любімых тэм беларускага фальклору — падзвігу ў імя Каханя і Сяброўства — прысвечана і п'еса паэта Пятруся Макаля «Дай вады, калодзеж!», пастаўленая тэатрам юнага гледача.

Просты і ясны сюжэт лёгка аснову лірычнай п'есы, напісанай вершамі і расквечанай мноствам усялякіх назачных падзей. Злосная чараўніца Барабах ператварыла залатыя спраў майстра, гордага і сумленнага юнака, у птушку-качара за тое, што ён адмовіўся служыць яе цёмным справам. На назачнай традыцыі, толькі самаадданае каханне і вернасць могуць разбурыць гэтыя чары. Зачараванага Качара Барабах схавала ў калодзеж. Таемнічы, поўны смутку заклік: «Пакаштуй маёй вады», — ліў даносіца з глыбін калодзежа, людзі прымаюць за хітрыкі нячыстай сілы і бяляца нават падыходзяць блізка. Толькі адна Алеся, добрая і смелая дзяўчына, здолела зразумець чужую бяду і паклялася вызваліць зачараванага юнака. Дзеці гэтага яна стойка пераадольвае ўсе перашкоды, якія ёй чыніць Барабах. Далучыце дапамагаюць добрыя сілы прыроды: Сонца, Месяц і Вецер. Пасля многіх перыпетыяў Зло, нарэшце, зломлена. Каханне і Вернасць перамаглі!

Напісана п'еса добрым вершам, тэкст гучыць жыва, натуральна, інтанацыйна-багата. У дыялогу рытмічны лад верша лёгка пераклікаецца ад аднаго персанажа да другога.

П'еса адрасавана школьнікам малодшага і сярэдняга ўзросту.

Есць у будове сюжэта некаторыя наліжкі, не апраўданыя аўтарам, на якіх мінволі затрымліваецца ўвага чужых і дасціпных юных гледачоў. Так, напрыклад, незразумела, чаму бацька Алеся, паміраючы, рашуча адмаўляецца выпіць чыстай крынічнай вады, якую дачка прынесла яму. Відца, такі старэчы напрыз спатрэбіўся аўтару для таго, каб адрэвіць Алеся па ваду да зачараванага калодзежа. Але не будзем прыдзірацца, гэта даволі нявідавны недарэчнасць.

Далей мы даведваемся, што не толькі лёгкадумны гуляка Вецер, але нават Сонца і Месяц спачатку слепа вераць і служачы чараўніцы Барабах: і толькі даведаўшыся з расказаў

Алеся аб злосных хітрыках ірывадушнай старой, яны раптам усё разумеюць і накіроўваюць на Барабаху свой запалены гнеў.

Мне думаецца, што такая канцэпцыя наўмысна змяшчае прычынае разуменне ў свядомасці дзіцяці. Сонца і Месяц — самыя добрыя, мудрыя і справядлівыя сілы прыроды — не могуць ні пры якіх акалічнасцях служыць Злу. На гэтым выхоўваюць дзіцяці ўся наша гуманістычная дзіцячая літаратура і мудрыя эпасы, яго прытчы, прымаўкі і казкі. Навошта ж уносіць сумятню ў розум дзіцяці?

Гуляка-Вецер можа служыць чараўніцы. Гэта апраўдана і нават дасціпна, забаўна.

Казачныя персанажы прадастаўлены як абсалютна блізкія да рэальных, ачалавечаныя, калі можа-

глядаюць мітуслівымі, і дэкарацыі, на маю думку, спюваюць артыстаў, прымушаюць механічна рухацца па абмежаваных у прасторы канструкцыях. Як і заўсёды ва ўмоўным сцэнічным вырашэнні, тут ёсць хор, ёсць служкі-«невідзімкі», ёсць аксесуары, якія падзваюць гледачу, калі і пры якім надвор'і усё адбываецца. Ну, і зразумела, антракты пры адрытай засломе... Адны лічаць усё гэта сучасным стылем, другія — толькі данінай модзе.

Але паэтычны і расквечаны назачнымі фарбамі свет гэтага творца вымагаў больш маляўнічага і эмацыянальнага ладу пастаноўкі. Дзеці ўмеюць мысліць канкрэтна, а штучныя, звырок надірэсленае ўмоўнасць, якая прымушае іх нешта пераадольваць, каб зразумець і без таго метафарычнае казку, наўрад ці лепшы вынік.

ЛЁТКА КАЗКА БАЕЦЦА...

«ДАЙ ВАДЫ, КАЛОДЗЕЖ!» П. МАКАЛЯ У РЭСПУБЛІКАНСКІМ ТЭАТРЫ ЮНАГА ГЛЕДАЧА ІМЯ 50-ГОДДЗЯ КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

на так сказаць, вобразы. Асноўныя ролі напісаны аўтарам з любоўю, шчодра, маляўніча і даюць акцёрам добры матэрыял для творчых пошукаў.

П'еса П. Макаля, вельмі прывабная ў чытанні, зусім не лёгка для пастаноўкі на сцэне, пачынаючы з празмернага мноства ўсялякіх феэрычных з'яў, чараўных ператварэнняў і цудаў, якія адбываюцца «на вачах у гледача», і канчаючы вершаваным тэкстам, чытанне якога, як вядома, таксама патрабуе акцёрскага вопыту і майстэрства.

Нігледзячы на тое, што спектакль «Дай вады, калодзеж!» увогуле не выходзіць за рамкі дзіцячых уяўленняў, нямаюць у ім спрэчнага, калі падыходзіць да яго з ацэнкай на самым строгім рахунку (а інакш, па-мойму, не варта і падыходзіць).

Першае, з чым можна спрачацца, гэта прынцып рэжысёрскага вырашэння спектакля. Задаваўся і бачыць, што стваральнікі яго ўлічалі спецыфіку дзіцячага мастацкага бачання свету, добрую і натуральную наўнасць тых, каму адрасуецца «Дай вады, калодзеж!», той давер да праўды ўсёго, што адбываецца ў святле рампы, без якога амаль немагчыма ўзяць сабе аўдыторыю тэатра юнага гледача. Пастаноўчык Ю. Фрыдман і мастак Ю. Тур карыстаюцца самай лёгкадаступнай у сэнсе тэатральнай тэхніцы сцэнічнае ўмоўнасцю. На працягу ўсяго спектакля дзеянне адбываецца ў межах адной і той жа — грубавайскай па выкананні — трохпавярховай установай. На яе фоне многія эпізоды нават і па мізансцэнах вы-

чы сродак. Ва ўсім разе галоўным ён мог бы і не быць.

У тэатр прыходзіць вучні ад першага да пятага класаў. Назіраючы рэакцыю глядзельцаў залы, бачыць, што розніца ва ўзросце нават у адзін-два гады выразае адчуваецца на тым, як дзіця ўспрымае падзеі на сцэне. Для 10—12-гадовых дзіцяў зусім даступны «ўмовы гульні», якія прапануе тэатр, а ў малішоў-першакласнікаў і другакласнікаў яны выклікаюць недаўменне:

— Хто гэтыя цёткі, што сядзяць на балконе і цічога не робяць?

— Як не робяць? Яны робяць музыку. (Гэта тлумачыць старэйшы хлапчук).

— А чаму калодзеж на другім паверсе? Хіба так бывае?

— Навошта яны (г. зн. служкі) махаюць вейкамі? — і г. д.

У адной з карцін рэжысёр дасціпна ўжыву (ўсяго некалькіх мінут) прынцып ценявога тэатра, і глядзельная зала адразу ажыла, хоць сама тэхніка выканання была далёка не на вышыні. Мне думаецца, такое вырашэнне некаторых феэрычных назачных эпізодаў, — зразумела, больш прафесійна пададзенае. — магло б даць вельмі ўражлівы сцэнічны эфэкт (смакам, падлет Барабахі на мятле).

Засмучае неахайнасць аддзелкі рэжысуры: непрыгожы лямпа Качара (да таго ж — у руках яноўштыя лямпавады, які надакуч-

ліва дэманструе гапіт, на якім яна трымаецца). Аляпаватыя, грубыя кветкі (кусты ці букеты?), невядома па якой логіцы вылазляць яны з-за паркалёвай занавескі, каб апынуцца на дарозе ў Алеся... Гэта не дробязі. Гэта дэталі мастацкага творца — спектакля. Тут нельга мірыцца з любой неахайнасцю!

Зрэшты, можна спрачацца аб прынцыпе пастаноўкі на сцэне тэатра спектакля «Дай вады, калодзеж!», можна пагаджацца або не пагаджацца з ім (мне асабіста такое вырашэнне здаецца далёка не найлепшым), але нельга не прызнаць, што ў плане сваёй тэатральнай рэжысуры Ю. Фрыдман правяў многа вынаходлівасці ў пошуках дасціпных дэталей. Выключалі яны ўдало ўстаноўку, аб якой л гаварыла вышэй і якая яму самому не дала магчымасці разгарнуцца, рэжысёр знайшоў нямала прыдумаў, якія радуюць гледача: вельмі назачныя зоркі, гарбузы-ліхтары, якія свеціцца ў руках служак, лямпаўныя носы ў дзіцячых сабакі і гусыні на коўцах, парасонкі, грамафонная труба ў Барабахі, эфэнтны апафеоз з ілюмінацый у фінале спектакля.

Арыгінальная трактоўка вобраза Барабахі, якую рэжысёр даў двум выканаўцам, Абодва іграюць яго па-майстэрску.

У В. Лебедзева Барабах — старая цыганка-варажбітка, экзатычна-маліўніча і нават на свойму абаяльная. Забаўны яе цыганскі танец, прадумка з іграчымі дожджыкам.

У выкананні Б. Пескуна Барабах хоць і прыкладваецца «цыганкай», але яна спраўдзіла маладзядзьма з традыцыйнымі іктам! У роце. Сіла яе ў неўтаймананай страснасці, энергіі, якай б'е феерверкам і выклікае ўсе яе шалёныя скачкі, танцы, кулянікі. Радуе старанная распрацоўка забаўных дэталей.

Алеся (Н. Бенядактава) — дужал, напорыстай, валавая дзяўчына з тых, што «в горлічню ізбу войдет». Па аўтарскім тэксце яна, бадай, і павінна быць такой, але, можа, іны раз, асабліва ў лірычных моманты, варта было б зрабіць яе крыху мякчэйшай, больш жаночай.

Невядома чаму Алеся пры сустрацы з Маці Месяца называе яе «бабуляй», калі тая выглядае яе равесніцай, калі не маладзёжайшай. Дарэчы, выканаўца гэтай ролі падае тэкст вельмі выразна, і наогул, усё тры «казачныя» Маці мне здаліся цікавымі, выразнымі. Чаму б не ўпамінуць у праграмы іх выканаўцаў?

Выклікае сур'ёзныя прырэчаныя выкананне ролі Месяца акцёрам А. Кашперавым. Аўтарскі тэкст зусім не дае падстаў для такой характарыстыкі вобраза. Адкуль гэтай залішняй развізанасцю? Другі выканаўца ролі Месяца А. Забалотнікаў не стараецца смішыць дзетвару і гэтым збіраць лёгкае жыццё сумніцельнага поспеху. Ён тактоўна трымаецца ў рамках задачы, пастаўленай аўтарам, і яго выкананне мы верым.

ВОЛГУКИ, АДКАЗЫ

ШКОЛА ЧАКАЕ

Настайнік малявання Ратамскай сярэдняй школы Іван Каленік напісаў пісьмо ў рэдакцыю «Літаратуры і мастацтва», у якім узняў важныя пытанні эстэтычнага выхавання ў школе. Гэта пісьмо было надрукавана 13 ліпеня 1971 г.

Неўзабаве рэдакцыя атрымала пісьмо з Міністэрства асветы БССР з паваду выступлення ў газеце І. Каленіка:

«У артыкуле «Школа чакэе» аўтар т. Каленік І. уздымае рад істотных пытанняў, звязаных з паліпшэннем эстэтычнага выхавання школьнікаў сродкамі выяўленчага мастацтва.

У апошнія гады Міністэрства асветы БССР прыняло канкрэтныя меры па ўдасканаленні эстэтычнага выхавання вучняў. З 1971-72 навучальнага года 1—6 класы перайшлі на выяўленчы мастацтва на новыя праграмы. Апрача ўрокаў малявання і чарчэння навучальным планам прадугледжваецца арганізацыя факультатывных заняткаў у VII—IX класах па жывапісе і графіцы, у VII—VIII — па скульптуры і кераміцы, у X класах — выяўленчы савацкіга выяўленчага мастацтва, у IX—X класах — гісторыі выяўленчага мастацтва. Там, дзе ёсць магчымасць, да гэтай работы прыцягваюцца маладыя мастакі і мастацтвазнаўцы.

У абласных інстытутах удасканалення настаўнікаў створаны кабінеты чар-

чэння і выяўленчага мастацтва, якія ўкамплектаваны адпаведнымі педагогічнымі кадрамі. У назачных планах павышэння кваліфікацыі настаўнікаў прадугледжваецца час на вывучэнне пытанняў метадыкі і выкладання музычнага і выяўленчага мастацтва.

У 1972 г. запланавана правесці рэспубліканскі семінар настаўнікаў малявання, кіраўнікоў гурткоў выяўленчага і прыкладнага мастацтва школ і пазашкольных устаноў.

Для школ рэспублікі завозіцца вучэбна-наглядныя дапаможнікі і вучэбнае абсталяванне па выяўленчым мастацтве і чарчэнні: табліцы па маляванні для I—IV, V—VI класаў; альбомы рэпрадукцый для I—IV, V і VI класаў, альбомы рэпрадукцый «Школьная выстаўка», дыяфілмы і інш.

Штогод праводзіцца рэчывы гарадскія, абласныя і рэспубліканскія выстаўкі выяўленчага мастацтва дзяцей. У 1972 годзе будзе праведзена рэспубліканская выстаўка дзіцячай творчасці, прысвечаная 50-годдзю піянерскай арганізацыі імя У. І. Леніна.

Аднак цэлы рад пытанняў, аб якіх гаворыць аўтар, да гэтага часу яшчэ не знайшоў належнага рэшэння.

У перспектывных планах работы Міністэрства асветы БССР на будучыя 5 гадоў намераны канкрэтныя меры пашырэння і паглыблення работы па эстэтычным выхаванні вучняў.

М. ДАРАФЕЕНКА, начальнік Упраўлення школ Міністэрства асветы БССР.

Як бачым, у пісьме з Міністэрства асветы двайчы іпазіцыя канкрэтныя заходы, прынятыя для паліпшэння справы эстэтычнага выхавання ў школе. Але ці на ісе пастанні, узнятыя І. Каленікам, адгукнуліся ў міністэрстве?

Безумоўна, вельмі радуе, што ажыццяўляецца пераход на новыя праграмы навучання па выяўленчым мастацтве ў школе, што да факультатывных заняткаў па выяўленчым мастацтве са школьнікамі прыцягваюцца маладыя мастакі і мастацтвазнаўцы, што ў школе завозіцца дапаможнікі, што вядзецца на рэспубліканскіх семінарах настаўнікаў малявання, абмеркаванне метадыкі выкладання і г. д.

Разам з тым хацелася б ведаць думку міністэрства і па такіх пытаннях, пастаўленых у пісьме І. Каленіка, як абмен вопытам у галіне эстэтычнага выхавання з братнімі рэспублікамі, як узасмасуваць выкладання малявання з выразіненнем практычных задач школьнай афармленні школьнага інтэр'еру. Хацелася б ведаць, ці ёсць зружы ў арганізацыі ў школах спецыяльных класаў з малібертамі замест парт і сталов.

Востра пастаўлена ў пісьме І. Каленіка праблема кадраў. Ці можа яна быць вырашана належным чынам толькі праз сістэму павышэння кваліфікацыі настаўнікаў?

Несумнічна, многія з назачаных тут і не назачаных вострых праблем эстэтычнага выхавання ў школе будуць абмеркаваны ў часе пленума праўлення Саюза мастакоў БССР, які наяден неўзабаве адбыцца — ён спецыяльна прысвечана гэтым пытанням. Аб іх вострыні сведчыць і ініцыя вадзюк, якія прыходзіць у рэдакцыю з паваду пісьма І. Каленіка.

СПРАВУ ВЫРАШАЦЬ КАДРЫ

Артыкул І. Каленіка «Школа чакэе» глыбока мяне ўсхваляваў, і я цалкам падзяляю ягоныя думкі і трывогі, бо становішча з выкладаннем у сярэдніх школах выяўленчага мастацтва і чарчэння далёка ад дасканалых. За дваццаць пяці гадоў сваёй педагогічнай практыкі я не раз быў сведкам абьяквасці да прадметаў малявання і чарчэння як з боку вучняў, так і з боку настаўнікаў, якія не ўмелі захапіць гэтымі прадметамі вучняў. Больш таго, нярэдка даводзілася чуць, як многія настаўнікі па ішых прадметах выказваліся пра маляванне і чарчэнне як пра другарадныя ў школе. Колькі даводзілася вытрымаць «баталій», сцвярджаючы адваротнае! Жыццё бярэ сваё — сёння ўжо ніхто не сумняваецца, што маляванне і чарчэнне — такія ж раўнапраўныя ў школе, як і ўсе астатнія прадметы. Але аднаго толькі ўсведамлення — мала. Трэба і выкладаць гэтыя прадметы, як іны таго патрабуюць. А таму неабходна вырашыць праблему кадраў. Нават у школах Мінска патрэбных кадраў нестача. Адміністрацыя школьнай нярэдка вымушана запрашаць выкладаць маляванне і чарчэнне людзей, якія не валода-

Вельмі каларытная сама па сабе фігура Сонца (В. Юдзіц). Добры касцюм. Шкада, што невядлікая сцэнка з ім, якая магла б уразіць уяўленне дзіцяці, па-рэжысёрску ніяк не вырашана і не пакідае следу ў глядачоў. Але гэта не віна акцёра.

Абодва выканаўцы Майстра (В. Турмовіч і Ул. Баклейчаў) добра сумленна і шчыра пераадолець бясколернасць «благітнай» ролі Бадаі, другому гэта больш удаецца, — ён больш лірычны, мяккі, больш выразна чытае вершы.

Т. Калеснік, А. Фурманавай і Л. Горцавай (Ганка і Зося — сёстры Алесі), па сутнасці, няма чаго іграць, такія безаблічныя іх ролі. Спадзілася сустрэцца з гэтымі актрысамі ў больш спрыяльных для іх умовах. А да таго часу Горцавай трэба паклапаціцца аб сваёй дыяцы. Нездарма ж кажуць: «Выразная дыяцыя — ветлівасць акцёра».

Музыку для спектакля напісаў Я. Глебаў. У ёй усё ад назкі (голас з калодзежа, тема Барабахі, віхры, фінал, мяккая лірычная песенная мелодыя). Хацелася б, каб цудоўная песня Алесі «На ўсім белым свеце», якая на задуме аўтара праходзіць лейтматывам праз усю п'есу, прайшла ў спектаклі, засталася ў памяці глядачоў.

Наогул спектакль ідзе ў добрым, дынамічным рытме.

Як яго прымаюць глядачы? Я сказала б — добра, але не больш. Мне давялося глядзець спектакль два разы і асаблівага энтузізму я не заўважыла. Рэзююць толькі на Барабаху, на яе зазірлівыя ролікі. І тады радасна (нібы толькі і чыналі гэтага), усёй залай, аглушальна крычаць: «Не-не!», нават іншы раз неўпад, не разабраўшыся, пра што менавіта яна пытаецца. У астатнім — парадак, цішыня, маўчанне.

Мне думецца, спасылкі на «дзіўную псіхалогію», якая нібыта задавальняецца толькі намікам для таго, каб даць разыграныя фантэзі, некалькі перабольшаныя, калі справа датычыць тэатра. Варта было дзесяці на задніку ўспыхнуць яркаму зарыву (я нават не памятаю, які гэта быў момант), як я пачула за спінай выклік захвалення: «Ой, глядаі, глядаі, як прыгожа!»

Дзеці любяць прыгожую, святонітую тэатральнасць. Праз янае, сапраўды мастацкае захваляючае відэішча яны больш усхваляваны ўспрымаюць маральна-этычную ідэю, закладзеную ў ім. А калі тэатр мудрае, не разабраўшыся як след у адрасе, у глядзельнай зале стаіць недаўменнае маўчанне.

Тамара ЦУЛУКІДЗЕ,
заслужаная артыстка Грузінскай ССР.

БОЛЬШ ста пяцідзесяці роляў сыграла Ганна Купрыянаўна Панкрат за сваё сцэнічнае жыццё. Колькі любві аддадзена кожнай з іх! Так, любві, бо сапраўдны акцёр любіць кожнага свайго героя незалежна ад таго, галоўны ён ці другарадны, дадатны ці адмоўны — у кожным вобразе ён імкнецца сцвярджаць справядлівасць, праўду, дабро. Аддадзена многа... Але Ганна Купрыянаўна лічыць, што яшчэ больш атрымана. Прынамсі, ад тых роляў, дзе драматычны матэрыял даваў магчымасць раскрыцца поўна, глыбока, усёбакова.

Творчы шлях Г. Панкрат пачынаўся трыццаць пяць гадоў назад, калі яна, дачка полацкага чыгуначніка, паступіла вучыцца ў студыю БДТ-1. Яе педагогамі былі Е. Міроўці і Л. Ліцвінаў, партнёрамі па сцэне — Б. Платонаў, Г. Глебаў, Л. Ржэцкая, С. Станіто, Л. Рахленка і іншыя выдатныя акцёры. Можна ўявіць, як прыдаўся ёй вопыт работы з імі пазней, у Бабруйскім калгасе — саўгасным тэатры і ў Гродзенскім абласным тэатры, дзе яна працуе з першага дня яго ўтварэння.

Усё жыццё жывучы ў Беларусі, Ганна Купрыянаўна добра ведае характар і побыт свайго народа, назапсіла шмат цікавых назіранняў, і гэта дапамагае ёй ствараць яркія вобразы ў нацыянальным рэпертуары. На пачатку свайго шляху яна з захваленнем іграла ў «Партызанах» Крапівы і ў «Бацькаўшчыне» Чорнага, зараз адна з любімых яе роляў — Паліна ў трагікамедыі «Трыбунал» Макоёнка.

Г. Панкрат — артыстка рознапланавая. У яе рэпертуары ролі і глыбока драматычныя (напрыклад, Рахэль у «Васе Жалязновай») і камедыйныя, якія яна выконвае таксама натхнёна і з запалам (Агарнова ў «Дэмах і гусерах» або Завальская ў камедыі «Цвыркун ці бюро добрых паслуг»).

Як у кожнага артыста, ёсць у Ганны Купрыянаўны

Ганна Панкрат у ролях Кабаніхі («Навальніца»), Соф'і («Шануй бацьку свайго») і Нудраўцавай («Страчаны дом»).

І ў кожнай ролі — чалавек

ЗАСЛУЖАНАЯ АРТЫСТКА БССР Ганна ПАНКРАТ — 60 ГАДОУ.

свой любімы драматург Гэта Аляксандр Мікалаевіч Астроўскі, у спектаклях па п'есах якога сыграла яна шмат роляў: бойкую разумную Паліксену («Прэўда добра, а шчасце лепш»), бязвольную Купавіну («Ваўкі і авенкі»), уладную самадурку Уланбекаву («Выхаванка»), пранырліваю сваю Усцінню Назумаўну («Свае людзі — памяркуемся») і інш. А сёння мне хочацца больш падрабязна спыніцца на апошняй яе рабоце ў спектаклі вялікага рускага драматурга — ролі Кабанай у «Навальніцы».

...Няспешна выходзіць з царквы багатая купецкая ўдава Марфа Ігнатаўна Кабаная ў суправаджэнні дзяцей і нявесткі. Гэтая высокая мажняя жанчына з буйнымі валлявымі рысамі твару, апранутая ў чорнае, адразу прыцягвае ўвагу глядачоў. Спокойная, суровая, упэўненая ў сваёй уладзе над хатнімі, яна гаворыць гучна, але роўна, размерана, не павышаючы голасу. Яна — прадстаўніца «цёмнага царства», у якім пануюць грошы, самадурства, рабскі страх слабых перад моцнымі. А пачуцці ім няма месца ў гэтым бяздушным свеце. Нават любоў да сваіх дзяцей не ўласціва Марфе Ігнатаўне — варта паглядзець, як разнадушна развітваецца яна з Ціхонам, праводзячы яго ў нябліскую дарогу!

Але бываюць моманты, калі спакой адроджвае Кабанай — Панкрат. Гэта здарэцца тады, калі хто-небудзь свядома ці несвядома, проста па дабраце сэрца спрабуе парушыць спрадачны парадак мастра-строёўшчыны. З гневам і абурэннем дакарае яна Ціхана, які сумняваецца, ці трэба, каб жонка яго баялася.

— Як навошта баяцца? Здуруў ты ці што? Які ж гэта парадак у хаце будзе?..

Вельмі важная для характарыстыкі Кабанай яе адносіны да майстра — самавука Кулігіна. Калі Кулігін тлумачыць натоўпу прычыны такой з'явы прыроды, як навальніца, Кабаная заўважае:

— Ёсць што паслухаць, ужо няма чаго сказаць! Вось час які настаў, які настаўнікі з'явіліся. Калі стары так разважае, што ўжо ад маладых патрабаваць!

Здаецца, зусім кароткая рэпліка, а колькі самых разнастайных пачуццяў укладае ў яе Панкрат! Тут і пагарда, і імкненне абсмяяць, падарваць давер натоўпу да Кулігіна, і арганічная нянавісць да ўсяго светлага, разумнага, і страх за тое, што гэтак разумею, перадавае разбураючы тое «цёмнае царства», дзе яна так пэўнаўладна гаспадарыць.

Не спачуванне, не раскаянне валодаюць ёю, калі яна даведваецца пра

смерць Кацярыны. Яна гаворыць, унутрана трыумфуючы:

— Што, сыноч! Бацьку куды воля вядзе? Казала я, дык ты слухаць не хацеў. Вось і дачкаўся!

Злосны, страшны вораг усяго чалавечнага ў людзях Кабаная ў выкананні Г. Панкрат. Марфа Кабаная выдатна дапоўніла галерэю вобразаў, створаных артысткай у спектаклях па п'есах яе любімага драматурга.

Так, менавіта такія ролі, праўдзівыя, глыбокія, яркія, даюць артысту магчымасць удасканаліваць свёе майстэрства, адчуваць, як ягварыў ужо вышэй, што атрымана больш, чым аддадзена. Сустрэць з сапраўдным мастацтвам узбагачаюць не толькі творчы арсенал майстра, але і яго душу, яго пачуцці. Я заўсёды думаю аб гэтым, калі бачу, як сардэчна ставіцца Ганна Купрыянаўна да сваіх колегаў, як па-мацярынску цікавіцца справамі моладзі — творчымі планами, матэрыяльнымі і жыллёвымі ўмовамі. Талент і арганічная якасць... Яны нераздзельныя ў рабоце акцёра. Бо толькі спалучэнне іх, можна ствараць вобразы, якія сапраўды будуць хваляваць, вучыць, выхоўваць.

Ул. ДЗЕМІН,
артыст Гродзенскага абласнога тэатра.

БУДУ ВЫКЛАДЧЫКАМ

Не такі ўжо далёкі час, калі скончыцца мая вучоба ў Мінскім мастацкім вучылішчы імя А. К. Глебава. Здзейсніцца мая мара — буду працаваць у школе, выкладаць маліванне і чарчэнне. Але ўжо сёння адчуваю і пэўную заклапочанасць з тае прычыны, што многія з нашых выхаванцоў стараюцца трапіць на любую работу, апрача выкладчыцкай. Іншы раз нават не жадаюць адпрацаваць устаноўлены пасля атрымання дыплама тэрмін.

Чаму?

Так, сапраўды, работа выкладчыка — не з лёгкіх. Патрабуе энергіі, умельства, сіл. І сіл для любімай работы не шкода. Але ж была б загрузка!

Я бачу сябе ў будучым толькі педагогам. Мару вярнуцца пасля вучобы ў свой Вярэцінскі раён, каб працаваць там.

Між тым, у сельскай школе ў выкладчыка чарчэння і малівання не так багата гадзін. Часам — да поўнай стаўкі не хапае. Тады даводзіцца браць дадатковыя нагрукі — урокі працы або фізкультуры... Але на гэтым дадатковыя нагрукі патрэбны аднаведзеныя веды.

Спадзілася, што з дзігам часу гэтае «зачараванае кола» нека будзе разарвана. І мне і маім сябрам не даведзецца адроджваць сваёй мары быць настаўнікам.

Ул. НЕСЦЯРОВІЧ,
навучэнец тэатра курсу
Мінскага мастацкага вучылішча.

ТРОХІ ПРА ЧАРЧЭННЕ

Ні для каго не сакрэт: на вытворчасці асноўны дакумент — чарчэж. Мова чарчэжа простая — яе мы лёгка чытаем. Але лёгкасць гэтая — вынік працяглай вучобы і штодзённай трэніроўкі.

На вытворчасць сёння ўсё больш прыходзіць выпускнікоў школ. Практыка паказвае, што нярэдка даводзіцца пачынаць вучыць іх спачатку чытаць чарчэж. Пра мову чарчэжа ў многіх з іх — вельмі прыблізнае ўяўленне.

ЦІ ПАВІНЕН НАСТАЎНІК АФАРМЛЯЦЬ ШКОЛУ?..

Я выкладаю ў Мінскім мастацкім вучылішчы чарчэнне і адначасова кірую практыкаю нашых навучэнцаў у школах Мінска.

Нярэдка ў часе праняткі п'явятляецца, што навучэнец, які добра паспявае па ўсіх прадметах, горш дае ўрок, чым яго сябра, які займаецца менш паспяхова. Менавіта ў часе праняткі п'явятляюцца педагогічныя здольнасці нашых навучэнцаў. А між тым, па праграме педагогічнай практыкі патрабуецца каб навучэнцы вынавалі ў школе і якую-небудзь афармленчую работу.

Ці правільна гэта? Мы ж рыхтуем выкладчыкаў малівання і чарчэння, а не афарміцеляў, які рыхтуюцца на зусім іншым адданні.

Не паспявае малады спецыяліст прыйсці ў школу, як яго адразу ж загрузаюць афармленчай работай. І мала таго, што яна не аплочваецца. Але заданні бываюць часта проста не пад сілу маладому спецыялісту. І тады пачынаецца «самадзейнасць», якая зусім не выхоўвае эстэтычны густ вучняў школы.

І я яшчэ раз задумаўся

Асіповічы.

К. ПАЛЯКОУ,
рабочы-сталляр
7 разрада.

юць метадычнае выкладанне ў школе. Праз год-паўтара таіда «педагогі» пакідаюць школу, а ведаў у іх вучылі так і не прыбаўляецца.

Віцебскі педагогічны інстытут і Мінскае мастацкае вучылішча, якія нямаюць гадоў рыхтуюць кадры выкладчыкаў малівання і чарчэння, не здольныя запоўніць вакуум — выпускнікі іх усяляк ухіляюцца ад работы ў школе. Апрача прычын матэрыяльнага парадку (мала гадзін, а значыцца і мала заробная плата), ёсць і іншыя: у абсалютнай большасці школ няма спецыяльна абсталяваных кабінетаў па маліванні і чарчэнні, няма малбертаў, сафітаў для падсвятлення натурны, адчувальны недахоп наглядных дапаможнікаў.

Малады спецыялісты нашага профілю аддаюць перавагу рабоце ў якасці мастака-афарміцеля на заводзе, у кіно і на іншых прадпрыемствах. І клопату менш, і прыбыткава. Не трэба правяраць штодзень сотні чарчэжоў і шчытаў па маліванні.

Вырашыць жа праблему кадраў выкладчыкаў малівання і чарчэння (у тым ліку і іх аплаты) можна — варта толькі на-гаспадарску падыходзіць да справы, забяспечыць гэтым кадрам неабходную нагрузку, усёбакова прааналізаваць шляхі паліпшэння эстэтычнага выхавання нашай школьнай моладзі.

Г. БАЦВІНКА,
настаўнік малівання і чарчэння,
Мінск.

Л. МАСЮК,
Мінск.

ПЛЁН ТВОРЧАЙ РАЗВЕДКІ

НА КАНЦЭРЦЕ ДЗЯРЖАУНАГА
АНСАМБЛЯ ТАНЦА БССР.

Дзяржаўны ансамбль танца БССР выступіў з новай праграмай.

Апрача жадання пазнаёміцца з ёй, цікавасць узнікла яшчэ і таму, што папярэдняя праграма выклікала многа слушных дакураў — ад рэпертуару да мастацкага выканання, і цяпер хацелася ўбачыць, якія вывады зрабіў для сябе калектыў ансамбля, яго новы мастацкі кіраўнік — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, народны артыст БССР Сямён Дрэчын.

Нам прыйшлося на нава разабрацца ў тэхналогіі беларускага танца, вывучаць харэаграфію фальклору, — расказвае ён. — Але калектыў працаваў над новай праграмай з вялікім жаданнем, з натхненнем, і я адчуваў, як з кожным тыднем расце майстэрства выканаўцаў.

Спраўды, калі глядаш вярнуўся з беларускіх танцаў — лірычна-задуманую «Перапелачку», жартоўна-іскрыстыя «Янку» і «Крыжачок», бездакорна, з пункту гледжання і харэаграфічнага і фальклорнага, пастаўленую «Лявоніху» — адчуваеш, што сказана гэта не галаслоўна. Гэта так думаюць і спецыялісты.

Я атрымаў вялізнае задавальненне. Такі «Лявоніх» яшчэ не бачыў, — гэта словы кампазітара Юрыя Семлянкі.

Я захоплены гэтым калектывам. За іх новай праграмай — агромністая праца, — так закончыў сваё выказванне Сяргей Грабеншычэў, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, харэограф.

Імкліва сплятаюцца і расплятаюцца гнуткія жаночыя рукі. А вакол — чырвоныя кропкі факелаў, скурчаныя, пачварныя постэці гітлераўцаў. Нарастае трыожная мелодыя. Жаночая група

ў цэнтры — гэта ўжо трапяткое, бялітаснае поле, якое ахапіла жывыя чалавечыя целы. Заклучны акорд, цішыня — і дзве кволяры, якія ўзнікаюць з папалішча.

Гэта ўражае. Гэта не можа пакінуць раўнадушным. Хаця з тым, як вырашана канцоўка, можна спрачацца. Але адно несумненна: каб зрабіць такое, трэба дасягнуць пэўнай ступені майстэрства.

Дрэчы, можна спрачацца не толькі пра «Хатынь», пра яе месца ў праграме (думаецца, не варта заканчваць першае аддзяленне канцэрта менавіта гэтым нумарам), але і пра тое, ці правамернае ўключэнне ў праграму двух танцаў — «Сучасныя рытмы» і «Лянок» (таксама сучасныя варыяцыі).

Які профіль Дзяржаўнага ансамбля танца БССР? Беларускі фальклор — вось, па-мойму, аснова яго дзейнасці. З гэтай лініі рэзка выпадае «Лянок». Танец пастаўлены добра, але... Мы бачым увавадкі, як у нашы прафесійныя калектывы ўрываецца гэкі струмень — эстраднасці, «аблегчанага» працэнта танца. А што будзе рабіць самадзейнасць, убацьшы такое з вялікай сцэнай?

Мне здаецца, што гэтыя словы Юліі Чурко, кандыдата мастацтвазнаўства, вельмі слушныя.

Ідучы на любое відовішча, настройваеш сябе па-рознаму, у залежнасці ад таго, што чакае наперадзе — эстрада, опера ці сімфанічны канцэрт. Ад гэтага калектыву мы чакаем перш за ўсё прапаганды народнага мастацтва, творча-прафесійнай яго апрацоўкі. Чаму на праглядзе, дзе сабраліся гледачы-прафесіяналы, зала найбольш ажыўлена рэагавала на танец «В-

сялуха», пастаўлены магіляўчанінам М. Дудчанкам, хаця гэта было не так прафесійна «чыста» пастаўлена, як, скажам, «Вясковыя малюнкi» Таму што адразу патыкнула той свежасцю, першароднасцю і прыгажосцю народнага мастацтва, што так характэрны для твораў самабытных, не «зацяганых» на сцэне.

Чаму «Паўлінка» — «гумарэска, прадстаўленая лялькамі па матывах камедыі Я. Купалы», — глядзелася з такім задавальненнем, са шчырым смехам глядачоў, у той час, як таксама жартоўны абразок «Ляпці-самалітасі» не выклікаў такой рэакцыі?

Таму што ў першым выпадку пастаноўшчыкам С. Дрэчыным былі выкарыстаны не толькі яго надзвычай багатая фантазія майстра-пастаноўшчыка, але і не меней багаты вопыт чалавека, які яшчэ ў саракавыя гады аб'ездзіў Беларусь у складзе групы фалькларыстаў, сабраў і запісаў незлічоныя гумарыстычныя, харэаграфічныя і акцёрскія знаходкі, падгледжаныя ў народзе.

Абразок жа «Ляпці-самалітасі» пакідае ўражанне незавершанасці, халаднаватасці, супярэчнасці паміж харэаграфіяй танца і яго афармленнем.

Здаецца выпадковым у праграме і «Паланез», і «Оранка». Відаць, таму, што ні ў тым, ні ў другім танцах не было асаблівых пошукаў і знаходак, акцёрскага майстэрства, якія вылучалі лепшыя нумары канцэрта. Артыстычнасць, уменне пераўвасобіцца — гэта, на маю думку, ўвогуле тое, чаго ў пэўнай ступені не хапае артыстам ансамбля.

Новая праграма падабецца глядачам. Безумоўна, яе яшчэ трэба дапрацоўваць, дапаўняць — (пажадана — танцамі народнага СССР), але галоўнае — яна з'явілася той творчай заяўкай на беларускі танец, якой так чакалі ўсе аматары народнага мастацтва.

В. ПАТАВА.

ВІДАЦЬ, не такая ўжо рэдкасць — рэданцыйнае пісьмо. аўтар якога скардзіцца на сум. Што, маўляў, няма дзе разумна і весела правесці вольны час. Няма дзе патанцаваць, паспяваць, паглядзець фільм, паслухаць добрага лектара. Часцей за ўсё пісьмы гэтыя ад жыхароў сяла, дзе няма клубу і дзе мясцовае кіраўніцтва, заклапочанае выключна праблемай хлеба, праблемаў ружаў палкам аддало на водкуп сельскаму гарманісту. Пісьмо, пра якое я гавару, зусім іншага роду, і сум у аўтара таксама асобага парадку.

ПРАБЛЕМЫ, МЕРКАВАННІ, РОЗДУМ.

ДА ПЫТАННЯ

Пшукі забаў для яго не абмежаваны цеснымі рамкамі вясковай ваколіцы, бо ён жыве ў цэнтры вялікага горада. Ды і не пра кіно, не пра лекцыі ў яго клопаты. Ён у тым сталым узросце, у той, як ён піша, «спелай стадыі розуму і эстэтычнай асновы», калі танцы і кіно не могуць вычарпаць усю суму душэўных і культурных патрэб чалавека. Ён і не скардзіцца на тое, што няма куды пайсці: «Недарэчна было б скардзіцца на культурную беспрытульнасць, жывучы ў цэнтры вялікага сучаснага горада». Яго сум — гэта сум даўно апісаны літаратурай — адзінота сярод людзей. Ён прагне грамадства, але на людзях яму нязменна сумна і адзінока. Пра любую кампанію, у якой яму даводзіцца быць ён «ведае ўсё на сто гадоў наперад і хоць зараз можа сказаць, аб чым будучы гаварыць у гэтым доме і ў тым, і ў наступным. Адны і тыя ж барадачкі досціпы, адны і тыя ж спрэчкі, адны і тыя ж стэрэатыпныя забаў...

Ёсць у гэтым пісьме і напамінак пра тую раскошу чалавечых сувязяў, пра якую калісьці гаварыў Сент-Экзюперы. Дазволю сабе пры гэтым упам'януць, што Экзюперы, чалавек незвычайнага розуму, абаянны, дзівоснай душэўнай шчодрасці і адвагі, меў нямаля сброў, і часцей спатканняў з якімі было несумненна ўзаемным. Вось пра такія менавіта сустрэчы, калі падзям ёсць што даць

адзін аднаму, апрача парты ў праферанс або анекдота «часоў Ачакава і пакарэння Крыма», і суму наш карэспандэнт. Але сум не пакідае яго ўжо даўно; гадоў, бадай, з трыццаці, а зараз яму за сорок. Тэрмін дастатковы, каб узяць ды і задумацца, з-за чаго гэта так «збяэлодзеў» вакол цябе свет і чаму сум так неадчэпна прыкіпеў да цябе.

Каб быў наш карэспандэнт маладзейшы, лягчэй за ўсё дапусціць, што ён проста трапіў пад чары літаратуры, якая часам так цікава апісвае няўцешную адзіноту чалавека, што міжволі захочацца паспытаць

усёй горычы гэтага ўсвядомленага і па-філасофску асэнсаванага лёсу. Але па ўсіх прыкметах відаць, што наш «Чайльд-Гарольд» даўно выйшаў з таго наўнага стану розуму і душы, калі «што яму кніга апошняга скажа, тое на душы яго зверху і ляжа». Яго пункт гледжання на сяброўства, дзе ён вольна ўжо многа гадоў не знаходзіць, да каго прыляпіцца душой, базіруюцца не на кніжным, а на зусім самастойным жыццёвым вопыце. Дык, можа, у вопыце і ўся справа? Дык, можа, варта час ад часу не толькі сусветныя агляды чалавечтву наладжваць, а і сабе самому рабіць хоць бы невялікія маральныя пераўлікі?

Многае з чалавекам бывае на гэтым свеце. І сярод гэтага многага, на жаль, не ўсё светлае, не ўсё радаснае. Бывае, і сум да горла падступіць. Бывае, і адчай у сэрца штурхне, думкі адчайныя падкажа, руку непакраўна накіруе. Усё бывае. Але каб вольна так, на доўгія гады сучаснага поэмкі — гэта ўжо няшчасце, хвароба.

Перачытваючы гэта пісьмо, якое сведчыць аб пэўнай эрудыцыі аўтара, думаючы аб ім, я міжволі ўспамінала аднаго свайго знаёмага, скарці якога на кожнасць блізкіх людзей з цягам часу робяцца ўсё больш падобныя на скарці аўтара пісьма, якое тут каменціруецца. Падобнымі іх робіць не толькі тое, што і мой знаёмы таксама ледзь не ўсё

«**К**РУГЛЕЙ руку, Наташа! Трымай спілку, апусці ланаткі, Оля! Мякчэй пераходзі. Рукі павінны дапываць мелодыю, а ногі — працаваць хутка, дакладна, востра, як Іголачкі ўкльвалася. Не забывайся, Валя, танцаваць — адной тэхнікі мала. А цяпер усё, хопіць на сёння. Позна. Спаць!»

За акном кружаць сніжынкi, а юныя тэрпсіхоры развешваюць на крэслах пачкі, правяраюць, ці добра трымаюцца стужакі чаравічкаў, прасуюць — рыхтуюцца да выступлення.

З 8 на 13 студзеня гэтага года ў Кіеве праходзіў Усесаюзны агляд харэаграфічных вучылішчаў. Гэта нібы пачатак аглядаў і конкурсаў харэаграфічнага мастацтва. Услед за ім у Маскве адбыўся Усесаюзны конкурс маладых балетмайстраў і артыстаў балета, на наступны год чакаецца Міжнародны конкурс артыстаў балета ў Маскве.

Усесаюзны агляд харэаграфічных вучылішчаў адбываюцца раз у чатыры гады. Галоўнае іх мэта — азнаёміцца з работай вучылішчаў, абмяняцца вопытам прафесійнага навучання будучых артыстаў балета. На агляд прыбыло больш 600 навучэнцаў 19 харэаграфічных вучылішчаў краіны. Паказаны былі ўсе класы — ад пачатковых да выпускных.

Пасля прагляду класаў і творчай практыкі праводзіліся абмеркаванні, на якіх аналізаваліся выступленні, ацэньвалася метадыка выкладання і падрыхтоўка ўдзельнікаў, абмяркоўваліся рабочыя праблемы, новая вучэбная праграма, гаварылася аб стане сучаснага балета. Я не буду пісаць пра дынамічны востры арабескі, пра бесперапынныя хуткія шпэне, складаныя і выразныя падтрымкі — аб усім, чым багаты балет і чаму вучаць будучых артыстаў. Я хачу расказаць пра іх саміх — педагогаў і вучняў Беларускага

дзяржаўнага харэаграфічнага вучылішча.

Да ўдзелу ў аглядзе былі падрыхтаваны выхаванцы педагогаў С. Бастун, В. Глінскага, М. Грышчанкі, Н. Красоўскага, Н. Малахавай, Н. Младзінскай, М. Пятровай, Р. Сінёвай, Э. Турусавай. У многім дапамаглі вучылішчу галоўны балетмайстар опернага тэатра заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, заслужаны артыст РСФСР Л. Андрэў і заслужаная артыстка РСФСР М. Стукаліна, якія ўзялі

СЕННЯ ЯШЧЭ ВУЧЫНІ

Э. АРАВА,

педагог Беларускага харэаграфічнага вучылішча.

пад свой кантроль падрыхтоўку канцэртных нумароў да кіеўскага агляду. Урок класічнага танца дэманстравалі трэцякласніцы педагога Р. Сінёвай. І клас, і ўсе прадстаўленыя на агляд нумары атрымалі высокую ацэнку журы. Адзначана цікавае скарыстанне Беларускага фальклорнага матэрыялу ў такіх нумарах, як «Беларуская полька» Пукста (пастаноўка і работа Н. Малахавай), «Дударыні» Глебава (пастаноўка і работа Е. Карпава). У «Мазурцы» Шапэна (пастаноўка,

Пройдзе некалькі месяцаў і ў Беларускім Дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце пачнецца абарона дыпламаў. А зараз плыцкурсіні на перадыпломнай практыцы.

На здымку, які зрабіў у мастацкай майстэрні Аршанскага ордэна Леніна Ільонамбіната М. Міноўч, — будучыя мастачкі В. Грыдзіна і А. Якімук. Тэма іх дыпломных праектаў — афармленне інтэр'ера. Зараз дзюжачы распрацоўваюць эскізы тканіны для парцьер.

жыццё бадай тым і заняты ў вольны ад работы час, што ўдзякае ад суму. Але яшчэ і тое, што ён таксама ніколі не заняўся рэкламацый самаму сабе.

Ды і навошта, зрэшты, яму заняць іх, калі ён — «чалавек вялікіх душэўных запасаў, арыгінальнага ўкладу жыцця і рамантык да мозгу масцей». Ён не пашляк, не абывацель, не накіянецель. І калі што збіраў, дык голы прыгажосць. Ён, калі хочае ведаць, «палюцьчы» на прыгожае, але яго «трафей» цяжка прадаць за грошы. Бо ён палюе за чым? «За туманом, за мечтамі і за запам...

ках, паслухаць спеў малінаўкі, паглядзець рэдкія рэпрадукцыі і почырк Эдзіты П'ехі. І нават разважанні аб параніхалогіі, а таксама аб прынцыповай розніцы паміж творчай манерай Наталі Сарот і Роб. Грыёе, калі ўлічыць, што большасць з людзей цяжка заўважыць яўнае дылетанцтва падобных аматарскіх пошукаў, таксама не пазбаўлены нейкай першапачатковай вастрыні.

Усё б, здавалася, было добра, ды вось якая незразумелая справа: з кожным годам, аказваецца, усё цяжэй раздабыць новых гасцей. А старыя чамусьці раз-другі зайшлі і ні...

хутка вычэрпвае іх да дна. А яму проста ніколі ў галаву не прыйшло завірнуць каму-небудзь з іх у душу: ці відаць дню? Зусім гэтак жа, як не прыходзіць яму ў галаву думка, што неглыбокі, па-сутнасці, ён сам, таму такія нетрывалы і так лёгка абрываюцца тыя нямногія чалавечыя сувязі, якія ўзніклі ў яго жыцці. Ніколі ў жыцці ён не ўмеў і не хацеў слухаць іншых, ён ўмеў і хацеў слухаць толькі сябе, а таму, што ў яго было не так ужо многа чаго сказаць людзям, дык ён на іх пакрыўдзіўся, абвінаваціў у нячуласці і зараз дзень у дзень усё больш умацоўваецца ў...

3 КАГОРТЫ ПЕРШЫХ...

Беларускаму савецкаму графіку Генадзію Яўгенавічу Змудзінскаму споўнілася 6 зраз 75 гадоў. Нялёгка, складаны шлях прайшоў мастак. Нарадзіўся ён у Ніжне-Удзінску Іркуцкай губерні ў сям'і ваеннага музыканта і швачкі. Не споўнілася хлопчыку яшчэ і пяці гадоў, як ад сухотаў памерлі бацькі. Сваёй аддалі яго ў дзіцячы прытулак. Закончыўшы ў 1914 годзе рэальнае вучылішча, ён паступіў у Петраградскую акадэмію мастацтваў. Вучыўся ў вядомага баталіста С. Самокіша. Але скончыць акадэмію Г. Змудзінскаму не давялося — у 1915 годзе яго прызвалі ў армію і накіравалі ў Пецяргоўскую школу прапаршчыкаў. Пасля школы — фронт, акопы, шпіталі. А ў вольны час — аловак і папера. Менавіта да гэтага часу належаць вядомыя нам замалёўкі Г. Змудзінскага з жыцця рускай арміі. Малады прапаршчык за свой дэмакратызм карыстаўся павагай у салдат. У бурныя дні кастрычніка 1917 года салдацкі камітэт выбраў яго камандзірам палка.

Уступіўшы ў пачатку 1918 года добраахвотна ў Чырвоную Армію, Г. Змудзінскі абараняў ад ворагаў рэвалюцыі Петраград, удзельнічаў у баях за вызваленне Беларусі ад беларускай улады Петраградскі Савет рабочых і салдацкіх дэпутатаў ўзнагародзіў яго залатым гадзіннікам і брыльянтамі.

З 1921 года Г. Змудзінскі жыў у Мінску, працаваў мастаком у Беларускай дзяржаўнай выдавецтве, у рэдакцыях газет і часопісаў. Той, хто тады хадаў у школу, напэўна памятае маляўніча аформлены ім падручнікі, дзіцячыя кніжкі Якуба Коласа, Змітрака Бядулі, Максіма Гарэцкага, Анатоля Дзеркача і іншых беларускіх пісьменнікаў.

У 1925 годзе работы Г. Змудзінскага экспанаваліся на I Усебеларускай мастацкай выстаўцы ў Мінску. На ёй было паказана больш дваццаці малюнкаў і карцін мастака. Частка з іх была прывезена блізкай для яго тэме — тэме вайны. Гэта — «Пагром», «Параненыя палонныя», некалькі замалёвак з вайсковага жыцця і іншыя. На выстаўцы была прадстаўлена і карціна «Мінская конка», эскізы дэкарацый, некалькі эцюдаў і графічных работ.

Найбольш вядомыя работы Г. Змудзінскага — у галіне кніжнай графікі. Ім была аформлена першая ў Беларусі кніга з каларовымі ілюстрацыямі. У 1927 годзе кнігі, аформленыя Г. Змудзінскім, экспанаваліся на першай міжнароднай выстаўцы кнігі ў Лейпцыгу. Даволі ўдала спрабаваў ён сілы і ў малой графіцы — эскізы брысы. Мала хто ведае напэўна і тое, што Г. Змудзінскі зрабіў эскіз ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга БССР. Яму належыць і малюнак Граматы Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта БССР, якая ўручалася разам з ордэнам.

Крыху больш сарак гадоў пражыў мастак. Семнаццаць з іх аддаў мастацтву Савецкай Беларусі. Таму нам здаецца не грэх было б работы Г. Змудзінскага ўключыць у экспазіцыю Дзяржаўнага мастацкага музея БССР. Тым больш, што некаторыя з іх захаваліся ў запісных музеях.

Цэнтральны дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва БССР два гады назад таксама набыў незавершаную карціну «Тройка» і некалькі малюнкаў мастака. Кажуць некаторыя творы Г. Змудзінскага знаходзяцца ў яго сваякоў у Ленінградзе. Варта было б сабраць усё гэта ў нашым беларускім музеі і выдзеліць мастаку месца ў экспазіцыі.

Вадзім ГРАЧ.

Ірына КЛІМАШЭЎСКАЯ

ПРА СУМ

Сум, сумна... Звычайна гэтыя словы асацыіруюцца з так званай культурнай беспрытульнасцю, калі няма куды пайсці — спектакль у тэатры не цікавы, у кіно ідзе старая стужка, няма пад рукой добрай кнігі...

Але бываюць скаргі на сум трохі іншага роду. Гэта сум, які носяць з сабой. Сум ад раўнадушнасці, ад снабізму. Пра гэта сённяшні роздум пісьменніцы Ірыны Клімашэўскай.

хом тайгі». Ці многа за гэты тавар возьмець? Іншыя едуць у Сочы ды ў Ялту па здароўе. А ён — у Кіжы, у Салаўкі, у Волагду і Забайкалле. Узяўшы апараты для здымак і гуказапісу, ён вандруе па палях і лясах, па гарадах і вёсках, назіпае радасць для вока і слыху. Рэдкія пейзажы, арыгінальныя збудаванні пацешныя вулічныя сцэнікі, таласы птушак, шум дрэў, рокат хваляў. «Іншыя бегаюць у поце па гародзе, вечкі здабываюць, садавіну-гародніну кансервуюць. А я кансервую прыгажосць».

Не толькі «дзікая», але і «прыручаная» прыгажосць цікавіць яго. Ён бывае на канцэртах усіх прыезджых славуцасцей і нават, здараецца, піша некаторым пісьмы з падзякай. У адказ яму амаль заўсёды прысылаюць словы з аўтографам, якія потым увесць час «трапляюць» пад рукі яго гасцям. Ён збірае рэдкія пласцінкі і рэдкія рэпрадукцыі. Ён старанна сочыць за літаратурным патокам, і заўсёды ведае, што зараз трэба чытаць, а каго ўжо «здаць у тыраж і пахавалі пад лаўровым лістом». Адным словам, будучы на прафесіі фізікам, ён лічыць сябе выдатным лірыкам, і можа ў час чарговай бяседы пры свечках пагаварыць з веданнем аб сучасным структуралізме, і аб тэатры абсурду, які, маўляў, для нашых дзён ужо недастаткова абсурдны. І прызнацца, раз-другі яно і цікава бывае пасядзець пры свеч-

нагой. Хоць плаці ім за візіт. «Здаецца, водаправодчыка з домакіраўніцтва лягчай запрасяць, чым гасця». Але жартаваў ён такім чынам толькі напачатку, пры першых прыкметах усеагульнай адчужанасці. Зараз ён ужо не жартуе, а калі і жартуе, дык гэтыя жарты даволі-такі змрочныя. Яму сапраўды сумна, адзіночна, тужліва. І хоць ён паранейшаму «палюе» за прыгажосцю, але нельга ж на самай справе свае палюцьчыя трафей працэдыраваць у пустэчу. Патрэбен глядач, слухач...

Не трэба думаць, што ад гэтага майго знаёмага людзей адвярнула тая старанна зрэжысраваная прастата са свечкамі і шчабятаннем лясных птушак, якая часам выглядае больш нацягнута, чым адкрытыя, груба размалёваныя дэкарацыі ўрачыстага прыёму з раскошнай гастраноміяй. Далібог, не ў тым бяда, тым больш што і гук запісаў, і выразнасць фатаграфій, і сапраўднасць аўтографу, і рэдкасць рэпрадукцыі бездакорлівыя. Бяда зусім у іншым.

Прадэманстраваўшы сваім гасцям новыя здымкі і запісы, а таксама свежавычытаная думкі аб розных з'явах духоўнага аспрэджваў быцця, акуратна састрыгшы ўсе купоны іх увагі і здзіўлення, ён тут-жа траціў да іх усялякую цікавасць да наступнага разу, калі прыйдзе час дэманстраваць новыя «трафей». Яму чамусьці здаваецца і да гэтага часу здаецца, што людзі неглыбокія, і ён вельмі

гэтай гордай крыўдзе. «Іх не цікавіць мастацтва, у іх няма захапленняў»...

Калісьці Паскаль сказаў: «Чым больш значны чалавек, тым больш значных розумам людзей ён бачыць вакол сябе». Мой начытаны знаёмы памятае гэтыя словы. Але яму больш да спадабы іншы: «Вялікае дрэва высушае глебу вакол сябе. Яно высмоктвае ўсе сокі, каб цвісці і даваць плады». Можна, нагадаць яму, што «сляпы, спатыкнуўшыся на камень, непазбежна лае камень, хоць вінавата яго слепата».

Я не збіралася зганіць уклад жыцця тых, чый адначынак прысвечаны выключна сувязі з цудоўным, цяхай гэта будзе мастацтва або прырода. Ведаю нямала выдатных людзей, якія жывуць менавіта так. Але жывуць яны так не для таго, каб, забяспечыўшыся трафеймі палявання за прыгажосцю, упрыгожваць ім і ўласную персону, а для таго, каб, узбагаціўшы ім розум і душу, узбагачаць людзей. А калі адзін бок дае, а другі толькі бярэ, або калі мы даём без душы, не чакаючы водгуку, не хвалючыся, не шануючы яго — выйдзе толькі дэманстрацыя розных прадметаў, якія маюць да духоўнага жыцця чыста рэчавыя адносіны. Вычарпаўшы арсенал гэтых прадметаў, чалавек вычэрпвае сваю цікавасць да людзей, і тады да яго надоўга, можа, назаўсёды, прыйдзе сум.

робота і клас заслужанай артысткі БССР Н. Младзінскай) падкрэслівалася культура танца; добрая манера, прыгажосць і лёгкасць выканаўцы, вучаніцы 6 класа Н. Катомінай. Гэты нумар быў выбраны для заключнага канцэрта разам з «Пралескай» Чайкоўскага (пастаноўка, работа і клас педагога Р. Сіневай), у якім была адзначана свежасць і навізна самога нумара, а таксама музычнасць і эмацыянальнасць цэнтральнай выканаўцы Н. Душкевіч і іншых дзяўчынак трэцяга класа.

снедання папрацаваць, потым у залу — гадзінамі глядзець, вучыцца: тут жа дэманстрацыя лепшае! Пасля абеда — на экскурсіі. Вечарам — зноў рэцэпты. І ўсё ж дзеці былі сабраныя, старанныя, падаросламу дысцыплінаваныя, і выступленні праходзілі добра.

Безумоўна, конкурсе выявіў і недахопы ў рабоце вучылішча. Цяпер, абмяркоўваючы вынікі агляда, педагогі і вучні больш за ўсё звяртаюць увагу менавіта на іх. Але ўсё ж поспех быў вядоўчы. Каб маць вызначанне не здавалася неаб'ектыўным, спашлося на старшыню журы Е. Патапава, якая сказала: «Віншую з поспехам беларускае вучылішча. Вельмі спадабаліся акадэмія, школа. Не было ніякай перыферычнасці. Добра пастаноўка ўрока, танцавальнасць, тэхнічнасць... Пры такой пастаноўцы работы як цяпер, з дзецямі выйдучы добра танцоўшчыкі і танцоўшчыцы».

Я знарок спынілася на загрузнасці рабочых дзён у час конкурсаў, каб перайсці да іншай тэмы, якая хвалюе кожнага з нас, педагогаў. Перагрузка ў час экзаменаў, конкурсаў — з'ява непазбежная. І дзеці могуць потым, адпачыўшы, аднавіць затрачаныя сілы. Куды горш тое, што нашы будні ў гэтым сэнсе мала чым адрозніваюцца ад «свят».

Рабочы дзень у вучылішчы пачынаецца рана — з 8 гадзін раніцы. Даве гадзіны — аснова асноў, клас, г. зн. урок класічнага танца. Потым усё, як у звычайнай школе: фізика, хімія, беларуская мова і г. д. Яшчэ музыка ў аб'ёме сямігадовай музычнай школы. Акрамя гэтага, спецыяльныя прадметы — гісторыя тэатра, балета, выяўленчага мастацтва, асновы філасофскіх ведаў, эстэтыка. А пасля абеда — майстэрства акцёра і народны танец. Вучні ўдзельнічаюць амаль ва ўсіх балетных спектаклях тэатра. Вось і атрымліваецца, што рабочы дзень у іх пачынаецца з 8 раніцы,

а канчаецца, бывае, у 12 гадзін ночы. Самі мы тут, зразумела, нічога зрабіць не можам — такая пакуль спецыфіка ўсіх харэаграфічных вучылішчаў. (Зараз медыкі зацялялі распрацоўкай праблем нагрузак іх навучэнцаў). Але ёсць у Мінскага вучылішча свае праблемы, непасрэдна звязаныя з папярэдняй, якія неабходна вырашыць — і як мага хутчэй. Першае — мы не маем свайго будынка, не кажучы ўжо аб інтэрнаце. Каб прыехаць у вучылішча з Чыжоўкі, напрыклад (а дзеці ездзяць нават з Мачулішча, Дзяржынска), ім даводзіцца ўставаць у 6 гадзін раніцы. І днём адпачыць ім няма дзе: ні пакою адпачынку, ні душавых, ні спецыяльнага класа для выканання хатніх заданняў, ні чытальні, зручнай бібліятэкі. Штэня стаюць у калідорах, і калі вучні рыхтуюць урок па музыцы, настаўніку ў класе даводзіцца іх перакрываць. Няма не толькі сталовай, нават свайго буфета. Гэта для дзіцей, якія трацяць так многа фізічных сіл!

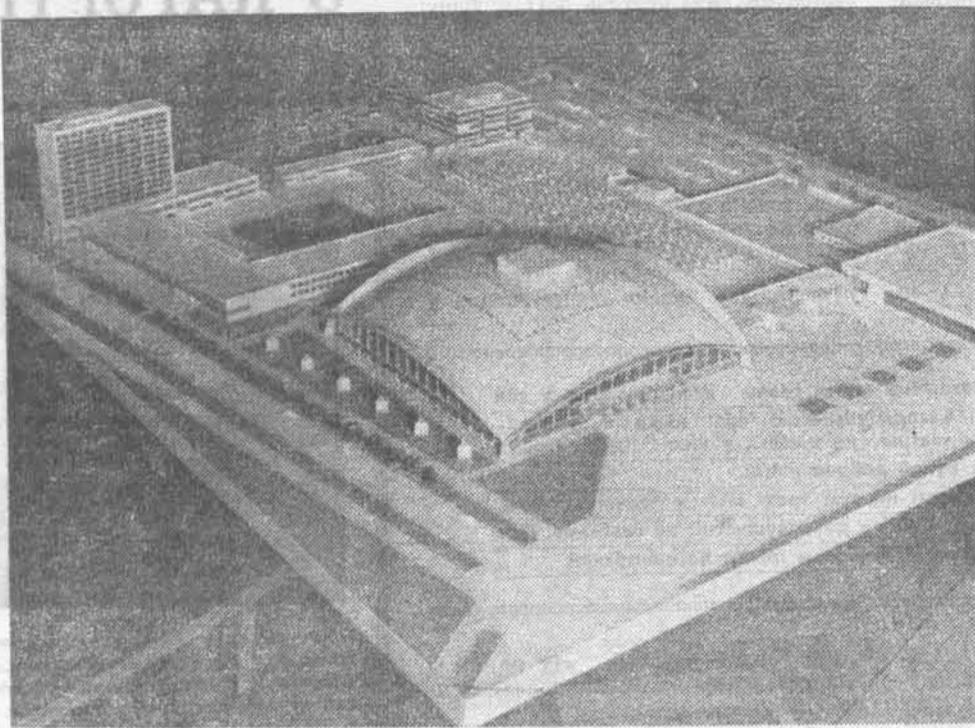
А з вёсак пішучы: «Чаму гэта мінскія дзеці такія шчаслівыя, што могуць займацца ў вас, а мы не можам?». Не, здольныя не адмаўляюць. Іх баруць, прапануючы ўладкаваць на кватэру (калі бацькі згодзіцца) або ў родзічаў (калі яны ёсць). А калі няма? Тады здольныя вартаюцца дадому, а ў вучылішча бяруць тых, хто бліжэй.

А вучылішча ж — галоўная крыніца кадраў балетнай трупы опернага тэатра. З яго ідзе папаўненне ў тэатр оперы, філармонію, ансамбль народнага танца, народны хор.

Нашы выхаванцы — будучыя беларускага балета. Давайце ж разам падумаем пра гэтую будучыню — з пункту гледжання і паляпшэння прафесійнай падрыхтоўкі, і стварэння нармальнага умоў для работы.

Кожнае выступленне, кожны выхад на сцэну — гэта экзамен. А тут яно даводзілася трымаць перад цэлай залай аўтарытэтных знаўцаў. Было з-за чаго хвалявацца. А дні былі гранічна напружаныя. Уставаў ў 6-7 гадзін, наспывалі да

Гандлёвы цэнтр з крытым рынкам.

А. Жэлдакоў, інжынеры М. Ткачук, І. Школьнікэў, М. Гордзін. У 1971 г. быў зацверджаны тэхнічны праект рынка, а ў 1972 г. праектныя работы будуць поўнасьцю завершаны.

Аснова калектыву «Белгіпрагандлю» — архітэктары. Яны вызначаюць творчае аблічча інстытута. З самага заснавання ў інстытуце працуе Леанід Мельнік. Па яго задуме рэканструюваны рэстаран «Палараць-кветка», пабудавана кафэ «Планета».

Па эскізах начальніка тэццяга аддзела Я. Цяінгеля выкананы інтэр'еры гандлёвых залаў мэгазінаў «Суаёнры» і «Падлісныя выданні».

Сяргей Неўмывакін, адзін з самых здольных архітэктараў інстытута, нядаўна закончыў работу над праектам рэстаранаў у Гомелі і ў Віцебску ў парку «Мазурына». Рэстараны абяцаюць быць цікавымі і арыгінальнымі.

Побач з ветэранамі інстытута Віктарам Ласкавым, Яфімам Клаперам паспяхова працуюць маладыя архітэктары — Эдуард Важнік і Усаў.

Ствараючы інтэр'еры прадуктовых і прамтаварных магазінаў, сталовых, кафэ і рэстаранаў, архітэктары інстытута ствараюць творча выкарыстаць традыцыі нацыянальнага беларускага народнага дойлідства. Як дэкаратыўныя элементы шырока ўжываюцца дрэва, кераміка, чаканка з беларускімі матывамі.

Выдатным прыкладам з'яўляецца праект рэстарана ў парку імя Чалюскінцаў, выкананы архітэктарам М. Ткачуком. Рэстаран будзе пабудаваны ў 1972 годзе.

Але ёсць у нас і сьце нявырашаныя праблемы. Напрыклад, мы ўжо некалькі гадоў дабіваемся, каб нам заказалі схему забудовы Мінска новымі магазінамі, але пытанне гэта яшчэ не вырашана.

Нашы даўнейшыя прапановы аб будаўніцтве гандлёвых цэнтраў з асобных блокаў, што дазволіла б значна палепшыць структуру гандлёвай сеткі, да гэтага часу не рэалізаваны.

Не хапае нам і якасных аддзелачных матэрыялаў. Часам цяжка бывае знайсці агульную мову з будаўнікамі, з эказацыямі.

Але гэтыя праблемы мы спадзяёмся вырашыць!

ПРАЕКТУЕЦА Ў «БЕЛГІПРАГАНДЛІ»...

ІНСТЫТУТ «Белгіпрагандлю» — малады. Але на яго рахунку многа важных, паспраўднаму цікавых праектаў. Тут праектуюцца гандлёвыя цэнтры, інтэр'еры магазінаў, рэстараны, сталовыя... Інстытут бурна расце. Сёння на планшэтах архітэктараў і канструктараў «Белгіпрагандлю» каля сотні магазінаў, буйнейшы ў Савецкім Саюзе крыты рынак, дзесяткі прадпрыемстваў грамадскага харчавання...

Наш пазаштатны карэспандэнт І. Ластачкіна папрасіла дырэктара інстытута В. М. Аладава расказаць аб рабоце інстытута, аб задачах, якія стаяць перад архітэктарамі, інжынерамі і мастакамі «Белгіпрагандлю».

— Самая важная наша задача сёння — стварэнне сталовых на прамысловых прадпрыемствах. Сталовыя, арганізаваныя такім чынам, каб рабочы трыціць на абед як мага менш часу. Вырашаючы гэту праблему, архітэктар Я. Цяінгель і тэхнолаг Шыманскі распрацавалі праект зусім новага тыпу. Такія сталовыя ўжо будуцца на Мінскім аўтазаводе. Тут будзе ўжыта перадавая тэхналогія, цалкам механізаваны працэс раздачы страў, збор выкарыстанага посуду, камплектацыя абедзю.

У інстытуце разгарнуўся своеасаблівы конкурс на лепшую сталовую для прамысловага прадпрыемства.

Праект сталовай Мінскага камвольнага камбіната распрацоўваецца з улікам таго, што на гэтым прадпрыемстве працуюць у асноўным дзяўчаты і жанчыны. Гэта адаб'ецца, натуральна, на меню і ў сваю чаргу на тэхналагічным абсталяванні.

А распрацоўваючы праект сталовай завода халадзільнікаў, архітэктары прымаюць пад увагу, што тут многа моладзі, якая ў большасці выпадку нерэцыянальна распараджаецца сваім бюджэтам. Таму тут будуць выдаваць абанемента на ўвесь месяц. Прадаваць іх будуць з вялікай сцідкай.

Нашы праекты рабочых сталовых не маюць пакуль роўных сабе ў Саюзе. Мы наладзілі працэс харчавання

такім чынам, што на абед рабочы будзе трыціць усяго 15 хвілін.

Значную ўвагу надаём мы распрацоўцы праектаў рэканструкцыі існуючай сеткі магазінаў, у якіх яшчэ шырай будзе ўкараняцца самаабслуга. Некалькі такіх магазінаў ужо створана ў Мінску. Гэта магазіны па вуліцы Апанскага, на бульвары Шаўчэнікі і іншыя. Характэрна, што нашу работу называюць «Беларускім вопытам» рэканструкцыі магазінаў.

Для аддзелкі памяшканняў магазінаў і гандлёвых залаў выкарыстоўваюцца мясцовыя танныя матэрыялы і адыходы керамічных глазураваных плітак. Абліцоўваем сцены гандлёвых залаў і звычайнымі сасновымі дошкамі — гэта матэрыял вельмі даступны, танны і ў той жа час эфектыўны.

Для прамтаварных магазінаў мы прапануем дэкаратыўную фасадную тынкаўку. Яе перавага ў прыгажосці і даўгавечнасці.

Летась інстытут пачаў распрацоўку эксперыментальнага праекта секцыйнага бульбасховішча ёмістасцю 10 тысяч тон. Сховішча прызначана для прыёму, захоўвання, таварнай апрацоўкі, фасоўкі і выдачы бульбы. Прынцыпова новае ў праекце — аўтаматычнае рэгуляванне тэмпературна-вільготнага рэжыму. Пазебра будзе падавацца непасрэдна ў масу бульбы. Гэта дазволіць падтрымліваць пастаянную тэмпературу і вільготнасць. Прычым, разам з паветрам можна будзе падаваць распылены рэчывы, якія дапамогуць захоўваць бульбу.

Адным з найбольш важных аб'ектаў з'яўляецца праект крытага рынка ў Мінску. Рынак будзе перакрыты абалонкай 103x103 мэтры. У комплекс увайдзе гасцініца, рэстаран, сталовая, дом быту, стаяк для аўтамашынаў. Над праектам крытага рынка працуюць архітэктары В. Алазю,

Рэстаран у парку Чалюскінцаў.

ЛЯ ВЫТОКАЎ

50 ГАДОУ ТАМУ
БЫЎ ЗАСНАВАНЫ ІНСТЫТУТ
БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ

Сярод навуковых устаноў, якія адыгралі адметную ролю ў сацыяльным, нацыянальным і культурным адраджэнні Беларусі адно з першых месц належыць Інстытуту беларускай культуры.

Першыя захады да стварэння навукова-даследчай установы, якая б аб'яднала нешматлікія ў той час навуковыя і культурныя сілы рэспублікі, былі зроблены ў 1921 годзе. На сходзе рабочыкаў асветы і культуры, скліканым 21 студзеня Народным камісарыятам асветы БССР, была прынята пастанова аб стварэнні Інстытута беларускай культуры. І хоць Інстытут тады не быў заснаваны, але выказаная думка знайшла сваё ўвасабленне ў створанай 10 лютага 1921 года Навукова-тэрміналагічнай камісіі. А амаль праз год, 30 студзеня 1922 года, на базе камісіі арганізацыйна аформіўся Інстытут беларускай культуры (Інбелкульт).

У складзе Інстытута спачатку былі дзве секцыі — гуманітарная і прыродазнаўчая, у якіх працавала ўсяго 16 чалавек. Першым старшынёю Інстытута беларускай культуры быў выбраны С. Некрашэвіч, а яго першымі правядзенымі членамі — Янка Купала, Якуб Колас, Я. Карскі. З першых дзён у Інстытуце працавалі М. Азбукін, М. Байкоў, Змітрок Бядуля, Міхайла Грамына, М. Пятуховіч. А ўрыху пазней яго правядзенымі членамі і членамі-супрацоўнікамі сталі Уладзімір Дубоўка, Цішка Гартны, Міхась Зарэцкі, Кандрат Крапіва, Язэп Пушча, Я. Барычэўскі, З. Даўгяла, М. Доўнар-Запольскі, І. Замцін, І. Пятровіч і іншыя.

Вялікую дапамогу ў правядзенні навуковых даследаванняў Інбелкульту аказвалі члены-карэспандэнты, якія выбіраліся незалежна ад навуковай кваліфікацыі і выконвалі канкрэтныя заданні Інстытута, а таксама шматлікія краязнаўцы.

На самым пачатку сваёй дзейнасці Інстытут беларускай культуры звярнуўся да рабочых, сялян і інтэлігенцыі са спецыяльнай адовай, заклікаючы вывучаць свой

Паўвека назад у Трасцінскім народным доме мясцовыя камсамольцы заснавалі бібліятэку. Малатабоец з кузні, малады камсамалец Іван Дзёмкін стаў яе першым бібліятэкарам. Выдаваў кнігі, брашуры, газеты, якіх было небагата ў той час — свабодна размяшчаліся ў невялікай шафе. Але пісьменных было мала, і камсамольскі актывіст штодня да позняй ночы пры газніцы, а то і пры лучыне праводзіў чытанні. Любоў да кнігі і вызначыла далейшы яго лёс. Цяпер Іван Валяр'янавіч — кандыдат навук, дацэнт кафедры гісторыі Харкаўскага інстытута культуры.

Напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны Трасцінская бібліятэка дзейнічала пры хаце-чытальні. Мела больш

НАРАДА
ПА ПЫТАННЯХ
КУЛЬТУРЫ
БЕЛАРУСКАЙ
МОВЫ

родны іран, стваранні краязнаўчых арганізацый. І гэты заклік знайшоў шырокі водгук у працоўных Беларусі. У 1928 годзе ў шматлікіх краязнаўчых таварыствах і гуртках палічвалася больш як 10 тысяч членаў. Усёй краязнаўчай работай кіравала арганізаванае ў 1924 годзе Цэнтральнае бюро краязнаўства. Яно выдавала часопіс «Наш край», у якім сістэматычна друкаваліся матэрыялы, даслааныя краязнаўцамі.

Інбелкульт разгарнуў даследаванні ў галіне літаратуры, археалогіі, этнаграфіі, географіі.

«Працуючы ў Інстытуце беларускай культуры некалькі год — пісаў Янка Купала. — я пераканаўся, што гэта такая навукова-грамадская ўстанова, без якой нармальнае развіццё беларускай культуры ва ўсіх ле галінах немагчыма. Інстытут з'яўляецца тым асяродкам, вакол якога згуртаваны амаль не ўсе выдатнейшыя беларускія навуковыя і літаратурныя працаўнікі, якія прынеслі і прыносяць пэзнаменную карысць для проваду ў шырокія беларускія масы культурна-асветных заданняў Савецкай улады. Рэарганізаваны ў цяперашні час Інбелкульт павінен быць і будзе тым светачам, які асветліць маладой Савецкай Беларусі шырокі шлях да нацыянальна-культурнага адраджэння і да яснай вольнай будучыні, куды ідзе наша рэспубліка побач з іншымі саюзнымі рэспублікамі».

Далейшая рэарганізацыя і расшырэнне навукова-даследчых устаноў Інстытута прывялі да таго, што ён стаў цэнтрам навуковага і культурнага жыцця Беларусі, а яго многія працы набылі шырокую вядомасць у рэспубліцы і за яе межамі.

У першую чаргу патрэбна адзначыць работу, якая праводзілася ў Інбелкульте па стварэнні слоўнікаў беларускай мовы. Былі выдадзены руска-беларускі і беларуска-рускі слоўнікі М. Байкова, М. Гарэцкага, С. Некрашэвіча, краёвыя слоўнікі Віцебшчыны, Чэрвеньшчыны, Магілёўшчыны. Мовазнаўцы Інстытута рыхтавалі да выдання таксама акадэмічны слоўнік жывой народнай беларускай мовы, у які павінна было ўвайсці каля 300 тысяч слоў. Значнае месца ў Інстытуце займалі пытанні беларускай тэрміналогіі і правапісу: Інбелкультам было выдадзена 18 выпускаў тэрміналогіі, якія ўключалі тэрміны для розных галін навук і грамадскага жыцця, вялася праца

над правапісам беларускай мовы. І гэта зразумела. Развіццелі Вількім Кастрычнікам беларусы, якія спрадвечу марылі «людзьмі эвацца», атрымалі права чытаць і пісаць на сваёй роднай мове.

Важнае значэнне меў арганізаваны Інстытутам беларускай культуры збор рукапісных матэрыялаў беларускіх пісьменнікаў. Гэта дало магчымасць падрыхтаваць двухтомнае акадэмічнае выданне твораў Максіма Багдановіча. Былі падрыхтаваны да друку творы Цёткі, В. Дуніна-Марцінкевіча, К. Каганца, Ф. Багушэвіча.

З навуковых прац па гісторыі Беларусі трэба назваць двухтомнае выданне «Беларускага архіва», а таксама падрыхтаваны Інстытутам зборнік «400-лецце беларускага друку», у які ўвайшлі матэрыялы, прысвечаныя нашаму перададрукар Ф. Скарыну.

Інстытутам беларускай культуры праводзілася вывучэнне археалагічных помнікаў рэспублікі, было арганізавана некалькі экспедыцый на зборы этнаграфічнага і фальклорнага матэрыялу, вынікам якіх з'явілася выданне некалькіх грунтоўных прац прысвечаных быту і культуры беларускага народа. Не лішне адзначыць, што матэрыялы, сабраныя беларускімі этнографамі, у 1923 годзе экspanаваліся на Усеагульнай сельскагаспадарчай выстаўцы ў Маскве і атрымалі высокую ацэнку наведвальнікаў.

Можна смела сказаць, што з Інстытутам беларускай культуры звязан і пачатак вывучэння беларускага вышэйшага мастацтва. Сярод яго першых даследчыкаў трэба назваць імя М. Шчакаціхіна. Вывучалася таксама гісторыя беларускага тэатра, танца і музыкі. З мэтай пашырэння рэпертуару тэатраў, супрацоўнікамі Інстытута былі перакладзены на беларускую мову некалькі класічных драматычных твораў. Быў падрыхтаваны да выдання зборнік беларускіх народных песень, у які ўвайшло каля 200 песень, запісаных на Мазыршчыне.

Інстытут беларускай культуры адыграў вялікую ролю ў развіцці беларускай навукі і культуры. Закладзены ў той час першыя цагляныя ў падмурак Інстытута сталі асновай, на якой выраста Акадэмія навук БССР.

Уладзімір ГРАМОВІЧ,
старшы навуковы супрацоўнік Цэнтральнага дзяржаўнага архіва Кастрычніцкай рэвалюцыі і сацыялістычнага будаўніцтва БССР.

БІБЛІЯТЭКА-ЮБІЛЯР

тысячы экзэмпляраў кніг і брашур. Пасля вызвалення вёскі ад нямецкіх захопнікаў прыйшлося аднаўляць увесь кніжны фонд, наладжваць работу.

У 1951 годзе загадваць бібліятэкай прызначылі жыхара Трасціно палыманага аматара кнігі Міхаіла Аляксеевіча Ласоўскага. За плячымі ў яго была школа-сямігодка, франтавыя дарогі і служба ў Савецкай Арміі. За некалькі гадоў закончыў бібліятэчны тэхнікум, потым — Мінскі педагагічны інстытут. Разам з вёдамі прыходзіў і вопыт. Бібліятэка паспраўднаму «абрасла» аматарамі кнігі, актывістамі. Кніжны фонд дася-

нуў 9000 экзэмпляраў. Пастаяннымі чытачамі сталі 600 рабочых саўгаса «Трасціно», служачых, школьнікаў.

Трасцінская сельская бібліятэка адна з лепшых у рэспубліцы, вядзе вялікую краязнаўчую работу.

Сам Міхаіл Аляксеевіч Ласоўскі — аўтар многіх цікавых артыкулаў аб лепшых людзях і памятных мясцінах Ходзішчыны.

Дарэчы, разам з залатым юбілеем бібліятэкі Міхаіл Аляксеевіч адзначае і дваццацігоддзе сваёй работы ў ёй.

А. АРЦЕМ'ЕУ,
выкладчык Магілёўскага бібліятэчнага тэхнікума.

Гэтымі дзямі ў Акадэміі навук БССР адбылася нарада па абмеркаванні падзешых пытанняў павышэння культуры сучаснай беларускай пісьмовай і уснай мовы. У рабоце нарады прынялі ўдзел прадстаўнікі Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, Міністэрства асветы, Саюза пісьменнікаў БССР, рэдакцыя рэспубліканскіх газет і часопісаў, Галоўнай рэдакцыі Беларускай Савецкай Эцыклапедыі, Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа, Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы, кафедры беларускай мовы вышэйшых навуковых устаноў, Дзяржаўнага камітэта Саюза Міністраў БССР па тэлебачанню і радыёвяшчанню, работнікі выдавецтваў і іншых устаноў і арганізацый, якія маюць пэна-срэдняе дачыненне да беларускага друкаванага і уснага слова.

Нараду ўступным словам адкрыў віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР, народны пісьменнік Беларусі К. К. Крапіва, які адзначыў, што за апошні час у нашым друку, у перадахах радыё, тэлебачанні і нават у некаторых падручніках па мове наглядноца педлапучальныя павышэнні граматычных правіленых і арфаграфічных пор-

маў, прынятых ва ўстаноўленым парадку і замацаваных нматгадовай моўнай традыцыяй. Такая практыка адмоўна адбіваецца на рабоце школы, вядзе да разнабоў ў друку і дэзарыентуе чытачоў, пніжае агульную культуру уснай і пісьмовай мовы. З такім становішчам мірыцца неабходна і патрэбна зрабіць неабходныя захады, каб як мага хутчэй пазбавіцца ад гэтага.

На нарадзе быў заслуханы даклад дырэктара Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа члена-карэспандэнта АН БССР М. Р. Судніка «Аб сучасным стане друкаванага і уснага слова і задачах нармалізацыі беларускай літаратурнай мовы». Докладчык ахарактарызаваў больш як паўвекавы шлях развіцця беларускай мовы па ўмовах сацыялістычнага грамадства і адзначыў, што за гэты час яна прайшла працэс станаўлення як вышэйшай фармавалы тыя агульнанароднай мовы, выпрацавала свае літаратурныя нормы, стварыла багатыя выяўленчыя сродкі, яабыла неабходна і стылявымі якасці, уласцівымі сучасным літаратурным мовам. Ва ўмовах, калі ўсепародная пісьменнасць з'яўляецца выражэннем высокага агульнага ўзроўню куль-

МАЙСТАР ПАЛІТЫЧНАЙ САТЫРЫ

НОВЫЯ ПЕРАКЛАДЫ

Споўнілася 150 гадоў з дня нараджэння выдатнага нямецкага рэвалюцыйнага пісьменніка, паэта і публіцыста Георга Веерта (1822—1856), друга і саратніка Маркса і Энгельса, літаратара Саюза камуністаў. Падзелі яго вершы ў перакладзе з нямецкай М. Навіцкага.

Георг ВЕЕРТ

ПЕСНЯ ПРА АЦЕЙШЧЫКА ГАРМАТ

На досвітку пад шум есін
І бязрок гнукіх
У маці нарадзіўся сын
На гора і пакуты.

У шаснаццаць год — такі ўжо пёсі —
Юнак шыракаплечы
Фартух цыратавы прынёс —
Стаў да павільнай печы.

Гарачы вугаль шурэваў
Ён цяжкай качаргою.
Метал пунковы выпіваў
Павольнаю ракою.

Гарматы ліў. На ўсіх марэх
Гарматы грукаталі.
Французам неслі смерць і страх,
Індусаў спусташалі.

Пасля яны чынілі зноў
Суровую расправу,
І стоги стаяў, лілася кроў
Брытані на славу.

Ён працаваў. Ды да зямлі
Хінуцца сталі плечы.
І з горкай старасцю прыйшлі
Хвароба і галеча.

Цяпер больш не патрэбн ён,
На здзекі і пакуты,
На холад ночы, голад дзён
Дырэктар выгнаў люты.

Ідзе жабрак — кругі ў яго
Ваках, сплязю абмыты,
А ў сэрцы — помста, нібы гром
Гарматаў, ім адліты.

І ён сказаў: — Надыйдзе час
Расплаты, бой суровы,
Калі ударым супраць вас
Мы з дзесяцідзюймавымі!

ПЕСНЯ ПРА ГОЛАД

Шаноўны кароль, няўдалы,
Ты ведаеш нашу бяду!
У панядзелак елі мы мала,
З'елі ўсю мы ў аўтарак яду.

Мы шчырылі ў сераду пашчы,
Пакутаў быў нам чацвер,
Блукалі мы ў пятніцу нашча...
Дык слухай, кароль, нас цяпер:

Мы доўга вельмі цярпелі,
Дай есці ў суботу, як след,
А то мы сажром у нядзелю
Самога цябе, дармаед!

БЕДНЫ ТОМ

— Ах, Томі, Томі, бедны мой! —
Шаптала смерць: — Хадзем са мной,
У доле спаўна ў змроку начэй,
Хадзем туды, хадзем хутчэй!

Не бойся, Томі! Мы ж сябры,
Удеш жа ты мяне, — памры.
Хадзем! Цябе уцешу я:
Утульна, цёпла ў тых краях...

Я зверху коеткі пакладу
І для сябе спакой знайду,
Не будзеш жыць і ты ў бядзе,
Хадзем жа, Том, хадзем!

Гатова ўсё... Цяпер хадзем... —
Так шчыра заклікала смерць,
Так вабіла той цішынёй,
Што Том пайшоў за ёй...

У МІНУЛЫМ годзе пры агітэатры «Усмешка», што на Магілёўскім заводзе штучнага валана, была створана студыя, дзе на працягу года больш за 40 юнакоў і дзяўчат вывучалі асновы тэатральнага мастацтва, майстэрства акцёраў, сцэнічнага руху, гриму і г. д.

Нядаўна слухачы студыі паказалі сваю дыпломную работу — прэм'еру тэатралізаванага прадстаўлення, якое называецца «Пад зван гітар». Новае пастаноўка прысвечана моладзі.

Тэатралізаванае прадстаўленне ачышчэлена пад кіраўніцтвам галоўнага рэжысёра У. Барановскага, пры ўдзеле С. Кружылава і В. Курчаніна. Кіраўнік аркестра А. Разоўскі, мастак В. Анулаў.

На здымку — сцена з прадстаўлення «Пад зван гітары».

Фота А. ГОЛЬША.

туры людзей, пытанні павышэння культуры уснай і пісьмовай мовы маюць тым больш важнае значэнне. Не выпадкова адпаведна навуковым і кіруючым устаноў, нашага грамадства правяляюць вялікую заклапочанасць аб захаванні граматычных, правапісных і арфаграфічных нормаў.

Далей докладчык падкрэсліў, што за тасякастрычніцкі час двайчы (у 1933 і 1937 гадах) упарэдкавалася і ўдакладнялася арфаграфічная сістэма беларускай мовы і што зараз яна не мае патрэбы ў карэным пераглядзе. А той разабой, які паглядзеца сёння, сведчыць не аб недакладнасці існуючых правіла пісьма, а аб суб'ектыўным імкненні некааторых работнікаў друку і аўтарваў уносіць змяні ў правапіс, які не вынікаюць з заканамернай развіцця мовы.

У абмеркаванні ўзятых па нарадзе пытанняў прынялі ўдзел гг. З. І. Мажарэвіч («Звязда»), К. І. Крапіва (Міністэрства асветы), П. М. Скачко (Мінскі педагагічны інстытут імя А. М. Горкага), І. А. Скрыган (Беларуская Савецкая Эцыклапедыя), А. А. Каўруе (Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа), П. І. Шаўчык (аўтар падручніка па бе-

ларускай мове), М. В. Бірыла (загадчык сектара сучаснай беларускай мовы і культуры мовы Інстытута мовазнаўства АН БССР).

У шчырым абмене думкамі нарада прызнала перанармальным старовішча, калі ў беларускім перыядычным друку, на радыё, тэлебачанні і нават у некаторых падручніках дапускаецца паручэнне моўных нормаў, граматычных і правапісных правілаў, калі асобныя рэдакцыі і некаторыя аўтары самавольна праводзяць так званыя ўдасканаленне граматыкі і правапісу беларускай мовы, неапраўдана пашыраюць дыялектычныя граматычныя формы на літаратурную мову.

Нарада адзначыла як заганную практыку некаторых рэдакцый, супрацоўнікаў якіх падняваюць мову аўтара над свой густ і надуманыя ствядзіты, часта парушаючы пры гэтым існуючыя граматычныя і правапісныя нормы.

Нарада звярнула увагу Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР на абавязку якога аяжыць каардзі-

нацыя мовазнаўчых навуковых даследаванняў у рэспубліцы, каб ён ажыццяўляў больш дэбёны кантроль за захаваннем устаноўленых нормаў беларускай літаратурнай мовы.

Удзельнікі нарады выказалі спадзяванне, што іх калектыўнай думка, дасядзеныя праз друку да шырокай грамадскасці, дапаможа пазбавіцца ад шкоднай блтаніны і будзе спрыяць павышэнню культуры беларускай пісьмовай і уснай мовы.

У нарадзе прынялі ўдзел загадчык аддзела навукі і навуковых устаноў ЦК КПБ тав. Караткевіч А. Ц., загадчык аддзела культуры ЦК КПБ тав. Марцалеў С. В., галоўны рэдактар БелСЭ народны паэт БССР акадэмік АН БССР тав. Броўка П. У., намеснік міністра вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР тав. Красоўскі М. І., намеснік міністра асветы БССР тав. Капіцэва Г. І. і намеснік старшыні правлення Саюза саветскіх пісьменнікаў БССР тав. Шамякін І. П.

(БЕЛТА).

Ул. НЯДЗВЕДСКІ

Б. ГЕРСТАН

Васіль КАРПЕЧАНКА

З БЕРАСЦЯНАГА АДНАТОМНІКА

ЛЯ ПРЫЛАУКА

Чытачы мае прудца сцяною,
Ля прылаўка кладуцца касцямі,
Каб набыць любою цанюю
Аднатомнік мой берасцяны.

РЫФМА

Я з рыфмай сваёй запроста:
Без мяне яна — не дыкне.
Пасвішчу ў свісцёлку з бярысты—
Прыйдзе—добра, а не—дык не.

ЧАРНАВІК

Чаму пачарнеў чарнавік,
А мускулы ў пальцах тугія!
Таму, што пісаць я прывык
Творы толькі даўгія.

РОДНАМУ ЧЫТАЧУ

Я пішу па зіме, па вясне:
Чытача ашчаслівіць — шчасце.
А калі ён, няўдзячны, засне —
Пад шчаку будзе што пакласці.

ДЫЯЛОГ З ШАРЫКАВАЙ РУЧКАЙ

— Аўтарушка ў дванаццаць колераў,
Пра каго мы напішам заўтра!
Пра негабляванага столара
Ці пра сухога пажарніка!
— Напішам пра ўсіх, мілы аўтар,
Калі будуць на месцы шарыкі!

ПРОСЬБА ДА КРЫТЫКАУ

Вы аўтарам глядзьце загрыўкі,
Прывучайце сардэчных змалку
Не друкаваць сваіх твораў урыўкі,
А цягнуць у рэдакцыю цалкам.

ПАДЗЯКА РЭЦЭНЗЕНТАМ

Усяму, што для твора патрэбна,
Вучаць аўтараў рэцэнзенты.
Нават колькі зямлі і неба
Узяць у працэнтах.

АД АУТАРА

На адкідным пішу сталае,
Пішу з цяжкім і да відна я.
Так добра пішацца! Але —
Літаратура адкідная.

М. ДУБОУСКІ

«МІРАТВОРЦЫ»

— Пац капітан, што мы будзем рабіць ля берагоў старажытнай Элады?

— Тое, што і ля берагоў Японіі, В'етнама...

— Ваяваць?!

— Які ты, матрос, певун! Не ваяваць, а абараняць Інтэрэсы Штатаў, ажыццяўляць нашу «мірную палітыку».

— Авіяносы, ракеты і мір?.. Не разумею, пан капітан!

— Чым больш у нас баз і ракет, матрос, тым смялей мы гаворым пра свае «мірныя намеры».

— Не разумею.

— Ах, матрос, як ты не можаш уцяміць? Мы многа трубім пра мір толькі таму, што тут жа робім усё, каб ён ніколі не наступіў. Дайшло?!

— Дайшло, пан капітан, дайшло. Але ж...

— Што яшчэ, матрос?

— Я думаю, пан капітан, што мы ў сваёй «міратворнай палітыцы» — не пільнеры. У нас ужо был папярэднікі.

— Цікава ведаць, хто, матрос?

— Адольф Гітлер, японскія самураі...

— За развядзенне чырвонай прапаганды на баявым караблі — пільц сутака арышту!

РОЛЯ ЛІМА ў СУСВЕТНАЙ КУЛЬТУРЫ

АМАЛЬ ДЫСЕРТАЦЫЯ

Сёй-той сцвярджае, што газеце «Літаратура і мастацтва» спаўняецца сорок год. Сёй-той нават збіраецца святкаваць юбілей. Але дазвольце з поўнай адказнасцю заявіць, што адзначаць саракагоддзе «ЛіМа» ўжо крыху позна. Гэта трэба было зрабіць год трыста — чатырыста назад, калі не раней. Лім існуе не дзесяткі, а сотні год! Звернемся да фактаў. З чым імем звязана першая ў Расіі пастапоўка балетнага спектакля? Вядома ж, з імем Мікалая Ліма! Гэты інжынер вёў тэхнічную частку «Балета пра Арфея і Эўрыдыку», пастаўленага 8 лютага 1673 года ў вёсцы Прэабражэнскае для цара Аляксей Міхайлавіч. Дакладна невядома, хто аўтар балета, хто выконваў галоўныя партыі. У народнай памяці засталася толькі кароткае слова — Лім.

Пярыйдем да іншых

відаў мастацтва. Гісторыя жывапісу даводзіць, напрыклад, што Лім быў вядомы яшчэ ў XV стагоддзі. Нездарма ж французскія мастакі — мініяцюрысты браты Поль, Энекен і Эрман выбралі сабе прозвішча Лімбург, што ў перакладзе азначае прыкладна «Горад Ліма». Такі горад існаваў сапраўды (браты адтуль родам). Ён быў заснаваны яшчэ ў XI стагоддзі і быў сталіцай графства з той жа назвай. Але пра географію ніжэй...

Спакон веку сябравала газета з літаратурай (як жа інакш?). На гэта ўказвае, хоць бы прозвішча вядомага карэйскага сатырыка XVI стагоддзя — Лім Чжэ. Не выключана, што некалі ён рэдагаваў сваю карэйскую «Трасянку».

Як бачым, географія распаўсюджвання Ліма вельмі салідная: Расія, Карэя, Францыя. І гэ-

та далёка не ўсё! Звычайна, каб давесці бытую прысутнасць каго-небудзь ці чаго-небудзь на данай тэрыторыі, вучоныя звяртаюцца да географічных назваў. Зробім гэта і мы. Вывады — надзвычай павучальныя. Лім ведаюць ва ўсім свеце! Рака Лім — у Югаславіі, рака Лімія — на Пірэнеях, горад Ліма — у Паўднёвай Амерыцы, фіёрд Лім спалучае Паўночнае мора з пралівам Катгат. Правінцыя Лімбург ёсць і ў Бельгіі і ў Галандыі. І, нарэшце, рака Лімапа ў Афрыцы! Дарэчы, на мове мясцовых жыхароў «папо» азначае «выпісвайце і чытайце!».

Гэта кароткае даследаванне, безумоўна, заслугуе працягу. І толькі ліміт часу і месца прымушае яго спыніць. Дарэчы, а ці не задумацца над паходжаннем слова «ліміт»?

ХІБА НЯПРАУДА!

Рэцэнзію забракавалі.

— Але чаму? — кіпеў аўтар. — Вы ж толькі першую фразу прачыталі. Урэшце-рэшт, яе можна паправіць, калі трэба...

— Не, — адказаў рэдактар, — яе немагчыма паправіць. Прачытайце яе яшчэ раз.

— Калі ласка: «Аўтар «Гамлета» — Вільям Шэкспір — шырока вядомы не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі». А што, хіба гэта няпрауда?

Ян АСТРОУСКІ

ТАБЛІЧКА

Калі знімалі з работы дырэктара кінастудыі, на дзвярах яго кабінета павесілі таблічку: «Цішэй! Ідзе здымаць!»

БЕЗ ЛІТАСЦІ

Рэцэнзент быў бязлітасны нават да сваіх сноў. Часам, прачнуўшыся, ён рэзка кідаў: — Бяздарна! Ніякай думкі!

АПЛАДЫСМЕНТЫ

Паэт, які доўга чытаў благія вершы, сарваў бурныя апладысменты фразамі:

— І, нарэшце, апошні верш...
Пераклад з рускай мовы.

МІМАХОДЗЬ

М. НОЖНІКАУ

Пісьменнік так і кончыў пачаткоўцам.

Д. КУМСКІ

Гіпотэза: надыйдзе час, калі будуць судзіць за забойства Часу. Вечар сустрэчы з першым сустрэчым.

Рэклама: «Заклучайце дагаворы страхавання жыцця ад маёмасці».

М. ВЯРШЫНІН

Было ў жыцці маім нямаля прозы, Каго і што любіць так буду я! Пэзія — мая любоў і слёзы, Адзіная каханая мая.

ВЫСЛОУІ

З НЯМЕЦКАГА ГУМАРУ

- Вялікае шчасце для безгалосага спевака, калі ў яго няма і сляху.
- Шлягер дае магчымаць не гаварыць пошласці, а праспяваць іх.
- Бог стварыў жанчыну раней за мужчыну, каб даць яму час вымавіць хоць некалькі слоў.
- Колькі б часу мы збераглі, каб маглі адначасова рабіць дзве справы: гаварыць і думаць!
- Есць такія кавалі свайго шчасця, для якіх гарачае жалеза трымаюць падручныя.
- Песіміст — гэта жанчына, якая, падлічыўшы перад зарплатай грошы, вырашае, што няма на што ісці ў цырульню. Аптыміст — яе муж, які думае, што яна сапраўды не пойдзе.
- Не заўсёды стараўся смяяцца апошнім: можа здарыцца так, што будзе ўжо не да смеху.
- Для тых, хто не разумее афарызмаў, выдаюцца раманы-трылогіі. Пераклад з нямецкай С. ЛЬВΟΥ.

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, уладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Гуканісаў рэдакцыі не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.